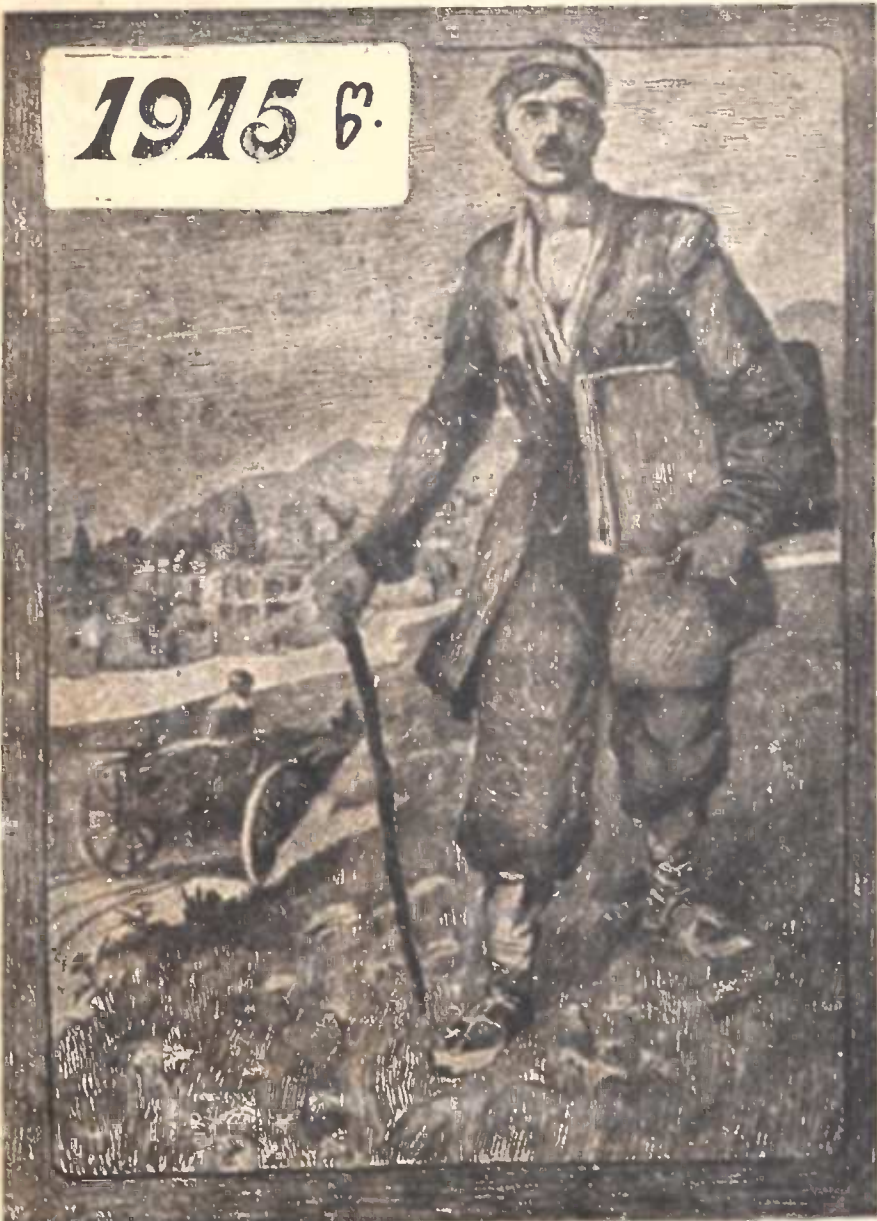

სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერ. ჟურნალი

8(05)
8 20

ი ა ნ ვ ა რ ი

შინაარსი: 1) **ოტტო ლიპმანი.** ფსიხოლოგიის პედაგოგთათვის. (თარგმანი) **ლ. ბოცვაძე.** 2) ქართველები, რომელთაც მონაწილეობა მიუღიათ 1812 წლის ფრანგ-რუსთა ომში—**სამ. ცომაია.** 3) ბიოქიმია (გადმოკეთებული) **ზ. ჩიჩუა.** 4) სასჯელი და სკოლა—**სავლე აბულაძე.** 5) სად თავდება გენიოსობა და სად იწყება უაზრობა—**ილია ალხაზიშვილი.** 6) მასწავლებლის დღიური—**პროკლე ტაპიძე.** 7) არასოდეს!.. არასოდეს!.. (სადა ლექსი)—**იკარი.** 8) შეგობარს—**ა. ფანცულაია.** 9) შემომის ცხენი (დიმიტრი ცენზორისა)—**ილ. ფერაძე.** 10) ცას. გულს—**გ. ლეონიძე.** 11) ომის გამო—**ილია გოგია.** 12) სიტყვა—**გელა.** 13) ჩემი სული №. 14) ზასუხი—**ილია გოგია.** 15) წვევლა—**ლადო გეგეჭკორი.** 16) პედაგოგიური სიბეცე თუ ენის ქავილი, ზასუხად ბ-ნს ზ. ჯაფარიძეს—**ლ. ბოცვაძე.** 17) რახი გართ (ზასუხად გ. ა-ნს—**ტიტო კრიხელი.** 18) სახალხო მასწავლებელი ნადეჟდა ტყეშელაშვილის ასული. (ნეკროლოგი)—**ლადო ბზვანელი.** 19) წერილი რედაქციის მიმართ. 20 განცხადებანი.

დამატება: ოქმები ქარ. შორის წერა-კით. გამაგრებულელებული საზოგადოების წევრთა წლიური კრებისა, ნოემბრის 16 და 30 1914 წლისა.

რედაქციას ჰქვავს აგენტები შემდეგ ადგილებში:

კავკავში—ქართული სკოლა დ. მაჭავარიანი. **ბაქოში**—ალ. ერაზ. გვარამაძისა, მეთ. კაკაბაძე და ილია გოგია. **ბანძაში**—ესტატე მონიავა. **თელავში**—ნინო გოგენიაშვილისა და წერა-კითხვის წიგნის მალაზიაში. **გორში**—ნინო ანტ. ლომოურის ასული, **ყვირილაში**—სიმონ ორჯონიკიძე. **ჭიათურაში**—ი. გომელაური, **ქუთაისში**—ისიდორე კვიციანიძე, დომ. ოყროშიძე და ლაზ. ხმალაძე. **სამტრედიისში**—წ. კ. საზ. კიოსკში. მინა კოპალეიშვილი. **ხონში**—ვლადიმერ ნადარეიშვილი. **ახალ-სენაკში**—სპ. ენუქიძე. **აბაშაში**—ვასილ ქობულთა, **ძველ-სენაკში**—პოლ. ლორთქიფანიძე და გ. ბოკერია, **ფოთში**—მლ. ლ. წულაძე და იასონ ალექსიშვილი. **ბათომში**—წიგნის მალაზია „განთიადი“ გ. მახარაძე და ტრიფ. ინასარიძე, **ლანჩხუთში**—პლატონ. იმნაძე და კალინიკე ჟღენტი. **ახალციხეში**—კოტე. გვარამაძე. **სიღნაღში**—წერა-კით. საზ. განყ. წიგნის მალაზიაში—ი. კრაწაშვილი და „კახეთის ხმის“ რედაქციაში—კ. ტყავაძე. **ოზურგეთში**—პარმენ თოთიბაძე. **სოხუმში**—ნიკო ჯანაშია. **ჩოხატაურში**—ს. თავათრქილაძე და ბართლომე მეგრელიძე (ხიდისთავში). **ონში**—სერგო რუხაძე, **ვანჯაში**—ლუკა ხარაძე, **სურამში**—ნატალია გაბაშვილისა. **სვანეთში**—ვარ. ძიძიგური, **ზუგდიდში**—უფასო სამკითხველოში. **როსტოვში**—სტ. სვ. ელიაძე. **ხაშურში**—გ. ნ. იოსელიანი.

810

განათლება

(წელიწადი მერვე)

I

ი ა ნ ვ ა რ ი

1915 წ.

ჟურნალი წლიურად ღირს 4 მან.
ნახევარი წლით . . . 3 მან.
სახალხო სკოლების მასწავლებლებს
ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად
3 მან.

ცალკე ნომ-
რის ფასი
40 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში** „წერა-
კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში“ და
„ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და
ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად-
რესით: **Тифлисъ, Дворянская Грузинская
Гимназия, Л. Г. Боцвадзе.**

P. 25302

ოტტო ლიჰმანი

ფსიხოლოგია პედაგოგთათვის

I

დედა აზრი ფსიხოლოგიისა. ფსიხიური კანზუენტები და კომპლექსები. შედეგი
ფსიხოლოგიურ ექსპერიმენტებისა. საბელეტრისტიკო ლიტერატურა, როგორც წყარო
ფსიხოლოგიის შემეცნებისა. დედა აზრი ბავშვის ფსიხოლოგიისა.

პედაგოგია საპრაქტიკო დისციპლი-
ნა, რომლის დასაბამს უმთავრესად ორი
ეორიული მეცნიერება გვაძლევს: ეთიკა
და ფსიხოლოგია. საკითხი იმის შესახებ,
უ რა მეცნიერებას უნდა ვასწავლიდეთ,
მიძღვება ეთიურის თვალსაზრისითაც იქმ-
ნის განხილული ე. ი. იმ თვალსაზრისით,
უ რა საგნები უწყობენ ხელს, რომ
გვში ცხოვრებასა და ქვეყნიერებას უფ-
ო გარკვეულად უყურებდეს. შემდეგ,
საკვირველია, ეთიურია ის საკითხიც,
უ რომელ საზნეობრივო იდეალისკენ
გვყავს ბავშვი, რა საზნეობრივო თვისე-

ბანი უნდა გავუღვიძოთ მას და შევუნარ-
ჩუნოთ.

თუ ამ სახით ეთიკა პედაგოგიკას შინა-
არსის არსებითს ნაწილს აძლევს, მაშინ
ფსიხოლოგიის საქმეა — მასწავლებლის მხ-
რით შესწავლა ყოველგვარ ფორმებისა
და მოწაფეზე ზემოქმედების სახეებისა.
თავდაპირველად ფსიხოლოგია ასწავლის
პედაგოგს შეიგნოს ის მასალა, რომელ-
თანაც საქმე აქვს და რომელზედაც უნდა
იმოქმედოს. რადგანაც ბავშვის სული
განსხვავდება მოზრდილთა სულში,
ამიტომ პედაგოგიკის საფუძველს უმთავ-

რესად ბავშვის ფსიხოლოგია უნდა შეადგენდეს. პედაგოგიკის ფსიხოლოგიურ საფუძვლის ამ ნაწილს, სტერნის მიხედვით, ჩვენ ვუწოდებთ **ფსიხოგნოსტიკას**. ამის მოპირდაპირეა **ფსიხოტენიკა**, რომელიც გვიჩვენებს, თუ როგორ შეიძლება სასურველის მხრით ვიმოქმედოთ მასალაზე, რომელსაც მინიჭებული აქვს ესა თუ ის თვისებანი. ფსიხოტენიკის ნაწილი არის სწავლა გადაცემის შესახებ, ანუ დიდაქტიკა.

ფსიხოლოგიის ობიექტი სული კი არ არის, როგორც მისი სახელი გვიჩვენებს, არამედ სულის **სიცოცხლეა**. საკითხი თუ რა არის განსაკუთრებით სული, ისე მკითხველს ეჩვენება ფსიხოლოგიას, როგორც ცოტა საქმე აქვს ფიზიკოსს ნივთიერების შენებასთან. თუ უკანასკნელი საკითხი ეჩვენება ბუნების ფილოსოფიის პრობლემებს, სულის არსებითი მხარის საკითხი მეტაფიზიკას ეკუთვნის. აქ სულის არსებითს მხარეს მხოლოდ უარყოფითი განსაზღვრა მიეცემა. როგორც მატერიალიზმის მოძღვრება გვასწავლის, სულს არ არის ცალკე სახე ნივთიერის სუბსტანციისა, სულიერი ცხოვრება არ არის განსაკუთრებითი სახე მოძრაობისა. მაშასადამე ფსიხოლოგია არ არის ფიზიოლოგიის სართი, მატერიალიზმის დამარცხების შემდეგ მას ბუნების მეტყველებასთან ერთად დამოუკიდებელი ადგილი უჭირავს.

მაგრამ ფსიხოლოგია აგრეთვე არც სართია მხოლოდ მეტაფიზიკისა; საბედნიეროდ გაჰქრა ის ღრე, როდესაც ესრედ წოდებული ფსიხოლოგები სულის არსებითი მხარის შესახებ განყენებულ მსჯელობით კმაყოფილდებოდნენ. პირიქით, უკვე სამოცი წელია, რაც წარმატებითი ცდა სწარმოებს სულიერ ცხოვრების გამოსაკვლევ მეთოდებისა, რომელსაც ბუ-

ნების მეტყველებაშიაც ხმარობენ. ფსიხოლოგიურ ექსპერიმენტების მეთოდები, რომელიც იხელმძღვანელა პირველად ვებერმა და ფებტნერმა; შემდეგ უფრო ვრცლად--ფუნდტმა თავის საექსპერიმენტალურ ფსიხოლოგიის ინსტიტუტში ლეიპციგში და მის შემდეგ სხვებმაც, იმდენად სრულია, რომ ახლა ფსიხოლოგიაში დანამდვილებით მუშაობა სრულიად შესაძლებელია—წინააღმდეგ ძველებურ მეცნიერთა, რომელნიც ჭეშმარიტებას ცდის გარეშე განყენებულ აზროვნებით ეძიებდნენ.

ექსპერიმენტალური ფსიხოლოგიის მეთოდები ორი მუხლით მაინც განირჩევა საბუნებისმეტყველო მეთოდებში—სახელდობრ იმაში, რაც ეჩვენება მათს **ობიექტებს** და მათს **შედევებს**.

საბუნებისმეტყველო მეცნიერებას საფუძვლად აქსიომა უძევს, რომ ოდესმე სრულიად განმარტებული და ახსნილი უნდა იქმნეს რთული სხეულების (მაგალითად წყალის) თვისებანი, ატომთა მერყეობით—კომპონენტებით (წყალმზადისა და მეთანის). თუ უკანასკნელს სრულიად ცნობილად მივიჩნევთ, ამის გამოყველასთვის **თვალსაჩინო** უნდა გახდეს წყლის ყველა ქიმიური და ფიზიკური თვისებანი. სულ ნახვია ფსიხოლოგიაში. თუ ჩვენ ანალიზს ვუზამთ რომელსამე ფსიხიურ მოვლენას, მაგ. ნების მოქმედებას, განვიხილავთ და აღვწერთ ელემენტებს, რომელთა თვისება სრულიად ცნობილია, ამ აწერილობით მაშინვე ვერავინ მიხვდება, რომ ამ ელემენტთა ჯამში უნდა მოგვეცეს სწორედ ნების მოქმედება. ყოველი რთული ფსიხიური მოვლენა არის არა მხოლოდ ჯამი კომპონენტებისა, არამედ იმის გამო, რომ შეერთდებიან კომპლექსად, უსათუოდ ჩნდებიან

- 29. ბეჟან გამყრელიძე.
- 30. სვიმონიკა რაქუჭლი.
- 31. მეგრელი გამსახურო.
- 32. გრიგოლ კაპანაძე.
- 33. დოსებ ჩიკორის ძე.
- 34. ალა აფრიაშვილი. — ძმა სოლომონა-სი¹⁾.
- 35. ორნი ძმანი კუანჭახაძენი, ძენი ბერუასანნი.
- 36. ფანიაშვილი. ||²⁾

ლი წიება რაჭველ ტყვეთა, რომელიც მდ. იორის ნაპირზე წაართვა ლეკებს (რასტომი, რაჭის ერისთავი, განუდგა სოლომონს I, იმერეთის მეფეს და მიუსია მას ოსმალოები. სოლომონმა მოიწვია ლეკები და მათი შემწეობით დაიმორჩილა ურჩი ერისთავი. ლეკები ამ ომიდან „დიდადი ალაფითა და ტყვეითა სავსენი უკუნიქტნენ თვისად“), „დასახლა კახეთს სოფელს შალაურს“ („მასალ.“ გვ. 15—16). ადვილი შესაძლებელია, რომ სიაში ნახსენები რაჭველი ამ ტყვეებთაგანი იყოს (იხ. „მასალ.“ გვ. 61, სადაც ნახევრებია იმერლები, რომლებიც გაყოფილთ რუსეთში მეფის ქეთ — იოანე-ბატონ-მიხეილს).

¹⁾ ერთი ამ გვარიდან, „სომეხი ზურაბა აფრიაშვილი“, ცნობილია მია, რომ მთავარმართებლის ციციშვილის წინაშე დაბეჭდა ქერივი საქართველოს უკანასკნელ მეფის გიორგი XII-სა მარიამ (ციციშვილის ასული), რომ ის ფშავში იპარება რუსების წინააღმდეგ ამბოხების მოსახლენად. ამის გამო დედოფალი 1803 წ. გადასახლეს რუსეთში (იხ. „მასალ.“ გვ. 65).

²⁾ ფანიაშვილები მეფის ირაკლის ძის ფარნაოზის უმები უფილან (იხ. А. Цагарели — „Свѣд. о памяти груз. письм.“ т. I, в. III. стр. 277—278). უეჭველა, ჩვენს სიაში ნახსენები ფანიაშვილი გაუგებოდა თავის ბატონს რუსეთში გადასახლებისას 1804

გვ. 302. 37. თომა მალაქელაშვილი, რომელსაც ახლა ეწოდების გუარად შალალოვ.

ეიზლარელი. 38. ხმალიძე. იმერელი ანდრია გოგლაშვილი¹⁾.

39. თულაშვილი.

40. ბეჟანოვი. — ბაზლიძე ალექსი მოიკლა.

ყარაბაღის სამფლობელოდამ.

- 41. ლიანარლ მალათოვი ფ'დ მამაცი²⁾.
- 42. მელიქ ისაიაშვილი პეტრუსა.
- 43. ერევნელი ვარეჟაშვილი.

წელს, როგორც „მსახური“ „მასალ.“ გვ. 75).

¹⁾ რიტხვს 38 წინ უზის „ეიზლარელი“. სათქმელად, ამ რიტხვ ქვეშ და, შეიძლება, 39 და 41 რიტხვებ ქვეშც ნახვებები პირები. ეიზლიარიდან რუსეთში გადასახლებული ქართველობა. როგორც ვიცით, ქართველები საქართველოდან რუსეთში გამგზავრების დროს გზად მოზდოკ-ეიზლიარში ჩერდებოდნენ. ხშირად ზოგიერთა ამაღში მყოფი ქართველი აქ ჩებოდა და სამუდამოდ, ასე რომ ეიზლიარ-მოზდოკში ქართველთა მთელი ახალშენი აჩებობდა (იხ. „მასალ.“ გვ. 11, 61; შად. А. Хахановъ — „Очерки по ист. груз. слов.“ в. III. стр. 276 etc.; А. Цагарели — „Свѣд. о пом. груз. письм.“ т. I, в. III. стр. LIII—LVI).

²⁾ ყარაბაღი (ახლანდელ განჯის გუბერნიის შემოს. ჯებრაილის, ჯევანშირის და ზანგეზურის მაზრები) მეფეამეტე საუკ. ბოლოში (1785—7 წლიდან 1796 წლამდე) საქართველოს მეფის მართველობის ქვეშ ითვლებოდა (იხ. „მასალ.“ გვ. 33—34, 47). 1796 წ. „დიდი სიემილისა გამო მრავალნი განჯა-ყარაბაღელნი აღიყარნენ და დასახლდენ კახეთს და სხვაგან“ („მასალ.“ გვ. 49) -

ზესენი რომელიცა აღვსწერენით იყვნენ სხვათა და სხვათა პოლკთა შა, რუსეთის მხედრობისათა ვა ღვარდიასა შა, ეგრეთეს არმიათა შა, და ყოველმან ამა ძლიერთა ბრძოლათა შა გან-

ქართველ-ყარაბახელთა შორის შეთვრამეტე საუკ. ხშირი მისვლა-მოსვლა სუფევდა.

ჩვენს სიაში ნახსენები „დიანარე მადათოვი“ ცნობილი სომეხი (ყარაბახელი) გენერალი ავერიანე გრიგოლის ძე მადათოვი უნდა იყოს, რომელმაც დიდი ღვაწლი დასდო რუსის მთავრობას ამიერ-კავკასიის აღმოსავლეთის ნაწილის შემოერთებაში. ამ მადათოვიზე „მასალების“ ავტორნი სწერენ: „სიყრმისა უამსა წარსულსა რუსეთს, ემსახურა მუნ მხედრობასა შინა... ესე იყო უმამაცესი დიანარალი“ (იხ. „მასაღ.“ გვ. 168—169, 143; შეად. გვ. 164). იგი ერთ ხანს ყარაბახის მართველად ითვლებოდა (ibid. გვ. 173).

გრძელებულთა ნ-ს თქმ ღლე და ღამე ფდ სახელოვნად აღმოჩნდნენ. ვა შუქნის ქართულთა მამაციობას. რომელიმე დაიკოდნენ და რომელიმე მოსწყდნენ. ხ ტყულდ ამა ბრძოლასა შა არავინ შეპყრობილ არს სიმხნითა თვისითა. საუკუნოდ ჰყოს ღტნ ჰხსენება ამათი. ამინ. მე მეფის გიორგის ძემ ბაგრატი აღვსწერე—რათა არა დავიწყებულ იყოს სახელნი მათნი. ||

გვ. 303. ხ ესე რაჲცა ამა ისტორიასა შა არს მოხსენებული მე ვარ დამსწრე ამისი თვით მოსკოვისა შა. რომელიცა განვედ მე სეკდებრის 1-სა მოსკოვით და წარველ ნიჟნა ნეოგოროდის ქალაქსა შა.—ხ მოსკოვი აღებულ იქმნა ქრანკუცთაგან. სეკდებრის 2-სა ღღესა ორაშაბათსა. შდ შუადღისა.—წელსა 1812-სა. მეფის ძე ბაგრატი“.

სამ. ცომაია.

ბილქიშია

(გადმოკეთებული)

I.

ყველაფერი, სწორუპოვარო მკითხველო, ცვალებადია, ყველაფერი მუდამ ფორმას იცვლის, ყოველად ძლიერი ბუნება ამა თუ იმ ნივთიერებას გარდაქმნის და ყოველ წამს ახალ საგნებს აკეთებს. ეს ახალი ნივთიერებანი და საგნები ხელახლად გარდაიქმნება, ხელახლად ბუნება ცვლის მას და ასხვაფერებს. ქვეყანა მუდამეამს შეუჩერებლად ახლდება, იცვლება. ჩვენს გარშემო ბუნებაში უცვლელი არა რა არს. რასაც ჩვენ ჩვენს გარშემო ვხედავთ, ბუნების ცვალებადობის კანონს

ექვემდებარება, მისი ყურმოპირილი მონაა და მუდამ იგი მას ემორჩილება. ერთი სიტყვით. ყოველივე ბუნების მიერ გარდაქმნილ ნივთიერებანი დაუსრულებლად ახლდება. ამ რიგათ, ბუნებაში ნივთიერებათა ბრუნვა წარმოებს. იმ ნივთიერებიდან, რასაც ამ წამში ჩვენ ვხედავთ, ახალი ნივთიერება იქმნება, ასე ამ რიგათ, ბუნება დასაბამიდან მომდინარეობს და იგი მუდამეამს ანგრევს და აშენებს...

ადამიანთა აზრის მისწრაფება იყო და ღღესაც არის გარშემო ბუნების გაგება და შესწავლა. მას სურდა და ღღესაც ისწრაფვის იგი დანამდვილებით შეესწავ-

ლა და შესწავლას ყველა ის მუდმივი ცვლილება, რაიცა ჩვენს გარშემო ბუნებაში ხდებოდა და ხდება. ბუნება დიდ საიდუმლოებას წარმოადგენს. მას ძლიერ მჭიდროდ აქვს დახშული თავისი საიდუმლოების კარები. მის შესწავლას და ამ საიდუმლოების კარების გაღებას ადამიანმა დიდი ენერჯია, ძალა, შრომა და ჯათა შეაღია. მართალია, ბუნების შესწავლად ადამიანმა დიდი ნაბიჯი წინ გადადგა, ბევრი მისი საიდუმლოებანი აღმოაჩინა, მაგრამ ჯერ კიდევ იგი სასურველად მაინც ვერ დაიმორჩილა. იგი მას, ვგულისხმობთ, უფრო ფართედ დაიმორჩილებდა, რომ მხოლოდ მარტოდ ბუნებასთან უხდებოდეს ადამიანს ბრძოლა, მაგრამ, სამწუხაროდ, მას ცხოვრებაში მარტოდ ბუნების წინააღმდეგ ბრძოლა არ უხდება, რაც, რასაკვირველია, ფრიად აფერხებს მისს შესწავლას და ამ შესწავლის წაყოფის სათანადოთ ცხოვრებაში გამოყენებას. მაგრამ მიუხედავთ მრავალი სხვა და სხვა დაბრკოლებათა ჩვენ ყოველდღე ვტყობილობთ, რომ ბუნებისმეტყველება ესა თუ ის ბუნების საიდუმლოებანი აღმოაჩინეს, მას საიდუმლოების ზეწარი ახადეს, მისი მიუვალი კედლები შეანგრიეს და კედლებს იქით რაც ხდებოდა და ხდება ყველასათვის თვალსაჩინო და აშკარა ჰყვეს...

ჩვენს გარშემო ბუნების ცვალებადობა მეცნიერებმა სამს კათეგორიად გაყვეს: ა) ცვალებადობა, რაიცა სხეულთა შემადგენლობას არ შლის, არ ანგრევს, არ არღვევს, არის მოვლენა ფიზიკური, ბ) სხეულთა შინაგანი შედგენილობის დამრღვევი ცვლილება—ქიმიურია, და გ) სიცოცხლესთან შეკავშირებული ცვალებადობა არის—ბიოლოგიური.

ზემონათქვამის წესით მეცნიერება არ

განვითარებულა—იგი პრაქტიკულმა ცხოვრებამ ააღორძინა; ცხოვრებისათვის საჭირო შეიქნა წამლები, სხვა და სხვა საღებავები, სასარგებლო და სახმარი ლითონები, მანები და სხვა მისთანანი. და აი ამ მოთხოვნილებამ გაზარდა და წინ წასწია მეცნიერება ქიმია, რომლის შემწეობით ჩვენ ვარკვევთ ამა თუ იმ სასარგებლო ნივთიერებათ: სიცოცხლის მეცნიერება—ბიოლოგია-კი განავითარა ექიმობამ, რომლისთვისაც პრაქტიკული მიზნით საჭირო შეიქმნა გარემოცულთ ცხოველთა და მცენარეთა სამეფოს გაგება. ეს ორი მეცნიერება—ქიმია და ბიოლოგია—აღორძინებისათანავე ერთი-მეორეს მჭიდროდ დაუკავშირდენ. ექიმობის მოთხოვნილებამ გამოიწვია ნივთიერებათა შემადგენელი ნაწილების ცოდნის საჭიროება. ლავუახეს აღმოჩენამ სიცოცხლის საიდუმლოებას—სულთქმას—ფარდა ახადდა. მუავადის (O—16, 8) და ნახშირმუავას (C₆H₆) აღმოჩენამ ცხადჰყო, ადამიანისათვის თუ რატომ არის საჭირო ჰაერი; ამისათანავე სულთქმათა და წვათა საიდუმლოებით მოცული პროცესი ერთიმეორეს დაუახლოა.

რამდენადაც ეს ორი მეცნიერება განვითარდა და მათი მოქმედების ასპარეზი გაფართოვდა, იმდენად ისინი, როგორც ესტქვით, ერთი მეორეს უფრო და უფრო მჭიდროდ შეუკავშირდენ. ამ მეცნიერებათა განვითარებამ აღმოაჩინა და დაბეჯითებით გამოარკვია, რომცხოველთა და ადამიანთა სხეულის შემადგენელ ნაწილებში შედის ბევრი ისეთი ლითონთა ნივთიერებანი, რაიცა არაფრით არ განსხვავდება ბუნებაში ნახული ნივთიერებათგან. ჯერ მეცნიერთათვის გამოირკვა და შემდეგ-კი ყველასათვის, რომ საზოგადოთ ცოცხალ

ორგანიზმთა სხეული შესდგება იმავე ელემენტებიდან, რაიცა მკვდარი ბუნების ნაწილებშიაც მოიპოვება. ამ ელემენტთა რიცხვი ფრიად შეზღუდულია—ნახშირბადი (C.—12,0), აზოტი (N.—14,04), მჟავბადი (O.—16,0) წყალბადი (H.—1,007), ფოსფორი (P.—31,03) და გოგირდი (S.—32,06) ამასთანავე რამდენიმე ლითონი მარილების სახით,—აი ძირითადი მასალა აუარებელ ორგანიული შეერთებისა, რისგანაც ერთდება სისხლი, ტვინი, ცხოველთა სახსრები (мышцы), მცენარეთა ფესოები, ფოთლები და ნაყოფი...

როგორც მოგეხსენებათ, ქიმიკოსებისა და ბიოლოგების ცდამ და დაკვირვებამ მეცნიერება ფიზიოლოგია ძლიერ წინ წასწია და ზღაპრულად გაავითარა, თუ შეიძლება ასე ვსთქვათ. დიდი ხნის დაკვირვებამ და ცდამ ჩვენ უდაურათ დაგვარწმუნა, რომ სიცოცხლის პროცესი, რაიცა ორგანიზმში ხდება და განუწყვეტლივ წარმოებს, ქიმიური პროცესია და მეტი არაფერი. მცენარეებში გაზთა გაცვლა-გამოცვლა, ნიადაგის აზოტის მათ მიერ მოხმარა, მჟავბადის შთანთქმა, ცხოველთა ორგანიზმში დაჟანგვის (Окисление) პროცესი, მათ წელებში საჭმლის რთული დამუშავება და ის მრავალი გარდაქმნანი, რასაც იქ საჭმელი განიცდის,—ყველა ეს, რასაკვირველია, ძლიერ გადახლართული და ჯერ კიდევ სავსებით გამოურკვეველი პროცესები თავისთავად ქიმიურია. ბევრ ამ პროცესთაგანის, მაგალ., საჭმლის მონელება, ხელოვნურად გამოწვევა შეიძლება პრობირკებში*) და

კოლბებში*). ქიმიურ ლაბორატორიაშიაც ეს პროცესი ისე უცვლელად მოხდება და იწარმოებს, როგორც ცოცხალ ორგანიზმში. ამას აწინდელ მეცნიერთა დაუღალავი შრომა კაცობრიობის საკეთილდღეოთ და მათი მრავალი ცდა ამოწმებს. ეს უდაური ქეშმარიტებაა და ჩვენში ექვებს არ ჰბადებს. არც ისაა საეჭვო და სადაო, რომ ცოცხალ ორგანიზმში ქიმიური პროცესი ხდება. მაგრამ მეცნიერები დიდხანს ფიქრობდენ, რომ ცოცხალ ორგანიზმის ქიმიური პროცესისა და ლაბორატორიების კოლბებში და პრობირკებში ხელოვნურად გამოწვეულ მზავსს პროცესს შორის პრინციპიალური განსხვავებააო. ხელოვნურად შექმნა იმ ნივთიერებათა, რისგანაც ცოცხალი ორგანიზმი ერთდება და შენდება, წინეთ ფიქრობდენ, მიუწდომელი ოცნებაა, ზღაპრული ამბავია და მეტი არაფერიო. მაგრამ, როგორც ვიცით, ჯერ კიდევ დასაკებამდე ქიმიამ ეს ყალბი და შემცდარი შეხედულობა გააბათილა და სამუდამოთ გააქარწყლა.

1828 წ. გერმანელმა ქიმიკოსმა ვეულერმა გააკეთა სინტეტიური ნივთიერება, რაიცა ცოცხალ ორგანიზმიდან ნორმალურად მიიღება ხოლმე. ეს ნივთიერება ძუძუმწოვართა შარდის უმთავრესი შემადგენელი ნაწილია. ველერის ამ აღმოჩენას ფრიად დიდი პრინციპიალური მნიშვნელობა ჰქონდა. აშკარა გახდა, რომ ორგანიული და არაორგანიული შეერთების წარმოსდგება ერთგვარივე ქიმიური ატომთა და მოლეკულთა შეერთებით. მაგრამ ერთად ერთი განსხვავება მხოლოდ

*) პრობირკა, ან პრობირის ცილინდრი, არის ცილინდრი ძნელ გასადნობ შუშიდან გაკეთებული, მას ხმარობენ ლაბორატორიებში

განსაკუთრებით სხვა და სხვა რეაქციის დროს.
*) კოლბა არის შუშის ჭურჭელი, რასაც ქიმიურ ლაბორატორიაში ხმარობენ.

ბაღთელა წყალბადის ნარევის. რასაკვირ-
ველია სწორუბოვარო მკითხველო, ბუ-
ნევი სიდიუმლოების რთული კითხვა
ასეთ ვერ გვირგვინდება, მაგრამ, აშკარაა,
კი ბუნის გადასაქრელათ ქიმიამ ამ უკანას-
კნელ ხანებში ბუნების დახშულ კარებს
გასაღები მოარგო, მისს საიდუმლოებას,
ასე თუ ისე, ცოტაოდნათ ფარდა ახადა,
იმედია, მისს კარებს იგი მალე შეაღებს
და მომავალში ყველასათვის თვალსაჩინო
იქნება, რაც იქ ხდება. დიახ, შორს არაა
დრო, რომ, მეცნიერთა დაულალავი შრო-
მით, ჩვენ გვეცოდინება მიზეზები, თუ
როგორ გარდაიქმნება ეს ძლიერ უბრა-
ლო შეერთება, ნახშირწყავასა და წყლი-
სა, რთულ შეერთებათ. ამ კითხვის გა-
დაქრა მოახლოებულა, მაგრამ მეორე არა
ნაკლები საინტერესო კითხვა კი ჯერ-ჯე-
რობით ფრიად დახლართულია. მეცნიერ-
თათვის დიდ თივსამტკრევ კითხვას წარ-
მოადგენს დღეს, თუ როგორ და რა მი-
ზეზებით წარმოიშობა მცენარეებში სი-
ცოცხლის უმთავრესი მატარებელი ნივ-
თიერება—ცილა, რისგანაც უჯრედთა
პროტოპლაზმა შესდგება. ჩვენ ვიცით,
რომ მის შემადგენელ ნაწილებში შედის
აზოტი, რასაც მცენარეები ფესოების სა-
შუალებით ნიადაგიდან ითვისებენ აზო-
ტისა და ამმონიაკის მარილების სახით.
ამ მეტად უბრალო ნაწილებიდან, როგორ
შენდება და ღორძინდება რთული და ვე-
ბერთელა ნაწილი ცილა—ეს კი ჩვენთვის
ცხრა კლიტულშია, თუ შეიძლება ასე
ვსთქვათ. მაგრამ ამ საიდუმლოების გასა-
ღებიც ნახულია და ეს,—კი, უნდა ვიგუ-
ლისხმოთ, ფერმენტთა მონაწილეობაა!..

ღი სხეულით ან ელექტრონის ნაპერწკლებით
ერთად არეულს ამ ორ გაზს შეეკებოთ, იგი
აინთება, აფეთქდება და წყალი წარმოიშობა.

II

მწვანე მცენარეები ცოცხალი ნივთიე-
რების და სიცოცხლის შემქმნელია. მცე-
ნარეთა ფოთლებში მეტად რთული ქი-
მიური შენობა შენდება. ფრიად გახლარ-
თული სინტეტიური მეთოდით. ცხოვე-
ლები და სოკოები ამ რთულ შენობას
ანგრევენ და თავიანთ სიცოცხლეს ამ
ნანგრევებზე ამყარებენ და აშენებენ. ცხო-
ველები რთულ ნივთიერებას ხელახლა
გარდაქმნიან უბრალო ნაწილებათ—ნახ-
შირწყავათ და წყლათ. მცენარეთა ცი-
ლიანი ნივთიერებანი ცხოველთა სისხლ-
ხორცად გარდაიქმნება; ორგანიზმში ამ
ნივთიერებათა ეგრეთ წოდებული „ასსი-
მილიზაცია“ ჰხდება და სულ სხვა ცილათ
გარდაიქმნება იგი. ეს მოვლენანი ადამიან-
მა დიდხანია იცის, მაგრამ ცილას გახრ-
წნა (разложение) და მისი ქიმიური მექა-
ნიზმი კი დღემდის საიდუმლოებას წარ-
მოადგენდა და გამოურკვეველი იყო. ეს
გამოურკვეველი საიდუმლოება დღეს გერ-
მანელმა პროფესორმა აბდერგალდენმა
გამოარკვია. ამის გამოსარკვევად ფიზიო-
ლოგ აბდერგალდენს, მართალია, გზა
გაუკაფა მისმა თანამემამულე ქიმიკოსმა
ემილ ფიშერმა, გოფმეისტერმა, ფიშერმა
და მათთან სხვებმაც გვამცნეს და აგვიხ-
სნეს ორგანიზმების ამ რთულ შეერთების
შედგენილობა.

ცილა არის, ბატონებო, სიცოცხლის
უმთავრესი საფუძველი; მას აქვს ძლიერ
რთული და ვეებერთელა ნაწილი—
მოლეკული. მისი ნაწილის (მოლეკუ-
ლის) წარმოდგენა ჩვენ ასეთი გვაქვს:
მრავალი ცალ-ცალკე უფრო უბრალო
შენებულების ნაწილებიდან შესდგება იგი.
მთელად აღებული კი წარმოადგენს ერთს
დიდს მეტად რთულს, ურიცხვათ გადა-

ხლართულ შენობას. ამ შენობის ნაწილები დაშლა, დაცალკევება, როგორც ქიმიკოსმა ფიშერმა დაამტკიცა, ხელოვნურად შესაძლებელია. ამ მისს შემადგენელ ნაწილებს მეცნიერები უწოდებენ ამინოსიძეავებს (аминокислоты). ეს ამინები, სხვათა შორის, არის ცილიანი ნივთიერებათა გახრწნის ნაყოფი. ორგანიზმები ამ ნაყოფს სიცოცხლეშიაც და სიკვდილის შემდეგაც იძლევა. მკვდარი ორგანიზმის ამინები იწოდება პრომაინებათ. ამინების უმდაბლესი წარმომადგენლები უფერული გაზებია, რაიცა იწვის და წყალში აღვილათ განზავდება. უმაღლესი შედგენილობის ამინები მავარია და წყალში არ განზავდება (нерастворимы), სუნი არა აქვს; გაზისა და სითხის მზავს ამინებს თავისებური სუნი აქვს (მოხარშული კიბოს). ასეთია დაახლოებით ფიზიკური თვისება ამინების, ქიმიურ თვისების შესახებ აქ არას ვიტყვი, ვინაიდან შორს წავიყვანს. ცილაში ამინოსიძეავების რიცხვი ორი-სამიდან ათი და მეტია; ჯერ-ჯერობით მათი რიცხვი ოცს უღრის.

ამინოსიძეავენი უბრალო შეერთებაა. მათი უმრავლესობა ხელოვნურად მიიღეს. ამინორმეავეთა შეერთებით უბრალო ცილა სინტეტიურათ მოამზადეს. მაშასადამე, ცილათა სინტეზის კითხვა ამით გადაწყდა და გამარჯვებაც დაგვირგინდა. მაგრამ მეცნიერული კითხვების გადაჭრის დროს ხშირად ხდება მარცხი და აქაც მარცხი მოხდა. ხელოვნურად უბრალო ცილას მომზადებამ, როგორც გამოიჩინა, ეს ფრიად რთული კითხვა ვერ გადაჭრა და დაავიწვინა. აღმოჩნდა, რამდენათ რთულია ცილა, იმდენათ ძნელია მისი მიღება ამინოსიძეავეთა კომბინაციით, მისი სინტეზი ფრიად რთულ ოპერაციას ითხოვს. პრაქტიკული მიზნისათვის ხელოვნურად ცილას მიღება მოუხერხებელი შეიქნა. როცა უბრალო ცილა ხელოვნურად მომზადდა, ზოგიერთები იმედიანად აღივსენ და განიზრახეს ხელოვნურად საკმლის მომზადება, მაგრამ იმედებმა ვერ გამართლდა... რომ ამინოსიძეავეთა ცილა ხელოვნურად მომზადდეს საზრდოს რთული ცილა, პრაქტიკულად მაინც მისი გამოყენება სიძვირის გამო მოუხერხებელი იქნება. ეს ხელოვნური ცილა ასჯერ მაინც უძვირესი იქნება ბუნებრივ ცილაზე. მაშ, ხელოვნური საზრდოთი საზრდოობა შეეძლება მხოლოდ და მხოლოდ მილიონწერებს და მილიარდწერებს, უმრავლესობა კი ამით ვერ ისარგებლებს და ამიტომაც მომავალი კაცობრიობის ხელოვნურად გამოკვება ზღაპარი და ოცნებაა. ცილის შენებულების აღმოჩენას, შეიძლება ითქვას, პრაქტიკული მნიშვნელობა არ აქვს. მაგრამ მას კი დიდი თეორიული მნიშვნელობა აქვს...

აღამიანთა და ცხოველთა წელები საკმელს ამუშავებს. ამას ასრულებს საკმლის მოსანელებელი ორგანოები. ერთი მათგანი, შეიძლება ითქვას, საკმელს ფქვავს, მეორე—ქიმიურად ამუშავებს, რომ წელების უჯრედებმა აღვილად შეითვისოს და მიიღოს. ამ დროს საკმელზე მოქმედებს სხვა და სხვა ფერმენტები. ნერწყვი, რაიცა დიასტაზს*) შეიცავს, სახამებელს შაქრად აქცევს და ამ განუზავებელ ნივთიერებას აღვილ განსაზავებელ შაქრად გარდაქმნის. თირკმელთა ნაღველი ქონს ეგრედ წოდებულ ემულზიით (რძის მზავსი) აქცევს და აღვილ შესათვისებლად ხდის. სტომა-

*) დიასტაზი, ნივთიერებაა, რაიცა სახამებელს დექსტრინად (ქვის მზავსი სსეული) და შაქრად აქცევს. ეს ნივთიერება, სხვათა შორის, ნერწყვში არის.

ქისა და წელებს ჯირყვლების წვენი ცილიანი ნივთიერებას სხვა და სხვა ფერმენტებით ამუშავებს, წელების უჯრედების შესათვისებლად ამზადებს და ამასთანავე ცხოველთა საკუთარ ცილად გარდაქმნის. ფურცლის დიადი შრომა გვეუბნება, რომ ცილას ნაყოფი ამინოსიმჟავებია. მაგრამ როცა ცხოველები გასჭრეს, მის წელებში მოქცეულ საქმელში ამინოსიმჟავები არ აღმოჩნდა; ამასთანავე არც სისხლში და არც სხეულის სხვა სითხეში ვერ აღმოაჩინეს იგი. ცილიანი შეერთების ამინოსიმჟავებათ დანაწილება, აშკარაა, საქმლის მონელების წამს, საქმლის წელების უჯრედების შეთვისების დროს ხდება და იმ წამსვე გარდაიქმნება. ამ გარდაქმნის შენიშვნა არ ხერხდება და უბრალო ქიმიურ ანალიზს აღმოჩენა არ ძალუძს. მაგრამ საცა ქიმიური ანალიზი ვერაფერს შრვება, იქნანდახან ფიზიოლოგიური ცდა გვეხმარება. და აი აბდერგალდენმა ამ მხრით გენიოსური ცდა მოახდინა თუ წელებში, მართლა ცილა თავის უბრალო ნაწილებათ, ამინოსიმჟავებათ იქმნება, აშკარაა, ორგანიზმს შეუძლია ცილას მასთანავე კი, როცა ცილიანი შეერთების ნაცვლად მხოლოდ მარტო ამინოსიმჟავებით ვასახრობებთ. აბდერგალდენმა და მისმა შეგირდებმა ეს ცხოველებზე სცადეს. პირველად ამ ცდის ობიექტები ძაღლები იყო. შემდეგ ამ ცდის შედეგები ადამიანზედაც გასინჯეს. ამინოსიმჟავებით გამოკვებულ ძაღლებს სიმძიმე მოემატა, თავს ისინი კარგათ გრძობდნენ. ერთი ლეკვი 21 დღის განმავლობაში ამინოსიმჟავით იკვებებოდა და 309 გრამში სიმძიმე მოიმატა; 17 დღის განმავლობაში ძაღლი მშიერი ამყოფეს, ამ ხნის განმავლობაში 1700 გრამში მოიკლო; ეს ძაღლი 21 დღეს ამინოსიმჟავით იკვებებოდა, ამ ხნის

განმავლობაში მან დანაკარგი სიმძიმე დაიბრუნა და 1400 გრამში მოიმატა. ეს ცხოველზე ნაცადი ცდა ადამიანზე, გასინჯეს. აბდერგალდენის ერთი სტუდენტი 15 დღეს ამინოსიმჟავით იკვებებოდა. მას, ბარემც ვსთქვათ, ამ ამინოსიმჟავეს ოცნით აძლევდნენ (ამინოსიმჟავე ძლიერ უგემურია; პირიდან ლებინებას იწვევს). ამ ხნის განმავლობაში იგი სიმშლის არ გრძობდა და სიმძიმითაც მოიმატა. ერთი სიტყვით, პირუტყვზე ნაცადი ცდის შედეგები საფსებით მეტყველმა დაადასტურა. ამას, რასაკვირველია, პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. ამ ფრიად გენიოსური ცდის ნაყოფია, რომ დღეს გერმანიაში ერთი ქიმიური ლაბორატორია აბდერგალდენის სისტემით ხორცს ამზადებს. (მას ეწოდება „ერებტონი“).

აბდერგალდენის ცდა ჩვენ გვარწმუნებს, რომ წელებში ცილა ამინოსიმჟავებათ გარდაიქმნება, ცდა ადასტურებს, ქონი ნაწილდება გლიცერინათ და ქონის სიმჟავებათ, სახამებელი ყურძნის შაქრად გარდაიქმნება და სხვა. თუ საქმლის ნივთიერების ყველა ნაყოფებს არსებული ნორმალური პროპორციით ერთი მეორეს შეუერთებთ, მას მიუმატებთ იმდენ ამინოსიმჟავებს, რამდენიც ცილაშია, მივიღებთ ნორმალური საქმლის მზავს ხელოვნურ საქმელს. ძირითადი ელემენტებიდან, როგორც ვიცით, სინტეტიურათ მაიღეს ქონისა, გლიცერინისა და ქონის სიმჟავების უბრალო შემადგენელი ნაწილები. ყურძნის შაქარი ფორმალდეჰიდიდან გააკეთეს. ამინოსიმჟავებს და ნუკლეინის *)

*) ნუკლეინი, ორგანული ნივთიერებაა. იგი შეიცავს გოგირდს და ფოსფორს, რაცა უჯრედის ბირთვში (ЯДРО) შედის. იგი ორგანიზმში ლეიკოციტებს (თეთრი სისხლის სოხსდები) იწვევს და ბაქტერიების განვითარებას ეწინააღმდეგება.

შეერთებას დღეს ხელოვნურად ლაბორატორიებში ამზადებენ. მაშასადამე, ჩვენ ხელოვნურად შეგვიძლია საქმლის მომზადება და პირუტყვთა და მეტყველთა ორგანიზმების გამოკვება. მაგრამ მაგარი ისაა, რომ ეს მხოლოდ თეორიულად არის მოსახერხებელი. პრაქტიკულად მას სიძვირის გამო დიდი დაბრკოლება წინ ელობება. ამ გზით ერთი ლეკვის გამოსაკვებად საჭიროა ვეებერთელა ფაბრიკის გაკეთება. ეს დიდ ხარჯს გამოიწვევს, შედეგები ფრიად მცირე იქნება და ხარჯს ვერ გაანაღდებს. თვით აბდერგალდენიც ამ ხელოვნურ საქმელს სკეპტიკურის თვალთ უყურებს. იგი ამბობს: ლაბორატორიის ძაღლები ყველაფერს შეჩვეულია, მაგრამ ხელოვნურად მომზადებული საქმელი ამ ძაღლებსაც პირიდან ასაქმებდა. ამასთანავე ფიქრობს იგი, ამით ხანგრძლივად საზრდოობა დაარღვევს ათასწლოებით გაწესრიგებულ საქმლის მონელებას; ბევრი ორგანიზმი ცხოველთათვის საჭირო არ იქნება და ვინ იცის რა შედეგები მოჰყვება ამასო. აქედან ცხადათ სჩანს, რომ ჩვენ ჯერ კიდევ ძველებურად უნდა ვისაზრდოვით. მცენარეები და ცხოველები ადამიანისათვის საზრდოს უკეთეს და უფრო ხელმომჭირნეთ ამზადებს, ვიდრე ქიმიური ლაბორატორია. მაგრამ მიუხედავად ამისა ჩვენ ვხედავთ, რომ **სიცოცხლის ქიმიამ**, ან როგორც ეძახიან „**ბიოქიმიამ**“ საზრდოობის ქიმიზმის გამოსარკვევად ნაბიჯი წინ გადადგა. ახლა ვიცით, რომ ორგანიზმმა ცილა და საქმლის სხვა შემადგენელი ნაწილები შეითვისოს, საჭიროა პირველყოფლისა ისინი დაირღვეს. რთული ნაწილი პირველად ირღვევა, მშვენიერი შენობა ინგრევა და შემადგენელ ნაწილებათ ნაწილდება, შემდეგ ნანგრევიდან წელების უჯრედები ორგანიზ-

მის მოთხოვნილების თანხმად ახალი პლანით სულ ახალ შენობას აგებს და აშენებს. მაშასადამე, ნივთიერებანი ინგრევა და იშლება, იგი ხელახლა შენდება თანხმად ახალი შენობისა... ჩვენი სისხლის და ხორცის ცილა არის **ჩვენი საკუთარი ცილა**. მართალია, ამ ცილას ჩვენ ვითვისებთ მცენარეებიდან და ცხოველებიდან, მაგრამ მას კი ჩვენი ორგანიზმი ცვლის, ასხვადფერებს, საკუთარ ცილად გარდაქმნის. მისი შენობა სულ სხვაა, ეს მხოლოდ ჩვენი, მარტოდ ჩვენი თვისებაა. თვითოეული ორგანიზმი ქიმიური შედგენილობით რაღაც განსაკუთრებულია. იგი წარმოადგენს **ქიმიურ ინდივიდუმს**. ეს სიცოცხლის პროცესის გამოსარკვევად მეტად მნიშვნელოვანია და ამას „**ბიოქიმიის**“ ახალი გამოკვლევა იწოდება.

III

ამ უკანასკნელი დროის გამოკვლევამ და აღმოჩენამ, როგორც წინა წერილში ვსთქვით, მიგვიყვანა დასკვნამდე, რომ საქმლის მონელების დროს ცხოველთა ორგანიზმი არ ღებულობს სხვის ცილას იმ სახით, რა სახითაც იგი წელებში შედის. ცილის ნაწილებს იგი არღვევს, ხელ ახლა აშენებს, თავისი საკუთარი ცილას მინაგვარად გადააკეთებს და მხოლოდ შემდეგ მიიღებს და შეითვისებს. ცილა ორგანიზმის სისხლ-ხორცით გარდაიქმნება. იგი მხოლოდ მისი საკუთარი, და არა სხვისი, შეიქმნება. ასეთ დასკვნამდე ფიზიოლოგი აბდერგალდენი მივიდა. თანახმად დასკვნებისა მან წამოაყენა შემდეგი კითხვა: რა მოხდება თუ წელებს გვერდს აუხვევთ და სისხლთა ბრუნვაში სხვის ცილას შევიყვანთ? გარდაიქმნება იგი, თუ უცვლელად შევა სისხლში? აბდერგალდენმა ამ კითხვების გადასაჭრ-

თა. ჯირყვლები, რასაკვირველია, შეეზარდა, მაგრამ ნერვებთან დამოკიდებულება დაკარგა. ზღვის ლორი დამაკადა და მიუხედავად ამისა ჯირყვლებმა ზრდა იწყო, მშობიარობის შემდეგ რძე გამოიყო. ეს ფრიად საინტერესო პროცესი და მისი მექანიზმი სტარლინგის ცდამ გამოარკვია. აღმოჩნდა, რომ გორმონებს იძლევა არა კვერცხები და პლაცენტი, არამედ ჩანასახის ქსოვილები. რამდენათ ჩანასახი ვითარდება, იმდენათ გორმონები სისხლში შედის და ჯირყვლებიც დიდდება, მშობიარობის შემდეგ გორმონები ქრება, ჯირყვლების ზრდა შეწყდება და რძეს გამოყოფს. ეს საკვირველი მოვლენა სტალინგმა შემდეგი ცდით დაამტკიცა: " მან ჩანასახის ქსოვილებიდან ექსტრაქტი მოამზადა. იგი პირუტყვს შეუშაპუნა, ბერწკურდღელს მისმა მოქმედებამ რძის ჯირყვლები გაუზარდა და რძის გომოსაყოფათ მოამზადა!..

მამრობითი სქესის ჯირყვლები სისხლში გორმონებს გამოყოფს. ეს გორმონები იწვევს სქესობრივ სიმწიფეს, წვერულვაშის ზრდას, ხმის გამოცვლას და და სხვ. ყველასათვის ცხადია, რომ საჭურისებს ეს სქესობრივი ნიშანი არ უვითარდებათ. პროფესორი შტეინახის (ვენა) ხანგრძლივმა დაკვირვებამ დაამტკიცა, რომ გორმონებს ცხოველთა სულიერ მდგომარეობაზე გავლენა აქვს და რთულ მოვლენებს იწვევს.

მოგეხსენებათ, ბატონებო, რომ მამალ ბაყაყს, განსაკუთრებით მწვანეს, სქესობრივი სიმწიფის დაწყებისათანავე წინა ფეხის ცერზე მოზრდილი მღ' ზი (MOZOL), ამოუღის. სქესობრივი აქტის დროს მამალი ბაყაყი დედალის სხეულს წინა ფეხებით მოეხვევა და მოსწურავს. ამ მოხვევას რეფლექსის ხასიათი აქვს: ასეთ

დროს ხშირად მოხდება ხოლმე, რომ მამალი ბაყაყი თევზს და შესაფერი სიდიდის უსულო საგნებსაც მოეხვევა. რამდენიმე წლის წინად მამალ ბაყაყს თესლის ჯირყვლები ამოჭრეს, ე. ი. დასასაჭურისეს. ოპერაციის შემდეგ მექეჭი არ ამოუვიდა და მოხვევის სურვილი და მისწრაფებაც დაეკარგა. როცა დასასაჭურისებულ ბაყაყს მეორე ბაყაყის თესლის ჯირყვლები კანში ჩააკერეს, ან და ეს ჯირყვლები შეუშაპუნეს, მექეჭი ამოუვიდა, ნორმალურ მამალ ბაყაყივით მოხვევის სურვილი ხელახლა გაეღვიძა. ეს მოვლენა შტეინახმა უპირველესად გამოიკვლია. გამოიკვია, როცა დასასაჭურისებულ ბაყაყებს შეუშაპუნეს თესლის ჯირყვლები 88 პროც. 12—24 საათის განმავლობაში მოხვევის სურვილი გაეღვიძა, 2—4 დღემდე გაუგრძელდათ და შემდეგ კი ნელ-ნელა ეს სურვილი გაქრა. თუ დროგამოშვებით შეუშაპუნებას გავიმეორებთ, დასასაჭურისებულთ მოხვევის სურვილი გაზაფხულის განმავლობაში შერჩებათ. ეს საკვირველი ცდა ადასტურებს: თესლის ჯირყვლები გორმონებს იძლევა. გორმონები, აშკარაა, სისხლში მოხვდება და რთულ რეფლექსიურ მოვლენას—მოხვევას იწვევს. მართალია ამას ცდა ამბობს, მაგრამ კითხვა მაინც იბადება: ეს გორმონები განსაკუთრებით რომელ ორგანოზე მოქმედობს? ეს ფრიად რთული რეფლექსები ექვემდებარება ტვინს; მაშასადამე, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ის ნერვის სისტემის ცენტრალურ ორგანოზე მოქმედებს. და აი სწორედ ამ კითხვის გადასაჭრელად შტეინახმა ცდა მოახდინა. მან მოხვევის მდგომარეობაში ნორმალური ბაყაყი აიყვანა, მისი ტვინი საჭურისის შეუშაპუნა. საჭურისმა მოხვევა დაიწყო, მას ეს სურვილი ისე გაე-

ღვიძა, როგორც თესლის ჯირყვლების შემხაპუნების დროს; ახლა აიღეს საჭურისი ბაყაყის ტვინი და დასაჭურისებულს შეუშხაპუნეს, მაგრამ მას მოხვევის სურვილი არ აუღორძინდა; როცა ღვიძლიდან და ელენთადან მომხადებელი სითხე შეუშხაპუნეს, არც მაშინ გაედვიდა ეს სურვილი. აშკარაა, სქესობრივ სიმწიფის დროს მამალი ბაყაყის სქესობრივი ჯირყვლები სისხლში გამოყოფენ გორმონებს, რაც ცხოველთა ტვინზე განსაკუთრებით მოქმედობს. სქესობრივი მოქმედების გამოსარკვევად პროფესორი შტეინახი მარტო ბაყაყებით არ დაკმაყოფილდა. მან სხვა ობიექტებიც აიღო. სამი-ექვსი კვირის მამალი ვირთხები დასაჭურისა. ოპერაციის შემდეგ ვირთხები ვერ განვითარდნენ, ახალგაზრდობა შეინარჩუნეს და სქესობრივი ნიშნებიც არ განუვითარდათ. ასეთ ვირთხებს შტეინახმა ახალგაზრდა სხვა მამალი ვირთხების თესლის ჯირყვლები სხეულში ჩააყრა, როცა ჩანაკერები ჯირყვლები მიეზარდა, სქესობრივი ნიშნებიც განვითარდა, ნორმალურ მამალაფით დედლებს დაედევნა და მათთვის სხვა მამლებს ებრძოდნენ. თესლის ასეთი ჯირყვლები მიკროსკოპის საშუალებით გამოიკვლია და აღმოჩნდა, რომ მასში ქრება უჯრედები, რომელიც თესლის სხეულს იძლევა. თესლის ჯირყვალის შესდგება ორი მჭირდოთ შეერთებული ჯირყვლიდან: ერთი იძლევა სქესობრივ უჯრედებს (სპერმატოზოიდებს), მეორე — გორმონებს. ეს გორმონები კი მეორე ხარისხივან სქესობრივ ნიშნებს იძლევა. იძლევა თუ არა სქესობრივი ჯირყვლები სპეციფიურ გორმონებს? ე. ი. თუ დასაჭურისებულ მამალს მივამყენით კვერცხებს, გაუვითარდება თუ არა მას დედლის ნიშნები,

პირიქით, თუ დასაჭურისებულ დედალს თესლის ჯირყვლებს მივამყენით, იგი შეიქნება თუ არა მამალი? აქ დასმულ კითხვების გადასაჭრელად ზემო მოყვანილი შტეინახის ცდას მივმართოთ. ახალგაზრდა ვირთხებს და ზღვის ლორებს სათესლე და საკვერცხე ამოჭრეს და დასაჭურისებულ მამლებს — საკვერცხე და დედლებს — სათესლე კანში მიამყენეს. შედეგები ქეშმარიტად საოცარია: მამლების ნი პროც. მიმყენილი საკვერცხე კარგად შეეზარდა, 8—9 თვის და მეტი ხნის განმავლობაშიაც შეუნარჩუნდა; სქესობრივი აპარატი არ განვითარდა, ეს ორგანო დასაჭურისებულ მამლებზე ნაკლებათ განვითარდა, მაშასადამე, კვერცხების მიერ გამოყოფილი გორმონები არ ანვითარებს მამრის სქესობრივ აპარატს. ერთი სიტყვით, ყოველი მხრით უფრო დედლებს დაუახლოვდნენ, ვიდრე საჭურისები. განსაკუთრებით საყურადღებოა „გაფემინებული“ მამლების, როგორც შტეინახი ამბობს, გულის ჯირყვლების განვითარება. ეს ჯირყვლები მათ ძლიერ ეზრდებათ და დედლის ჯირყვლებს უდრის. მიკროსკოპიული შენობა ორთავეს თანასწორი აქვს და რძეს იძლევა. „გაფემინებული“ ზღვის ლორის მამლები გოჭებს ასაზრდოებენ რძით, დედობრივ მფარველობას უწევენ და ამ ფიზიოლოგიური აქტის დროს დედლის მინაგვარ მოთმინებას, ყურადღებას და სიამოვნებას იჩენენ!.. ეს დედლებათ ქცეული მამლები ყოველის მხრით დედას ემზგავსება, ის დედლებს აღარ სდევს, მათდა დასანარჩუნებლად მამლებს აღარ ებრძვის, ხასიათი ეცვლება, ტანის მოყვანილობაც უსხვაფერდება, დედლისას უახლოვდება და მამლები მას სდევნა აღბათ, იგი დედალი ჰგონიათ. ამ სას-

წაულებას, თუ შეიძლება ასე ესტვეთ, გორმონები ახდენს. დედათა გორმონების საშუალებით მამრი. თითქმის დედრათ გარდაიქცევა!.. მიკროსკოპი აქაც ადასტურებს, რომ კვერცხების ქსოვილებში არც ერთი კვერცხების უჯრედები არ არის. ამის მზგავს ცვლილებას წარმოადგენს დასაქურისებული დედლები, რომელთაც თესლის ჯირყვლები აქვთ მიმყვნილი. ამ ეგრეთ წოდებული „გამასკულინებული“ დედლების ტანის მოყვანილობა მამრისას ემზგავსება, ხასიათი ეცვლება, დედლებს კარგად ატყობენ და მოუშორებლად მისდევენ, მამლებში მეტოქეებს და მოწინააღმდეგებს ხედვენ და დედლის დასანარჩუნებლად მამაცად ებრძვიან. ერთი სიტყვით, ხასიათით მამრებს უახლოვდებიან. მაშასადამე, მამრის გორმონი დედრს თითქმის მამრათ ჰქმნის!..

~~შტეინახის საოცარი და საყვირველი ცდა ჩვენ ბიოქიმიას გვაცნობს, მის საიდუმლოების გაგებას გვიახლოვებს. სიცოცხლის ქიმიის ეს აღმოჩენა გვეუბნება: ჯირყვლებიდან გამოყოფილი ქიმიური ნივთიერებანი, შესაძლებელია, რთული შენობის არაა, იქნებ, იგი ადრენალინით მარტივი შენებულებისაა, ეს ქიმიური ნივთიერება ცხოველთა შინაგან და გარეგან შენებულებაზე მოქმედობს და იწვევს მრავალ რთულ ფსიხიურ რეაქციას... დედობრივი სიყვარული, მისი სათუთი გრძნობები. სიყვარულის ვნებათა დელვა, მისი თანამზგავსი იკვი, ეტყობა, დამოკიდებულია ქიმიურ ნივთიერებაზე და მის რეაქციაზე!..~~

ვიცით, სწორუპოვარო მკითხველო, წაიკითხავდით ამა თუ იმ პოეტის მშვენიერ ნაწარმოებს, სადაც იგი „სიყვარულის შხამზე“ მკითხველს ებაასება. აბა, დაუკვირდით ზემო მოყვანილ ზღვის ღორზე ცდას, დაუკვირდით გადედრებუ-

ლი მამრის და გამამრებული დედრის მოქმედებას და ნუ თუ ეს ღირს შესანიშნავი მოვლენა არ გვეუბნება, პოეტის „სიყვარულის შხამი“ რეალურ საფუძველს ღებულობს და იქნება გორმონათ, რასაც ჯირყვლები სისხლში გამოყოფს? ცხოვრების ქიმიაში „სიყვარულის ქიმია“ ყოფილა!.. არა გვაქვს ჩვენ საბუთი ვიფიქროთ, რომ ცხოველებზე ცდის შედეგები ადამიანებზედაც არ მოხერხდეს. მოგეხსენებათ, აღიმიანს აქვს უმაღლესი ფსიხიკა, მაგრამ მათი სიყვარულიც წარმოადგენს რაღაც სტიქიურს, ინსტიქტიურს, საიდანაც მოსულს!..

როგორც ჩვენ დავინახეთ, ამ უკანასკნელი წლების გამოკვლევათ, ერთი მხრით, გავაცნო და გავვიმარტა რთული ცხოვრების მექანიზმის მრავალგვარი პროცესები; ბიოქიმიურმა გამოკვლევამ გვამცნო ცხოველთა და მცენარეთა ნივთიერების შექმნა; რაც უბრალო და მარტივათ გვეჩვენებოდა, დღეს რთული და ძლიერ გადახლართულ-გადმოხლართული აღმოჩინდა; რამდენადაც ქეშმარიტებას სიცოცხლის ქიმია მიუახლოვდა, იმდენად იგი გაღრმავდა და მაგარი კედლები გარემოიცვა; ამ ხელის შემშლელ კედლებს იგი თანდათანობით და ნელ-ნელა დაანგრევს და გადალახავს. მეორე მხრით, იგი იკვლევს ორგანიზმთა შინაგან მოქმედებას. ორგანიზმში არსებობს ფრიად რთული ქიმიური ურთიერთობა, ამ ურთიერთობას სხვა და სხვა გორმონებით და ფერმენტების მზგავსი ნივთიერებით დატვირთული სისხლი მხარს უჭერს; ეს ნივთიერებანი ორგანიზმში საოცარ გარდაქმნას აწარმოებს და ქსოვილებზე მოქმედობს, ანგრევს და ჰქმნის ორგანოებს, და დასასრულ, ნერვის სისტემის შემწეობით ფსიხიკას ძირიანად სცვლის!..

ზ. ჩიჩუა.

ციმბარი 1914 წ.

სასჯელი და სკოლა

აწინდელ სკოლაში იხმარება სასჯელი, რომელიც ვნებას აძლევს სწავლა აღზრდის საქმეს, და ამიტომ დაგმობილი და მოსძობილი სასჯელის არსებობა სკოლაში „არ ახალისა,“ ძველსა, და სათავე, ალბად, ღრმა წარსულში აქვს, როდესაც უოველი ურთიერთობა შიშზე იყო დამყარებული. და რისაც გეშინია კაცს, იმას გაურბი,—სანამდი სასჯელი დარჩება სკოლაში, როგორც საფთხური, იქ ბავშვები ხალისით არ ივლიან. ბევრი მაგალითია, რომ ბავშვი სკოლაში გაუგზავნიათ, იმას კი ტყეში შეუხვევია, უუერებია კლასის გამოსვლისათვის და მერე სხვა ბავშვებთან ერთად სახლში დაბრუნებულა. ზოგან ბავშვები ან საჩუქრის გულისთვის, რომელსაც დედ-მამა მშობრდება, ან სასჯელის შიშით მიდიან კლასში რადგანაც მრავალი არა მიშობილველი მხარე აქვს აწინდელ სკოლას. ყოველ ფეხის გადადგმაზე სასჯელი მოეღის ბავშვს, დაიგვიანებს—დასჯიან, დაილაშარაკებს—დასჯიან, გაკვეთილებს ვერ გაიგებს—მამისა და დასჯიან.

სკოლაში იხმარება მრავალგვარი სასჯელი: უსაღილოდ დატოვება, დახოქება, გარედ გაგდება, ზეზე განხრება სხვა და სხვა ფარცით: ხელების მოჭდობა, ხელების მადლა აშეკრა; ცუმა ხაირ-ხაირი: უბაში კარტეშევა, სახრის გადაკვრა, რკინის სკმევა, ჰანდურის ამოკვრა, უურის აწევა, გაწერომა, დაუვირება და ათასი სხვა.

მასწავლებელი უოველთვის შეტნებულად არ სჯის ბავშვს, სშირად ბავშვი უბრალო მსხვერპლია მასწავლებლის სერეკება-აშლილობის, მოუფიქრებლობის და ცუდ გუნებაზე უოფნისა, ამიტომ იშვიათი არაა სრულყოფილ უდანაშაულო ბავშვის დასჯა, რაც ღრმა უფსკრულს თხრის მასწავლებელსა მოწაფეთა შუა და სი

ძულვილს იწვევს. მახსოვს ჩემი ბავშვობიდან შემდეგი ამბავი; მასწავლებელმა ეკლესიაზე წაგვიყვანა საგალობად. მე ავად ვიყავი და გული შემთწუნდა, ამიტომ გარედ გამოვედი და ქვაზე ჩამოვჯექი; გამოვიდა მასწავლებელი და არც კი დამაცალა ჰასუხი, საშინლად გამარტყა. იმ მასწავლებელზე დღესაც არ მაქვს კაი გული, თუმცა სხვა არა დაუშავებია რა ჩემთვის. მეორედ კიდევ კლასში ვბჯექი, მასწავლებლად გვეყვანა ახალგაზრდა სემინარიელი. მე ჩვეულებრივ წუნარად რომ ვიჯექი, უკანდან ერთმა კომპაგმა ბავშვმა ბუნის წიწკნა დამიწყო. მე გაემწარდი და ცმუტოვა დავიწეე. შივბრუნდი უკან და ვუთხარი: „თავი დამანებე მეტქი!“ დამინახა მასწავლებელმა და მიუვირა: აქ გამოდიო!“ ცოცხალ-მკვდარი გავედი და გაწერდი მასწავლებლის წინ. „გამთაშვირე ხელიო!“ შირველად ვერ გავიგე, რადაცა მითხრა, მერე უფრო იყვირა. გაფაშვირე ხელი, მაგრამ უნებურად ძირს ჩამომვარდა და დავიწეე ტირილი. მასწავლებელმა თავისდა სასახელოდ აღარ გამლახა, მაგრამ ისეთი ჭრილობა კი დაასწნდა ჩემს სულს, რომ დღესაც არ მაქვს გამთელებული.

ახლა ვალაშარაკით ერთი ახლანდელი სკოლის მოწაფეები, რომელთაც ჰასუხი გასცეს შემდეგ კითხვებზე: როდის და რატომ დამსაჯა მასწავლებელმა? უოველთვის ვიყავი დამნაშავე? ახლა როგორ გვრჯის მასწავლებელი?

1. ერთხელ ჩემმა ამხანაგმა იცელქა; ის გაიქცა, მე დავრჩი; ჩვენიან მოვიდა მასწავლებელი, მე ვეკონე და გამლახა; როცა უდანაშაულოთ გამლახავდა ხოლმე მასწავლებელი ისე შემსუღდებოდა, რომ თყალის დასანახვად მეზარებოდა.

2. ზირველად მაგიდეზე რო დაგვაჯინეს, მე, მასწავლებელი არ ვიცოდი, რაღაცა იყო და ნამეტანს ვლავარაკობდი. მასწავლებელმა მითხრა: „შენ ბავშვად არ ივარკებ, სულელი გამოხვალ, ჩერხეტი იქნებიო!“ ერთხელ გაკვეთილი არ ვიცოდი, მასწავლებელმა იქით გამოიყვანა და უერში გამახერხა: „ჰაი, შე გლახაკო, გაკვეთილის დასწავლა კი შეგიძლია, მაგრამ ჩემი არ გეშინიაო“.

3. როცა ისტორია არ მეტოღინებოდა, მასინ მეტოღოდა: დაჯექიო! და მერე, რომ მოვიდოდა ჩემს სიახლოვეს: „აღეჩი ზეზუეო!“ და მკითხვად: „რა გვარი ხარ შენაო?“ მასინ მე მიფუტებდი ზასუსს. „მადანა რაღაცა გაჯდიაო!“ და გამარტუავდა ხოლმე.

4. ერთხელ დამაგვიანდა, თურმე ჩემ საუბედურთ უოთილა, და რომ გავალე მარცხენა ხელით კარი და მარჯვენა ფეხი გადმოვადგი, ქუდი მოვიხადე, ზირჯვარი დავისწურე, და მინდა ახლა ჩემს ადგილს დავჯდე, მასინ მითხრა: „სად იუფი ამდენხანსო?“ მოფარდა და გამარტუა. მერე მითხრა: „წადი და დაჯექიო!“

5. მესამეში ჩემი მასწავლებელი იყო B. ერთხელ დაფაზე გამოიყვანა, ციფრს ვსწერდი, შემეშალა, მომკიდა სელი, მიმარხ-მომარხია, და, რაც ვიცოდი, ვეველაფერი დამაფიწედა.

6. B. ზირველად არაფრად გვირტუემდა, ორი თვის შემდეგ დაგვიწყო სკმევა. ახლა ის გვისკვამს შეუბრალებლად. როცა გაკვეთილი არ ვიცით, მოგვკლავს და გაგვანტოცხლებს; რომ დავაქლდებით, რაც გაკვეთილს მოგვცემს, თუ არ შევასრულებთ, მოგვკლავს და გაგვანტოცხლებს. ხან რკინას გვისკვამს, ისე, რომ ტვინი სულ ადარ გვაქვს.

7. ჩვენ გვასწავლის B. ის არის ძალიან გულფიცხი მასწავლებელი. უდანაშაულოსაც ბუფრს სჯის და დამნაშავესაც, გაკვეთილებს რომ გვაძლევს, ქართულად არ გვიხსნის და არ ვიცით ხოლმე და გვირტუემს ხოლმე

რკინას თავში. ამოცნას რომ მოგვცემს, ვერ ვიგებთ და ამაზედაც გვლახავს. იმიტომ ვერ ვიგებთ, რომ არ გვიხსნის. როცა კლასს დავაკლდებით, გამოგვეითხავს და დაგვარავს ხოლმე რკინას თავში და დაგვაჯინს. მაგრამ ხანდისხან ჩვენც კი ვართ დამნაშავე.

8. B. საზოგადოდ ასე გვიხსნის გაკვეთილებს, აიღებს წიგნს, წაიკითხავს რომელიმე სტატიას, ახსნის შიგ უცნობ სიტყვებს, შემდეგ ჩვენ გვეტყვის: „წაიკითხეთ, და რაც არ იცოდეთ, მკითხეთ და მე ავიხსნითო!“ შემდეგ დაგვეკითხება და ჩვენი სურვილით გვაძლევს გაკვეთილს; შემდეგისათვის, ვისაც გაკვეთილი არ ეტოღინება, მას სასტიკად დასჯის ხოლმე.

ერთხელ მეხუთე გაკვეთილზე კალბის დროს ავად გავხდი და მასწავლებლის ნება დაურთველად სახლში წავედი. მეორე დღეს მასწავლებელი ძალიან გამიწერა, დამაჩოქა და უსადილოდც დამტოვა.

9. ზირველად გამარტუა, იმიტომ, რომ დამიძხა: აქ მოდიო! და არ ვიცოდი, მე მინახოდა, თუ არა. C-სთან. ორ წელიწადს ვიყავი, დამაჩოქა და უსადილოდ დამტოვა იმიტომ, რომ კანცელარიისთან ქართულელება ჩამოიარეს, ურემში გამეჩება ებათ და იმას მზვანერდით. ამ დროს დამრეკა და კლასში არ წავედი, აკერ გვიან წავედი, რომ შევედით კლასში, მასწავლებელმა გვითხრა: „დაიჩოქეთ და უსადილოდ დარჩებითო!“ ეს მე არ მწეენია, იმიტომ რომ ჩემი ბრალი იყო. უოველთვის არ ვყოფილვარ დამნაშავე. მაგალითად, ერთმა ბავშვმა გამლახა და ვუჩივლე, მაგრამ ისევ მე დამტოვა უსადილოდ და ეს ძალიან მეწეინა.

10. ერთხელ მასწავლებელმა წავგიყვანა ეკლესიაზე წირვის მოსაუბრებლად და გზაზე დაგვარეგა: „ეკლესიაში რომ შესვიდეთ, მასინვე წადით და დიაკონის უკან დადექით, და ისე ჩემად იყავით, რომ სული არ დაბეროთ“

ცხვირიდანო!“ მაგრამ რაი შერე? მასწავლებლის სიტყვამ სულ ტუეილად ჩაიარა. ჩემი ამხანაგები სულ უოფელ წაში გარბოდნენ გარედ. როდესაც წირვა გამოვიდა, მღვდელმა დაგვაჩოქა ეკლესიაში ერთს საათს. შერე მასწავლებელმა ზოგი გალახა და ზოგს უური მოსწია.

ერთხელ II-ემ გამარტვა ორჯელ; მაშინ დანაშავე არ ვიყავი, იმიტომ რომ მოწაფეებმა დამიწიეს წვალებს. მასწავლებელმა, როგორც გაიგონა რახუნი, მაშინვე გამოვიდა ოთახიდან და გამარტვა; უსაღილოთ დამტოვა მაგრამ სასჯელი, ის არ მწიენია, რადგანაც დანაშავე ვიყავი.

შემდეგ ჩვენ მასწავლებლად მოვიდა B; ისეთი გლახა დღე დაგვაყენა, რომ მეტი არ შეიძლებოდა; არც ერთ ჩვენგანსა მოგვცა კარში გასვლის ნება; არც ტუეილა განძრევის ნება. ერთი რამე ჰუტუნი რა გაეგონა, ისე დაიფიერებდა ხოლმე, ასე მეგონა, თუ მთელი გლახი დაინგრა მეტქი. ბუერი დონისძიება ვინმარე, მაგრამ არაფერი არ გამომადგა. ბოლოს იქამდი მივიდა საქმე, რომ გადასწვიტუთ ხუთმა მოწაფემ, უნდა დაგვენებუბია თავი სწავლისთვის. მაგრამ ამ დროს დმერთმა გვიხსნა სატანჯველისგან, ერთხელ გაიღო ოთახის კარები და იმ კარებიდან გამოვიდა ჩვენი მხსნელი და გამოგვიცხადა: „დღეის შემდეგ თქვენი მასწავლებელი იქნება A-ო!“ ისეთ ადტაცებაში მოვედით მთელი მოწაფეები; რომ მეტი ადარ შეიძლებოდა.

11. მას აქეთ, მე რომ გლახსში შემოვედი. ბუერი სიმწარე მახსოვს. ჰირველად ჩემი მასწავლებელი იყო E. ერთხელ ის არჩევდა ბავშვების ჩხუბის საქმეს და როცა გაიგო უგელაფერი, დანაშავეს გარტვა და მე „ასასას“ დავიძხე. და თქვა: „აქ გამოდიო!“ მე გავედი და გამარტვა. შემდეგი მასწავლებელი იყო B. იმის რტუეივას მე რა მოვი-

ფიქრებ, ტანში გამბუტავს ხოლმე. ერთხელ იმან მე გამარტვა, ასე მეგონა, თავი ტანს მომიშორდა მეტქი. კიდეც მან დაჩოქა ერთი მოწაფე, ახალი ჩავადმოფარო, ბავშვი გაეკვეტა დაფასა და კედელს შუა, ბავშვს გულზე მოუვიდა და წაიქცა. მასწავლებელმა მოკიდა ხელი და გაარბენია ოთახში, იქ ,,დუხი“ ასსა და წყალი, შერე მისცა ხელში ჰური და მზეში დაჯინა. მე იმისი მოქმედება, რომ დავსწერო, ეს ქადაღდი სულ მოუნდება.

12. A-ს გაჩენილი ჰქონდა გლახსში მორიგობა. მორიგეებს ნება ჰქონდათ ცუდქობის გამო დაესაჯნათ მოწაფეები: უსაღილოთ დაეტოვებინათ, დაეჩოქებინა ან ფეხზე გაეჩერებინათ. გლახა დღე დაგვადგებოდა ხოლმე მაშინ, თუ მორიგე მოწაფეს ჩვენი გულის ჯავრი სჭირდა. ის სრულიად უმიზგზოდ გვრჯიდა მაშინ, და თუ არ დავემორჩილებოდით, მასწავლებელთან გვიჩივებდა. ის ნებას აძლევდა უური მოწაფა ან გაერტუბია ჩვენთვის. მორიგი მოწაფე მოვიდოდა და გულის ჯავრს იურიდა ჩვენზე. მაგრამ როცა ჩვენ გავსდებოდით მორიგეებთ, გლახა დღეს დავაუენებდით ხოლმე და გულის ჯავრს ვიურიდით.

თუ ბავშვების დაწერილ ამ სტრიქონებს დაუფიერებდით, დაგრწმუნდებდით, რომ ბუერი დანაშაული მიგვიძღვის ბავშვების წინაშე: მოუფიქრებლობა, მოუთმენლობა, საქციელის მიზეზის გაუთვალისწინებლობა, ცნობის მოუფარობის გულისთვის დასჯა, გაკვეთილების ცუდი ასსნა და მრავალი სხვა. ამის ნაყოფად რას ვხედავთ აწინდელს სკოლაში? არც ერთს ჩვენს სიტუვას არ აქეს ჯეროვანი გავლენა და ფასი მოწაფეებში. ისინი სცდილობენ ჩვენს მეტს შეწიქებას, მოტუეებას, არ აქვთ ჩვენი ნდობა, არ გვიხსნიან თავის გულის ჰასუხებს, რადგანაც იქ სიუფარული და

ნდა ვერ იარსებებს, სადაც შიშა გამოეხატება.

კომენსკი ამბობდა: დისციპლინის დაცვა საჭიროა არა სწავლა-მეტადინებობისთვის, არა-მედ უბრალო ქვეყნისთვის.¹⁴ მას სასჯელი სრულიად საჭიროდ არ მიიჩნდა სწავლაში კოჭლობისთვის, და საქმის წარსამატებლად, სხვა კონიერ საშუალებათ ურჩევდა მასწავლებლებს. სხვა დიდი ზედაგობებიც ამასვე ქადაგობდნენ, მაგრამ აწინდელს სკოლაში მაინც სასჯელი იხმარება, ეს იმიტომ, რომ შიში მისცეს მოწაფეებს და აძულან გავეხილის უკეთესად დასწავლა. დაიწყოებულა უშინსკის სიტყვები: „შიშის გრძობა იმითი არის ძნელი, რომ გაუგად ზღუდეს უყენებს სულის მოქმედებას.“ შიშის დროს გავეთილის გაკება ბავშვს არ შეუძლია. „თუ თვითონ შემაშინებელი სახე, ამბობს იგივე უშინსკი, იტყვება მუხსიერებაში, აქედან არ შეიძლება დაგსვენათ, რომ მასწავლებელს უვირილითა და მუქარით შეუძლიან კარგად დაამხსოვრან ბავშვს დასასწავლი გავეთილი. ბავშვი მტკიცედ დაიმხსოვრებს მხოლოდ მასწავლებლის გატულისებულ სახეს, მის შემაშინებულ მიმხმარას და სიტყვებს, და არა გავეთილის შინაარსს, რათა რომელიმე სახე დრმათ ჩაიბეჭდოს. რომელიც უფრო დაიჩინება ასეთი სურათების გვერდით. მუხსიერებაში, საჭიროა რომ გრძობას სძრავდეს თვითონ ეს სახე, ან და ძალიან დაახლოვებული იყოს გრძობის აღმძვრელ სხვა სახესთან, და სულ ერთია, რომელი გრძობა იქნება ეს: შიში, სიუვარული, სიჩრცხვილი, თუ გავეთილება. მაგრამ რა აქვს საერთო მასწავლებლის გატულისებულ სახეს ღათინურ ანბანთან ან სჯულის-მასწავლებლის გაკიცხვას და მუქარას იესო ქრისტეს ქადაგებასთან, მის დედა აზრთან. შეიძლება საწინააღმდეგო კი ჰქონდეს, მაგრამ საჭიროა ბავშვმა მიაქციოს ყურადღება ამ წინააღმდეგობას, მხოლოდ არა გვეტონი, ეს იამოს მასწავლებელს.

ის აზრი, ვითომც შიში ჰქონდეს გავლენა მუხსიერების აღძვრაზე, არის დიდი შეცდომა. პირიქით, შიშის დროს ჩვენ გვაიწველება ისიც, რაც კარგად გვახსოვს, და სწავლის სიტყვები, რომელსაც მუქარა თან მოჰყვა, ყველაზე უფრო ნაკლებად რჩება მუხსიერებაში. და თუ რომელიმე მასწავლებელი აძულეს სიმკაცრით მოწაფეებს გავეთილის დასწავლას, ეს არ არის შიშის მოქმედება, არამედ იმ რეაქციის მოქმედება, რომელიც შიშა გამოიწვია, მოქმედება ნების დაძლევისა, რომელიც სცდილობს თავი დააღწიოს შიშის ტანჯვებს. აი რატომ მრისხანე მასწავლებელი განსხვავებულად მოქმედობს ერთს და იმავე კლასის მოწაფეებზე, და თუ ერთნი მართლაც უკეთ იწებენ სწავლას, სამაგიეროდ, მეორენი, სუსტნი და ნერვებ აშლილნი, სრულიად თავს ანებებენ სწავლას, მეტადინებობის დროს იმათ არ შეუძლიანთ ყურადღება შეაჩერონ სასწავლო საგანზე, იმათ თვალების წინ ჯიუტად სდგას მასწავლებლის მრისხანე სახე და მისგან დამუქრებული სასჯელი. თავისდათავად შიში პირდაპირ ჰხმავს სულის ძალას, ეს გასაცნობლად კმჩნევა იმ მოწაფეებს, რომელთა აღმზრდელი იყო მხოლოდ ერთი მუდმივი შიში.“

კარგად უნდა დაუვირდეს უშინსკის სიტყვებს ის მასწავლებელი, რომელიც სიმკაცრეს უგმევს გუნდრუკს და სცდილობს, რაც შეიძლება შუბლი შეიკრას მოწაფეებთან, რომ მუდამ შიშში და მორჩილებაში იყოლიოს; მით უმეტეს, რომ ასეთი პირები განუსაზღვრელი უფლებებით აღჭურვილად სთვლიან თავს. ამიტომ მოწაფემ არ იცის, სადა არის საზღვარი მასწავლებლის სიმკაცრისა და რომელი სასჯელია კიდევ მისთვის ნება დაურთველი. უშინსკი ამბობს: „შიში ძლიერდება საფრთხის განუსაზღვრელობისაკან; ამ შემთხვევაში ბენი სრულიად სამართლიანად შეინიშნავს, არაფერი ისე არ ამტკიცებს და არ

ახდენს ადამიანს, როგორც მონური შიში, სახელდობრ იმიტომ, რომ, მონამ არ იცის, სად აქვს საზღვარი იმისი ბატონის უფლებას, რომელსაც შეუძლიან მას უქნას ვეგლათერი, იმ დროს, როცა იმ ქვეყნის მოქალაქემ, რომელიც ცხორობს კანონების მიხედვით და არა თვითნებობით, უფლებების იცის, თუ რა მოქალაქის მას“. როცა ასეთ ძველ მთხრობას მონადრებს მასწავლებელი, მოწაფეები, რათა გადურჩნენ მის რისხვას, უფელ ღონისძიებას იხმარებენ, გააცურონ იგი. იგივე უშინსკი ამბობს: „შიში არის ვეგლათერი უფრო ამოუღებელი წყარო ბიწიერებისა, რასაც, საუკეთესო დამტკიცებას ჩვენ ვხედავთ იმ დესპოტიურ სახელმწიფოებში, სადაც საფრთხე ერთი კაცის შეუზღუდველ თვითნებობისა, დამოკლეს მახვილივით ჰკიდა თვითთუქლის თავზე. უშინსკი განგრძობს: „ღვთის შიში არის სიბრძნის სათავეო, ამბობენ ხოლმე ბავშვების შიშის მიცემის მოყვარულნი, მაგრამ რა ბოროტად ხმარობენ ამ ღრმა ბიბლიურ თქმულებას ასეთი პირნი! ამითი ჰყვარავენ ისინი თავის თავ-შეუკავებლობას გულის მოსვლის დროს, თავ-შეუკავებლობას, რომელმაც უნდა ამოშალეს ისინი აღმზრდელთა სიიდან, და უძრავენ ბავშვებს არა ღვთის შიშს, არამედ შიშს მასწავლებლისას, რომლისაგანაც წარმოიშობვის სიცრუე, ფარისევლობა, ვერაგობა, სილახრე მონობა, სულის არარაობა და არა სიბრძნე.“

„ფიზიკური მოქმედება უკიდურესი შიშისა, უშინსკის სიტყვით, პირდაპირ გასაცარია, ადამიანებს, რომელთაც გაუგლიათ ასეთი წუთები, რამდენიმე საათში უთეთრდებათ თმა, ურჩებათ თავის ქნევა და ასოების კანკალი მთელ სიცოცხლეში. ზოგჯერ ამ გვარ შიშის შედეგად წარმოსდგება ტკუიდან შეშლა, ბნელა და სევდის ქარები. ძველად შიშს გამოხატავდნენ შედუხას სხნით, რომლის ერთი შეხედვა ადამიანს ქვად აქცევდა ხოლმე.“

რა უნდა ისწავლეს ბავშვმა, როცა სკოლაში გამეფებულია სასჯელი და მისი მუდმივი თანდამიყოლი შიში?

ბავშვების უფა-ქცევას უნდა ჰქონდეს დავიდეც აქვს დიდი უურადლება მიქცეული თანამედროვე სკოლაში, მაგრამ სწორედ ამ ზნეობის სფეროში შლის სასჯელი თავის საშინელ ფრთებს, და ვეგლათერი უფრო თვალსაჩინო ხდება მისი უვარგისობა და მავნებლობა. ახლანდელი სკოლა ბავშვს ბუნებრივ სიმკვირცხლეს მომაკვდინებელ ცოდვად უთვლის, მასწავლებელს ნებას აძლევს. ძალა იხმაროს ბუნების წინააღმდეგ, რასაც ბავშვის უეჭველი დასახინრება მოჰყვება: როცა ბავშვს განძრევის ნებას არ აძლევენ, კარში გასვლას უკრძავენ, მიხედ-მოხედვას უშლიან, ცხადაც აქ სხეულის ბუნებრივ განვითარებას ადგილი არ ექნება. ბავშვების მოთხოვნილებანი კი არ კმაყოფილდებიან, არამედ ვეგლათერი ისეა მოწყობილი, რომ მასწავლებელი გამოდის თვითმპყრობლად და მოითხოვს უფელ ღვივე ბრძანების ასრულებას. ის სცდილობს, რომ მოწაფემ გამოიჩინოს უცილობელი მორჩილება. ჩვენგან ბავშვობის დროს მოითხოვდნენ მონურ მორჩილებას, ჩვენც, თითქმის ჯვარის ამოსაყრელად, მასვე მოითხოვთ ჩვენი მოწაფეებისაგან, გვინდა ადუზარდოთ ჩვენსაირი ტანჯვა-წვალებას გამოცდილი ხალხი და თუ გვრძობთ, რომ აღზრდამ დაგვამახინჯა, დაგვიხმა ზოგიერთი კარგი თვისებანი და გაგვივითარა წინააღმდეგნი, არ ვსცდილობთ, სხვა მანც არ დავამახინჯოთ: ჩვენ გვინდა რომ ჩვენი სიმპატიანტიპატიით იხელმძღვანელოს ბავშვმა თავის ცხოვრებაში: რაც ჩვენ მოგვწონს—იმასაც მოსწონდეს, რაც გვიძულს, იმასაც სძულდეს, ვმხიარულობთ—იმხიარულოს, მწუხარებაში ვართ—შესწუხდეს, ამას კიდევ შეურიგდებოდა კაცი, რომ საქმე ჰქონდეს ნამდვილ მასწავლებელთან, უფელად სრულად ადამიანთან, რომელიც სასურველ მ-

გაღივად, იდეალად იყოს გამოსადეგი: მაგრამ მასწავლებელთა უმრავლესობა დიდად დაშორებული ვართ ამ იდეალზე. ბევრს მასწავლებელს არც რამე სწავს, არც რასმე ასრულებს, ხშირად თვითონ არის ცუდი ყოფაქცევის, მოუთმენელი, ამხანაგის შემწეობები, ღოთი—და სიცუდის აღმოფხვრას კი ვითომ სცდილობს მოწაფეებში; ესა თუ ის განკარგულება, რომელსაც ის იძლევა, არის შემთხვევითი, რადგანაც დრმა შინაგანი რწმუნისაგან არ არის წარმოშობილი, ამიტომ რასაც დღეს გმობს, ხვალ იმას შეიძლება ქებაც შეასწას, და ბავშვი, იძულებული ხდება შეუგნებლად, როგორც ბნელაში მოშოტინე, დაუმორჩილოს მის ბძანებას. ბავშვს ესმის ერთი შეკრის საწინააღმდეგო განკარგულებანი, ვერ ხერდება ერთს რომელსაში აზრზე და გონება ერევა; საკუთარ მსჯელობას მოკლებული დღეს ასე იქცევა, ხვალ ისე, და არ მოეპოვება მას არავითარი ხელმძღვანელი ძაფი. ის შეხედულობა, რომ მასწავლებლის ნებას უპირობოდ დაუმორჩილდეს ბავშვის ნება, იმდენად საფრთხილია, რომ მხოლოდ დიდად განათლებულ ბრძენსა და სპეტაკი წინაგობის კაცს თუ მიებარება ბავშვი აღსაზრდელად, სხვას არავის. ასეთები კი მასწავლებლებში სამწუხაროდ არაფრინ მოიძებნება. უგელა გამჩინილი ჰედაგოგი იმ აზრს აღიარებს, რომ აღზრდამ უნდა განუფითაროს აღმინს თანდაყოლილი ძალები სულისა, მასწავლებელი უნდა იყოს არა ბატონი ბუნებისა, არამედ მხოლოდ მისი თანა შემწე. მასწავლებელთა უმრავლესობა კი ასე არ უყურებს სკანს. ბევრისთვის ახლაც სინამდვილეს შეეფერება დობროლიუბოვის ორმოცდაათი წლის წინად დაწერილი სიტყვები: „ბავშვს არ უნდა ჰქონდეს საკუთარი ნება—ამობენ ბრძენთა ბრძენი ჰედაგოგები—ის ბრძედ უნდა ემორჩილებოდეს მშობელთა, მასწავლებელთა და საერთოდ უფროსთა მოთხოვნებს. მასწავლებლის ბრძანება უნდა წარმოად-

გენდეს მისთვის უმადლეს კანონს, და ასრულდეს ხმამაუფლებლივ. უცილობელი მორჩილება, აი უმთავრესი და ერთად ერთი აღზრდის პირობა, აღზრდის უკანასკნელი მიზანთ, სახელდობრ, ის არის, რომ ბავშვის უგუნური ნების ადგინას დაეყენოთ აღზრდელის გონიერი ნება. მაგრამ თხოულობთ რა ასეთ უცილობელ მორჩილებას, თქვენ, სახელდობრ, სშობთ გონიერ, სწორ და თავისუფალ განვითარებას ბავშვისას.

რა მოჭეუება მერე ასეთ აღზრდას? ამასზე დობროლიუბოვი სწერს. „საკუთარ მსჯელობის და შეხედულობის უქონლობა, მუდმივ უკმაყოფილება სულის სიძრმეში, მოდუნება და ჭოჭმანი მოჭმედებაში, ნების სისუსტე, სხვის გავლენის დამორჩილება, საერთოდ პიროვნების დაკარგვა, და ამის გამო ქარაფუტობა და სიუაღბე, თავის მოყვლეობის ნაკლებად შეგნება და შეუძლებლობა ცხოვრებაში ახალი რამის შეტანისა, რომელიც იქნებოდა უფრო სრული და განსხვავებული წინად დამყარებული წესებისაგან—აი ის ნობათები, რომელითაც უცილობელი მორჩილება აღზრდის დროს, სახეუქებს აღმინს და უშვებს მას ცხოვრებასთან საბრძოლველად. მხოლოდ რა დიდებულ განვითარებას მიიღებდა ჭკუა—განაკრძობს დობროლიუბოვი—რა ენერგია რწმუნისა დაიბადებოდა აღმინში და შეუერთებოდა მთელ მის არსებას, რომის პირველ წლიდანვე დაეჩვიათ იმაზე დაფიქრებას, თუ რას აკეთებს; რომ თვითუული საქმე გაეკეთებინა ბავშვს იმისი საჭიროებისა და სამართლიანობის შეგნებით; რომ ის შეჩვეულიყო, თავისთავისთვის მიეცა აზარიში თავის მოჭმედებაში დაესრულებინა ის, რაც მოსთხოვეს, არა მბრძანებლის ხათრით, არამედ თვითონ საქმის სამართლიანობაში დარწმუნების გამო. ჰქლავს რა ბავშვი გამბედავობას და დამოუკიდებლობას სულისას, უცილობელი მორჩილება მავნებლად მოჭმედობს გრძნობასზე და ნების გან-

ფითარებაზე „ამიტომ ჩვენ ვთხოვლობთ— დასჯენის დობროდღობოვი, რათა აღმზრდელები მეტის ჰატივისცემით ეკიდებოდნენ ადამიანის ბუნებას და ცდილობდნენ განვითარებას და არა დახშობას შინაგანი ადამიანის თავის მოწაფეებში, და რათა აღმზრდელები ესწრაფოდნენ, შექმან ზნეობრივი ადამიანი არა ჩვეულებით, არამედ შეგნებით და რწმენით“. დობროდღობოვის სიტყვებს ჩვენი შევსება არ ეჭირებათ, მხოლოდ რომ გადავხედოთ ჩვენი სკოლის კარ-მიდამოს, უოველ ფეხის გადაღმაზე შევხვდებით ასეთ სურათებს: ატირებული მოწაფე მოდის მასწავლებელთან და ჩივის, ამხანაგმა გამლახათ. მასწავლებელი ბევრს გამოიძებს არ შედის და სასტიკად სჯის ბრალდებულს; მოწაფემ დაარღვია სიჩუმე კლასში, მასწავლებელი კარტემეგოთ უმასშინძლდება; რამე სხვა შეცდომა მოუვიდა, დაჩოქებს ან დაღამებამდის უსადილოდ დასტოვებს. სად არის აქ კონიური ხელმძღვანელობა, კეთილი სიტყვა, შესაფერი დარიგება! ჩირქს ჩირქით ჭხტავს, სისხლს სისხლით ჭბანს, სიძულვილის აღმოფხვრა სიძულვილით უნდა, და ის კი ავიწყდება, რომ „ღვარძლის მთესველი ვერ მომკის იფქლსა ბასრისა ცელითა!“

ოფიციალური სკოლა იურკევიჩის, ელნიცკის შირობლესკის და კომენსკის პირით ჩამოსთვლის მრავალ სასჯელს უოფაქცევის გასასწორებლად, მაგრამ, როგორც ვიცით, ზემო დასახელებულ, რაც ჰედაგოგებს ნება დარ-

თულად მიაჩნდათ მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში, ჩვენს სკოლებში იხმარება სულ მცირე დანაშაულობის დროს. ფიზიკურ სასჯელს ეს ჰედაგოგებაც, მაგალითად ელნიცკი, კმობენ: „სასჯელს, რომელიც არცხვენს მოწაფეს და ჭვენებს მის სულიერ-ორგანიულ კეთილმდგომარეობას, ადგილი არ უნდა ჭქონდეს სკოლაში „კარგი სკოლის მიზანი— განაგრძობს ელნიცკი—მდგომარეობს სასჯელების რიცხვის და სხვა და სხვაობის გამოვლებაში კი არა, არამედ იმათ შესაძლებელ შემცირებაში მოწაფეებში ზნეობრივი გავლენის გაძლიერებით. ის სკოლა კი არ ასრულებს თავის დანიშნულებას, რომელიც ამრავლებს და წამდა უწუმ მიმართავს სასჯელს, არამედ ის, რომელსაც ისე მიჰყავს საქმე, რომ მოწაფეებს კარგი ხელმძღვანელობის გამო არ სჭირდებათ ხშირად დასჯა, რომ იმათ ერცხვინებათ უოველგვარი სასჯელი, როგორც გამოხატველი დასაგმობი საქციელისა.“

„ფიზიკური სასჯელი კი არამც და არამც არ უნდა არსობდეს სკოლაში, რადგანაც ეს დაამცირებს ადამიანს, როგორც მოწაფეში, ისე მასწავლებელში—ამობს იგივე ელნიცკი. ასეთ თუ ისე, თუ ოფიციალური მთავრობაც, სასჯელს მხოლოდ ითმენს სკოლაში, იძლეუბით უთმობს ადგილს, ცხადია ის მანებელი მოფლენა უოფილად და მისი ხმარებიდან გამოუვანაა საჭირო.

სავლელ აბულოძე.

(დასასრული იქნება)

სად თავდება გენიოსობა და სად იწყება უაზრობა

წერილი დიმიტრი ო—ჩისა*)

I

ფილოსოფიურ კრიტიციზმის დამაარსებელი ემ. კანტი (1724—1804) ამბობდა, რომ „გონიერების და უგუნურების შორის ზღვარის აღნიშნვა, მეტად ძნელია“—ო... „ძნელად თუ ერთი ამათვანი დიდხანს გაჩერდეს თავის სფეროში და მეორის საბრძანებელში არ შეიჭრას“—ო...

ამ ხუთიოდე წლის წინად გამოიცა გერმანელ მეცხიერის ლ. ლევენფელდის თხზულება, ავტორი საგანგებოდ აგვიწერს რა არის „უგუნურება“ და სრულიად ეთანხმება, ამტკიცებს კენიგსბერგელ ფილოსოფოსის (კანტი) აზრის სიმართლეს.— არ არსებობს ისეთი გენიოსობა, რომელიც ხელთ არ იგდოს უაზრობამაც.

ავტორს სახეში აქვს არა ის პოტოლოგიური უგუნურება, რომელსაც ეწოდების ჭკუის სისუსტე, ანუ ჭკუაზე შეშლილობა, არამედ ნორმალური, საღი უგუნურება, რომელიც ერთის მხრივ ქმნის ისტორიას და მეორეს მხრივ ბრძანებლობს—მმართველია ჩვენი დღევანდელი დღისა.

მეტად საინტერესოდ მიგვაჩნია მოვიყვანოთ ის ცნობები, თუ რა გვარ „უგუნურებას“ ჩაიდენენ ხოლმე თვით გენიოსები. მოგვყავს აქვე ორიოდე მაგალითი.

ყველაზედ მეტად ჩვენ, რა თქმა უნდა, უფრო საკვირვლად მიგვაჩნია, როდესაც

რაიმე უაზრობა სწავლულ კაცისაგან არის ჩადენილი, ე. ი. იმ პირის მიერ, რომელსაც საზოგადოებისაგან ეძლევა ხოლმე განსაკუთრებითი პატენტი ჭკვიანი კაცისა. მართალია გვიკვირს, მაგრამ ეს სწავლულები კი ვაი რა ხშირად გაებმიან ხოლმე საცოდვილო, ხათაბალა საქმეში!..

ისტორიიდან უეჭველია გახსოვთ რა გვარის შეურაცხყოფით მოექცნენ ქრისტოფორე კოლუმბს სალამანქის უნივერსიტეტის მაშინდელი სწავლულნი გვამნი. კოლუმბი ამტკიცებდა თავის მოხსენებაში, რომ ოკეანოს იქით, დედამიწის ბურთის მეორე მხარეზე უეჭველად უნდა არსებობდეს ხმელეთი, ხალხი და დიდი ქვეყნებიო...

„რაო, რაო!.. მაშ თქვენის აზრით იქაური მცხოვრებნი ყირაზე დგანან და ფეხებ აშვერილები დადიან რაღა!..“ დასცინოდა კოლუმბს სწავლულთა კრებული.

აბა ახლა გავიხსენოთ რა მწარე დღეში ჩააგდეს დიდებული გალილეო, როდესაც საბრალო მოხუცი იძულებულ ჰყვეს უარი ეთქვა თავის მოძღვრებაზე, რომ დედამიწა ტრიალებს და თან მზესაც გარს უვლისო. უარი რომ არ განეცხადებინა, ტანჯვა წამება, ინკვიზიცია მოელოდა. ამ შემთხვევაშიაც პროფანები კი არ ბატონობდნენ, არამედ ქალარა მოსილნი, დაბრძენებულნი გვამნი წიგნებს შებერებულნი.

მერე რამდენი იყო ამისთანა მაგალითი მეცნიერების ისტორიაში!..

*) თავისუფალი თარგმანია.

აბა მოვიგონოთ, რამდენი უსიამოვნება განიცადა თუნდ განთქმულმა მეცნიერმა ჭიმის დამაარსებელმა ჯაფუაზემ, რომელმაც აღმოაჩინა ატმოსფერაში (ჰაერში) ორი გაზი, ორი ელემენტი — ჟანგბადი (მუავბადი) და აზოტი. ამ დიდებულმა აღმოჩენამ სასტიკი წინააღმდეგობა გამოიწვია სწავლულთა შორის. სამეცნიერო აკადემიის წევრი ცნობილი ჭიმოკოსი ბოშე მთელის თავის ენერგიით ემბრობოდა ისევ ძველ თეორიას 4-ს ელემენტისას (ჰაერი, წყალი, ცეცხლი და მიწა) და არას გულსთვის ვერ შერიგებოდა იმ საძაგელ აზრს, რომ ეს ელემენტები, რომელთაც ორიათასი წელიწადი მეტი მეცნიერები მაგოდ ებლაუტებოდნენ, ჟეცრივ ერთს მშვენიერს ღღეს, რთულ სხეულებად იქნებოდნენ აღსარებულნი!!..

მაგრამ შემდეგში არც თუ თვით ლავუაზე ასცდა ხათბალას, ვერას გზით ვერ დააჯერეს ეს დიდებული ჭიმოკოსი, რომ ცის სივრცეში არსებობენ შეტეორიტები. აი სწორედ ამ საგანზე ჭიმის მამამთავარმა ლავუაზემ უშველებელი მოხსენება წარადგინა სამეცნიერო აკადემიაში, სადაც მითომ და დაურღვეველი საბუთებით საშინლად იცავდა პოზიციას, ამტკიცებდა: „ყოვლად შეუძლებელია, რომ ციდან ქვები ცვიოდნენო (ჰაერითები ანუ მეტეორიტები). —

სახელოვანი იტალიელი ანატომი და ფიზიოლოგი გაფანი (1737—1798), რომელმაც უკვდავ ჰყო თავის სახელი შესანიშნავ აღმოჩენით და თვალსაჩინო ჰყო ყველასათვის კლასიკური გამოცდანი, მასხარად აიგდეს მეცნიერებმა. ეს მაშინ მოხდა, როდესაც მეცნიერთა კრებას წარუდგა და აუხსნა რა გავლენაც აქვს ბაყაზე ელექტრონულ ნაკადულს. რადგან ბაყაყის ფეხები ამ დროს მოძრაობაში მო-

დიოდა, ამიტომ დიდებულ გალვანის „ბაყაყებს ტანტ-შეისტეკი“ უწოდეს.

ავილოთ ახლა ინგლისის სამეფო საზოგადოება, 1841 წელს მან კატეგორიულად უარჰყო საკრებულოს დარბაზის კედელზე სამახსოვრო ფიციარი მიეკრა გამოჩენილ ფიზიკოსის ჯოულის *) პატივსაცემად, რომელმაც ესოდენი სამსახური გაუწია მეცნიერებს. იმავე სამეფო საზოგადოებამ უშველებელი ხარხარი ასტეხა, როდესაც ბენიამინ ფრანკლინის (1706—1790) მოხსენება წაიკითხა. ღღეს კი ვერც ერთი მეცნიერი უარს ვერ ჰყოფს. მეხის ასცდენ იარალის დიდს სიკეთეს. ასე გასინჯეთ ხსენებულმა საზოგადოებამ ფრანკლინის შრომა, სადაც თავის კვლევადიებას ანვითარებდა მეხის შესახებ, ეს მოხსენება დაბეჭდვის ღირსადაც არა სცნო თავის ჟურნალში.

გაზით ნახაუბის გამომგონი ფრანგი ჯეხანი იძულებულ იქმნა მოესმინა „ღრმად მოსაზრებული“ დასკვნა სპეციალისტთა კომისიისა, რომელნიც ამტკიცებდნენ: „ყოვლად შეუძლებელია, რომ ჯამხარი უხატრუქთ აინთოს“... —

თავზარდამცემი კოლლეგიური უგუნურება გამოიჩინა სწავლულთა მთელმა კრებამ და აი როგორ. როდესაც ბავა-

*) ჯოული (James Prescott Joule) ინგლისელი განთქმული ფიზიკოსი (1818—1889) მან გამოიკვლია ელექტრომაგნეტიზმის კანონები, ხოლო 1841 წ. აღმოაჩინა კანონი ფიზიკაში, რომელსაც დღესაც მისი სახელი ეწოდება. მან გამოაქვეყნა 97 სამეცნიერო შრომა. იყო არჩეული წევრად ლონდონის სამეფო საზოგადოებისა, რომელმაც 2 მედლით დააჯილდოვა და პენსიაც დაუნიშნა მთავრობამ — ვიდრე ცნობადი იყო ჯოული 200 თუმანს აძლევდნენ.

რის მთავრობამ სიტყვა ჩამოაგდო იმის შესახებ, რომ შესაძლოა თუ არა რკინის გზა გამოვიყენოთ პრაქტიკულ ცხოვრებაშიო. ე. ი. ვიმოგზაუროთო და სხვა. ამის შესახებ სხვათა შორის სთხოვეს მიუნხენის უნივერსიტეტის სამკურნალო ფაკულტეტს გამოეთქვა თავის აზრი, ესკულაპტა კრებამ გადაჭრით უპასუხა, რომ რკინის გზებით მოგზაურობა ხალხის ჯანმრთელობას დიდად ავნებსო.

სწრაფი მოძრაობა ვაგონებისა უეჭველად გამოიწვევს მოგზაურთა ტვინის შერყევას, გალაცებას, ხოლო მაყურებელთა შორის ხშირი იქნება ნერვების აშლა, გულის წასვლა, შეწუხება და სხვა ამგვარებიო, ამიტომაც, ადამიანის ცოდვაში რომ არ ჩადვით, რკინის გზის ღიანდაგი უეჭველად ორსავე მხრიდან მაღლად აფიცრეთ, რომ მაყურებელთა შორის გული არავის შეუწუხდეს, მსხვერპლად არ გახდესო.

არც თუ მეცნიერის არაგოს საბუთები იყო ნაკლებ სასაცილო, რომელიც წინააღმდეგა რკინის გზების გამართვას საფრანგეთში. არაგოს აზრს სხვათა შორის მხარი დაუჭირა გამოჩენილმა სახელმწიფო პირმაც **ტიერმა**.

აი კიდევ მაგალითი. ცნობილმა საფრანგეთის ფიზიკოსმა **ბაბინემ** (1794—1872) საშინელი პროტესტი გამოაცხადა, სისულელეც კი უწოდა იმ განზრახვას, როდესაც შეუდგნენ ტრანსატლანტიის კახელის გამართვას. ბაბინე თავის მოსაზრებას ამყარებდა ელექტრონის ნაკადულის ფიზიკურ თვისებაზე—ყოვლად შეუძლეუბელია, რომ მაგ სიშორე მანძილზე ტელეგრაფმა გადასცეს რამეო.

რამოდენად სიბეცე და შეუგნებლობა შეუძლია გამაჩინოს სწავლულმა კაცმა, იმ დროს როდესაც იგი ახალ რამ იღებს

ანუ გამოგონებას. შეეფუთება, ეს შემდეგი მაგალითიდანაც აშკარად ჩანს. ცნობილი ასტრონომი კ. ფლამარიონი ავიწერს შემდეგს: „ერთხელ მე დავესწარპარტზის სამეცნიერო აკადემიის წევრთა კრებას. ეს იყო იმ ღირსსახსოვარ დღეს, როდესაც ფიზიკოსი დიუ-მუსელი მეცნიერთა კრებულის წინაშე ედასონის მიერ ახლად გამოგონილ მანქანას, ფანტაზიის ვითარებას უხსნიდა... დიდად, იმ დროს, როდესაც მომართულმა ფონოგრაფმა ადამიანივით ლაპარაკი დაიწყო, უცბად წამოხტა ზეზე ერთი უკვდავთა წევრთაგანი, უკვე ხანში შესული მეცნიერი, მთლად გაჟღენთილი კლასიკურ აზრებით, ეს მეცნიერი კაცი საშინლად აღელვებული მივარდა ყელში ელისონის წარმომადგენელს და ყვირილს დაუწყო: „რა თავს იგდებ შე რეგვენო ვილაცა ხარ!.. მითომ შენ აქ ვინა გგონია? ვინ უნდა მოაღოროს შენმა ვილაც მისანმა მუცლით მეზღაპრემ!?!“..

ეს ხათაბალა დაემართა სახელდობრ monsieur ბუიას 11 მარტს 1878 წ... მაგრამ ეს კიდევ არაფერი. გაიარა ექვსმა თვემ და იმავე აკადემიის წევრთა მორიგ კრებაზე 30 სექტემბერს ბუიომ განაცხადა: ამ აპპარატის (გრამაფონი) დიდის დაკვირვებისა და გამოცდის შემდეგ, ვალად ვრაცხ ჩემს თავს მოგახსენოთ, რომ ჩემის ღრმა რწმენით პატივცემულ მეცნიერთა კრებას აქ საქმე აქვს მეტად დახელოვნებულ მისანთან, მუცლით მეზღაპრესთანაო... ყოვლად შეუძლებელია ბატონებო, რომ რაღაც საძაგელმა ლითონმა შესძლოს ადამიანის ღვთიურის ხმით ილაპარაკოს—ამაში ძნელია ვისმე დავთანხმო“...

დიდად, ასეთი ამბები ბევრი მომხდარა, ყველა აქ სად ჩამოვთვალოთ, ახლა საინ-

ტერესია: რითი აიხსნება ასეთი მოვლენა, რომ ჭვით გენიოსობაც ვერ იხსნის ხოლომე ადამიანს უაზრობის მორევიდან?..

ლომბროზო იქნებაც მართალია, როდესაც ამტკიცებს, რომ გენიოსობის და ჭკუაშეშლილობის შორის საზღვარის აღნიშვნა მეტად ძნელი საქმე არისო, თუ ეს ასეა, მაშ უფრო ჭეშმარიტიც იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ჩვენ არ ვუწყით, სად თავდება გენიოსობა და სად იწყება უაზრობა...

ილ. ალხაზიშვილი.

II

Post scriptum *)

ჩემი პოსტ სკრიპტუმი ის არის, რომ პირველიდგან იყო განება და გონება იგი იყო ღვთისა თანა და ღმერთი იყო გონება იგი. ყოველივე გონების მიერ შეიქმნა და თვინიერ გონებისა არცა ერთი რა იქმნა, რაოდენი რა იქმნა. გონება იგი განხორციელდა და დამკვიდრდა ქმნილებათა შორის...

ხოლო ადამიანი, ვით უნიჭიერესი ღვთის ქმნილება ზეგარდამოთი სიბრძნითა განათლებული, კვლევადობით დღეს იმას **მისწვდა**, რომ ბუნებაში მეფობს განება, რომელსაც მზე დაუდგენია ყოველისავე გამგებლად. ხოლო მზე გამგებლობს სამი მასალით. მისი თანაშემწენი არიან: დედა-მიწა, ჭაერი და წყალი. ბუნებაში ყოველივე სწარმოობს გონების მიერ დაწესებულ მკვიდრ და გადაუვალ კანონებით, რომელთაც ემორჩილება თვით გონება და ყოვლად ძლიერი მზეც თავის თანამშრომელებით.

ხოლო მეცნიერებამ არა ღვთის გარეგნობით, არამედ ღვთივ მონიჭებულ ძალითათასი საუკუნის ბრძოლისა და შრომის

*) წერილის შემდეგ.

შემდეგ მიაგნო და ახსნა ბუნების გადაუვალი ძირითადი კანონები, რომელნიც არიან:

1) ყოველი ორგანიზმი (მცენარე და ცხოველი) ცვალებადია, მატერია კი მოუსპობელი...*)

2) მთლად მსოფლიოში რაც კი რამ მატერია (ნივთიერება) არსებობს ყოველად მოუსპობელია.

3) დედა-მიწაზე და უსაზღვრო სამყაროს სივრცეზე **) სრულებით არ მოიპოება მარად უამს უცვლელი ფორმა და გადაუქმნელი ორგანიზმი.

4) ბუნების ყოველგვარ მოვლენათა შორის სუფევს უექველი კავშირი კანონზომიერებით განმტკიცებულად.

5) იმავე დროს ბუნების კანონები ფრთხილ მარტივნი არიან: ერთი და იგივე კანონი მშართავს და განაგებს ყოველ გვარ მოვლენას, როგორათაც სრულიად უშუალოდ ესე თუ უშუალოდ და განუსაზღვრელს, თავზარდამცემს (მიწის ნძრევა, ჭექა-ქუხილი, ქარ-ტენილი, ფრთიანა და სხვ.)

6) ბუნების კანონები დამყარებულ არიან მატერიის მარადისობაზე მის მოუსპობელობაზე.

7) ჩვენ ჭერეც ვერ გვიპოვია (და ვერც ვიპოვით) მსოფლიოს შექმნის პირველი საბაზი, დასაბამითი მიზეზთა მიზეზი:..

*) მაგალითად მე ვიწინ ქვეს ფუთს. მე რო მოვკვდები, გარდავიცვლები ეს ამოღენი მასადა (მატერია) ნუ თუ მოისპობა?

**) სამყარო ანუ მზის სისტემა მარტო ჩვენი კი არ არი. თვითვე უფი ვარსკვლავი იგივე მზე არის და თავისთვის ცალკედ მზეობს, მეფობს, სხვა მსოფლიოს უნათებს, ათბობს, სიფრცხლის პროცესს აწარმოებს. ამ უთფადავ მზეთა შორის ჭოგიერთა ჩვენს მზეზედაც უდიდესია.

8) ის კი ქვეშარიტია, რომ მთლად ხილული და უხილავი მსოფლიო არის კანონზომიერობაზე დამყარებული ქმნილება, რომლის შექმნა და განვითარება სწარმოობდა და აწ სწარმოობს მექანიკის, ფიზიკის და ქიმიის კანონთა ძალით.

9) აწ დაურღვეველი ფაქტია, რომ ჩვენმა დედამიწამ მრავალ ჯერ განიცადა მეტად საშინელი აურ-ზაური და კატასტროფა—ქარტახილი ვიდრე ალორძინებითი ძალას შეიძენდა და დღევანდელს სახეს მიიღებდა და მასხედ ორგანიზომონი (მცენარე და ცხოველი) შესძლებდნენ აღმოცენებას, სიცოცხლეს, ცხოვრებას. გავისხნოთ თუნდ ყინულთა პერიოდებში ზოგჯერ 200 ათასი წლოებით იყო ხოლო მე გაყინული ჩვენი დედამიწა.

10) ბუნებაში კანონ-ზომიერებით ხდება უოველივე ცვლილება.

11) დიდებულ მეცნიერის ნიუტონის კანონი მსოფლიოს თუ სამყაროს ურთიერთ მიმზიდველობა-მისწრაფებისა და აგრეთვე დარწმინის თეორია ცოცხალ არსებებთა წარმოშობისა და განვითარებისა (ევოლიუცია)*) ვერას დროს ვერ აგვისხნის

*) სხვა რამეში შეიძლება არ დავეთანხმეთ დიდებულ ნატურალისტს დარწმინს (მაგ. აღმინის წინაპარი არ იყო მაიმუნი), მაგრამ იმავე დროს ჩვენ ვერ წარმოგვიდგენია ქვეშარიტად განათლებული კაცი, რომელიც უარს ჰყოფდეს დარწმინის ევოლიუციონურ თეორიას. არამც თუ დღევანდელი, მომავალი ბიოლოგიაც დარწმინს იმავე ევოლიუციონურ ბიოლოგიათ. დარწმინის მოძღვრებამ ახალი ერა შექმნა არა მხოლოდ ბიოლოგიაში, არამედ მთელს კაცობრიობის ქვეყნება მსჯელობის ისტორიაში—სოციალური მეცნიერებაში, ანტროპოლოგიაში, მსახიობლოგიაში, ეთიკა და სხვ. გარდაიქმნენ და კვლავ გარდაიქმნებიან თანხმად ევოლიუციონიზმისა.

ქვეყნიერების შექმნის დასაბამს, პირველ მიზეზს—მაგალითად საიდან იშვა ის ნისლი და რამ, ვისმა თითმა შემოატრიალა იგი ნისლი, რომელიც შემდეგში მზეთი იქცა?

12) მაგრამ მეცნიერება ყოველად დაურღვეველად-კი შემდეგს მოწმობს და ამტკიცებს: მიმდინარეობა მსოფლორის ბრუნვისა ვისიმე, მატერიის გარეშე მყოფის, ქეიფზე კი არ ხდება და ერთის ვისიმე თვითნებობით, ჟინიანობით კი არ სწარმოობს, არამედ ქვეყნიერების საქმეთა ვითარებას, სამყაროს ბრუნვას განაგებენ მარტოდ და მხოლოდ ბუნების უურუველნი ძალები და კანონები თვით მატერიის თვისებასთან განუყრელად დაკავშირებული პირობანი.

13) ამ გვარად, მატერიალური*) და მე-

*) უმეტესად თავზარდამცემია (ამბობს კოლბი) ის გარემოება, რომ ჯერ დღესაც ზოგიერთა ვაჟბატონები ბორტოდ სარგებლობენ და სმინლად ამხინჯებენ ორ მნიშვნელოვან სატუვას: „მატერიალიზმი“. ამ კატაგორიის გამო დარწმინს სამართლიანად შენიშნავს: „მე მგონი ძნელი სულაც არ არის აღმინმა შეიგნოს, რომ განკიცხვის ღირსს ეთიკურ ანუ ზნეობრივ მატერიალიზმს საერთო სრულებით არათუ არააქვს ჩვენს სამეცნიერო ანუ ბუნების-თეოლოგიის მატერიალიზმთან. პირიქით ერთი მეორეს სრულებით ეწინააღმდეგება.

პრაქტიკული—მატერიალური ტენდენცია, გაცხარებული მისწრაფება მატერიალურ (ნივთიერ) ბედნიერებისადმი, საშინელი სურვილი სრულის ფუფუნებით ცხოვრებისა და უადრესი სიტკბობების განცდა, განცხრომა, საიდანაც უეტველად გამოდინარებს ზნეობრივი განხრწნა, გადაგვარება, უოველივე ეს სისასტველველასზე მეტად კავრცელებულია საზოგადოე-

ქანიკური მიზნები და ძალნი ქმნიან დე-
ლამიწახედ და უსაზღვრო სამყაროს სიერ-
ცეში ყველა იმ ცვლილებებს, რომელნიც
ასე ძლიერად გვაკვირვებენ, თავზარს
გვცემენ.

და ბოლოს **გ. ფრ. კოლბი** *) ვისი
აზრებითაც მე აქ ვსარგებლობ, ასე ათა-
ვებს:

„თავის დროს **ნიუტონმა**ც კი განიცადა
შეჭირვება არამთუ კლერიკატურასაგან,
არამედ მეცნიერთაგანაც.

ღიალ, როდესაც **ნიუტონმა** **) თავისი

ბეს სწორედ იმ წრეში, რომელიც მაღლად
დაღაღებს სარწმუნოებაზე და საჩვენებლად
გამაჩქვთ თავისი ღვთისნიერება. აი სწორედ
ესენი სრულებითაც არ იცნობენ ბუნებას და
შისს თვისებებს. მაშასადამე ვერც შეუძლიათ
რაიმე ფილოსოფიური-მატერიალური სჯა და
შეგნება იქნისოს ბუნების ვითარებაზე.

წინააღმდეგ ამისა ფილოსოფ-მატერიალის-
ტები ეთიკურ მატერიალიზმს ძლიერ ნაკლებ
აქცევენ ურადლებას.“

*) გოტფრედ-ფრიდრიხ კოლბი (Kold), 1800
—1884—სტატისტიკი, ჰუმანიცისტი და
დემოკრატიული პოლიტიკური მოღვაწე (იხ.
მისი „Исторія человеческой культуры“
რუსულად ხათარგმნია 1896 წ.

**) ისაკი ნიუტონი ინგლისელი განთქმუ-
ლი მატემატიკოსი და ფიზიკოსი (1643—
1727) დაიბადა სოფელ ვულტონში. სწავ-
და დაიწყო აქვე სოფლის სკოლაში, მერე
სამოქალაქო სკოლაში მიაბარეს, მაგრამ უსა-
სრობისა გამო დათხოვნილ იქმნა სკოლიდან.
შემოდ დაქვრივებულ დედას ძლიერ გაუხარ-
და შვილის დაბრუნება სოფელში (დამკმზ-
რებათ), მაგრამ ნიუტონმა მაინც მიაღწია

დიდებული კანონი გამოაქვეყნა, ამ ახალ-
მა აღმოჩენამ ძლიერ გააწვიმატა იმ გვა-
რი გენიოსი ადამიანიც-კი, როგორც
ყოლო ლეიბნიცი.

ლეიბნიცი *) წინააღმდეგ ნიუტონის
კანონს უმთავრესად იმიტომ, რომ ახალი
აღმოჩენა მითმ ძირითად არღვევდა
ბუნებრივ რელიგიას და უარს ჰყოფდა
ღვთის მეტყველებას!..

ილ. ალხ.

უნივერსიტეტამდი (კემბრიჯის). უკვდავ იქმნა
თავის თხუზულებით „Philosophiae naturalis
principia mathematica“ (ლონდონი 1687).
სამ წიგნათ. მთავარი ნაწილი ჰირველი წიგ-
ნისა არის დიდებული თეორია საყოველთაო
ურთიერთ მიმზიდველობა-მისწრაფებისა მსო-
ფელიოში, რომლითაც ნიუტონის სახელი უკვ-
დავ იქმნა სამარადისოდ.

*) გოტფრედ-ვილჰელმ ლეიბნიცი უოვ-
ლად გენიოსი, რომლის ბადალი არ მოინახუ-
ბა კაცობრიობის მთელს ისტორიაში, დაიბა-
და ლეიპციგში 1646 წ. 1 ივლისს. იგი
იქნა დიდებული ფილოსოფოსი, იმავე დროს
გამოჩენილი მათემატიკოსი, ფიზიკოსი, ის-
ტორიკოსი, ღვთის მეტყველი, იურისტი
და დიპლომატი.

მართლაც და რა დაუფიქრებელი კაცი ამ
ბუმბერაზ მეცნიერთა ტვიინის თვისებას, მათს
მოღვაწეობას, რომელთა ვერც შემდეგელ ვართ
ხამლთ მათთა ტვიერთვად!.. ჭო და სდაც,
ეს ჭკუის გიგანტებიც-კი მთავარდებიან სოფ-
მე სასრაყო შეცდამაში, რადა გასაკვირ-
ველია, რომ ჩვენისთანა მომაკვდავის ორ-
დინარულმა ჭკუამ ზოგჯერაც უაზროდ ზარა-
დოქსალურ სამეფოში გადაუხვიოს!..

ილ. ალხ.

მასწავლებლის დღიური

15 ნენკენისთვე.

რა საშინლად მოსწყინდება კაცს ამ სოფელში... კარგა ხანია რაც აქა ვარ მასწავლებლად: ზოგიერთ სოფლებს კიდევ ვიცნობ, მაგრამ მაინც აქაურობას ვერ შევეჩვიე. გავათავებ გაკვეთილებს, ვისადილებ და შემდეგ ვარ დაყუდებული ბერივით ჩემს ოთახში. გადმოვიღებ წიგნს და ვიკითხავ... მომწყინდება კითხვა, მინდა ვესაუბრო ცოცხალ არსებას, მაგრამ აბა სად არის? გამოვდივარ გარეთ: ხრიოკი მთები, ეგერ-აგერ ქოხები და შორს, სპლაც საყდრის გუმბათი... არავინ მოსჩანს; მხოლოდ ხანდისხან ჩამოვიღის მეზობლის პატარა ბიჭი, მიტროფანე. ერთად-ერთი ჩემი მეგობარი ამ უცხო სოფელში.

- გამარჯვება შენი!
- გაგიმარჯოს.
- საით მიბრძანდება, ბატონო მიტროფანე, თქვენი ბრწყინვალეობა?
- აველ მივდივალ სათამასოთ.
- ჩამოუხვიე აქეთ, შეკაი კაცო, ჩვენებურად ვიმუხაიფოთ.
- ლაფქნა, ღმერთმანი სათამასოთ მივდივალ, ალა მცალია!—მეუბნება პატარა მიტროფანე და მირბის. აბა ეხლა ვისლა გინდა დაელაპარაკო? ერთი ადამიანი მაინც იყოს, რომ „ფიქრი ანდო, გრძობა შენი გაუზიარო“. ეხლა ნათლად მაქვს წარმოდგენილი ტანჯვა დიდებული მგოსნისა, რომელსაც ბედმა წარმოათქმევინა: „ნუ ვინ იტყვის ობლადისა ვაებას! ნუ ვინ ჩივის თავის უთვისტომობას! საბრალდა მხლათ სული ობლდი...“

მართალია, მაგრამ მე მაინც წამალს ვიშოვი... ვეცდები სხვასაც გაუზიარო ჩემი ფიქრები. ვინ იქნება ეს სხვა? ვინა და, ჩემი დღიური, რომელსაც ამ დღიდან, აზრათა მაქვს ვემუსაიფო...

ადამიანი დღითი-დღე იცვლება: დღევანდელი „მე“ არა ჰგავს გუშინდელს, შარშანდელს და შარშანწინდელს. მაშ, გადავიღებ ქალაღზე ჩემს მოქმედებას, ფიქრს, აზრს, რომ ჩემმა მომავალმა „მე“-მ პასუხის გებაში მისცეს დღევანდელი და თავისი პირ-უთენელი მსჯავრი გამოიტანოს.

2 ღვინთისთვე

როგორც იქნა მოვრჩი ბავშვების თხზულებების გასწორებას... თემა ასეთი ჰქონდათ: „საყურადღებო შემთხვევა ჩემს ცხოვრებაში“. საინტერესოა ასეთი თემა: ჯერ ერთი, რომ ბავშვი აზროვნებას; ფიქრს და თავის აზრის ქალღზე გადაღებას ეჩვევა; მეორე, მასწავლებელს შემთხვევა ეძლევა ნათლად წარმოდგინოს: თუ როგორ წრეში, მდგომარეობაში იღებს ფორმას სული პატარა სოფლელ გლეხ-კაცისა.

ორი დღეა, რაც ვასწორებ ამ რვეულებს. რამდენი სისულელია ალაგ-ალაგ ჩემ პატარა მწერალთა ნაწარმოებებში; მაგრამ სამაგიეროთ ზოგან რამდენი ჩამაფიქრებელი, მწუხარების და უნუგეშობის აღმძვრელი ადგილებია შიგ. აი, ერთი ავტორთაგანი რანაირათ მოგვითხრობს თავის ცხოვრების ღირს-შესანიშნავ ამბავს.

„ს. ნ — ში სცოვრობს ჩემი ბიძა (დე-
დით). ბიძამ გიორგობა იცის და ჩვენსას
მოვიდა. დღეობაზე დასაპატიჟებლათ.
„უსათუოთ უნდა დამეპატიჟო“ — უთხრა
მამა ჩემს — „თორემ სამუდამოთ დაგემღუ-
რებო. მამაც დაჰპირდა და გიორგობას
მე, მამაჩემი და დედა გავემგზავრეთ ბი-
ძასას. მე მაშინ ათი წლის ვიყავი, ძალი-
ან მიხაროდა და სულ სირბილ-სირბილით
წივდიოდი. სადილათ რომ დავჯექით, შე-
იქნა სიმღერა და ღვინის სმა ჩაის ჭიქე-
ბით... ყველანი სვამდენ; მეც რაღაც ნა-
წერმა ამიწია და ვიფიქრე; ესენი ამდენ
ღვინოს სმენ და მხიარულათ არიან. მო-
ლი მეც დავიწყებ სმას, ცოტ-ცოტას შე-
ვეჩვიე და შემდეგ კარგი მსმელი შევიქ-
ნები-მეთქი. როდესაც სხვები ლაპარაკს ან
სიმღერას გააბამდენ, მე ჩუმათ ავიღებდი
საღვინე ჭიქას და ვსვამდი... თან და
თან მხიარულება მემატებოდა. ხუთი ჭი-
ქა რომ დავლიე, რაღაც ყელში მომადგა.
გავაღე პირი და როგორც კოკიდგან წყა-
ლი გადმოგიქცევია, ისე წამომივიდა პი-
რიდგან ღვინო და სუფრაზედ დაიქცა.
„არქა გეიყვანეთ, დავგვიღწა ხალხიო
— „დაიყვირეს აქეთ-იქიდგან, მტაცეს
ხელი და გარეთ გამათრიეს. იმ დღეს დე-
დაჩემიც გავაწვალე და მე სიტყვით არ
ითქმის იმდენი ტანჯვა გამოვიარე. სირ-
ცხვილით დავიწვები, რომ გამახსენდება
ეს ამბავი. მას მერე არ დავმთვრალვარ
და ღმერთმაც ნუ დამათროს.“

ახლა ყური დაუგდეთ მეორეს:

„მე ობოლი ვარ; მამა ჩემი რომ მო-
მკვდარიყო, მე ორი წლის ვყოფილიყავი.
მას მერე სულ ჩემ უფროს ძმასთან ვარ.
ჩვენ ერთი ქცევა ყანა გვაქვს, რომელ-
საც „გაბოლიეს სოულს ვეძახით. ერთ ზა-
ფხულს! როცა მე შვიდი წლისა ვიყავი, მე
და ჩემმა ძმამ წავიყვანეთ ჩვენი „წაბუ-

ლია.“ ყანაში და წავედით. ყანაში რომ
მოვედით, ერთ ჩვენ ხესთან მეზობლის
ძროხა იყო მიბმული. „ჰო! ეს ერთი მა-
გის პატრონი უნდა ავაწრილოო.“ —
სთქვა ჩემმა ძმამ. შემდეგ გაუშვა წაბულა
ჩვენ ყანაში და თითონაც მიანტვრ-მოამ-
ტვრია სიმინდები. მე გაკვირვებული უყუ-
რებდი. როცა ძროხა კარგათ გაძღა, დაი-
ჭირა და სხვაგან წაიყვანა. მე მითხრა:
„ბიჭიკო, აუშვი მაგი ძროხაო.“ მე მაინც
გაშტერებული ვიყავი: „რას დაგიღია
ღლაფივით პირი-მიყვირა ჩემმა ძმამ-არ გეს-
მის, მოხსენი ხიდგან ძროხა და ყანა-
ში შემოდენე.“ მეც ასე მოვიქეცი. პა-
ტარა ხნის შემდეგ დაიჭირა ეს სხვისი ძროხა
და გააბა ყვირილი და გინება. ყვირილ-
ზედ მოვიდა ძროხის პატრონი. ჩემი ძმა
მივარდა იმას: „შე მ—ლო, ეს ძროხა რომ
მიგობამს აქ და აუშვია, რად დამაქციე
და ამომადგე კაციო.“ ბევრსხანს ილაპა-
რაკეს. ჩემმა ძმამ ძროხა არ დაანება. რას
იზამდა ის კაცი? მოიყვანა ხელოსანი,
დააფასებინა ზარალი და გადაიხადა სამი
მანეთი. იმ დღიდგან ეს ამბავი გულში
მაქვს: რას ვერჩოდი იმ კაცს, რომ ტყუ-
ილი მოუგონეთ და სამი მანეთ გადავახ-
დინეთ? მეც ცოდვა ჩავიდინე: თუმცაღა
გამლახავდენ, მაგრამ მაინც მართალი
უნდა მეთქვა. როცა გავიზღები, სამ მა-
ნეთს როგორ ვერ ვიშოვი? უსათუოთ
გადაუხდი იმ კაცს.“

კითხულობ ამ სტრიქონებს და გული
ნალველით გვესება, სწუხარ და გებრალემა
ეს პატარა ადამიანები, რომელთაც ბედ-
მა სიცოცხლის გაზაფხულზედ ასეთ წრე-
ებში ყოფნა არგუნა. მართალია, ავტო-
რები ამ ორ თხუზულებისა გრძნობენ
თავიანთ ცუდ საქციელს, მაგრამ ეს ხომ
შემთხვევითა; ისიც შეიძლება, რომ ასეთ-
მა საქციელმა ზოგიერთების სულზედ ცუ-

დათ იმოქმედოს: ბოროტების გზაზედ და-
აყენოს და მთელს სიცოცხლეში სიცუ-
ლის მეტი არა აფიქრებინოს რა. მაგა-
ლითს ხომ დიდი გავლენა აქვს ბავშვებ-
ზედ?

მაშ, რა უნდა ვქნათ?

როცა ოთხმოცი წლის გიოტე, სარე-
ცელზედ იწვა და ელოდა უკანასკნელ
წუთს ხმა მალლა წამოიძახა: „მეტი სინა-
თლე“, დიახ, მეტი გონებრივი სინათლე,
მეტი ზნეობრივი სინათლე! აი, სად არის
ხსნა!

20 ღვინობისთვე

დღეს თუმცაღა კვირაა, მაგრამ ბავშვები
მანც დაბარებული მყავს, მინდა რამე
წაუკითხო. უფროს განყოფილების მოწა-
ფეები ყველანი მოვიდნენ. ხალხს თავი
ბლომათ მოუყრია პატარა დუქნის წინ,
რომელიც შკოლასთან ახლოს არის, აქა-
იქ ქალებიც მოსჩანან. როგორც ეტყობა,
დუქანში ბანქოს თამაშია.

—კოლია! წადი, ხალხს უთხარი მასწა-
ვლებელს წიგნის წაკითხვა უნდა და
გთხოვთ შკოლაში მობრძანდითქო. ბავშვი
წავიდა. მე კი გული მიძგერს. არ ვიცი
წამოვლენ თუ არა? ოხი რა გულით მინდა
რომ მოვიდნენ. აი კიდევ წამოვიდა ერ-
თი... სხვებიც მოჰყვებიან. წარმოდგენილი
მაქვს როგორ ბრახდება ეხლა მედუქნე.
მე ჩემს ოთახში ვარ. საკლასო ოთახი
ხალხით ივსება. ხმები მესმის: „რას წა-
გვიკითხავს, ძმაო, ჩემი ამბავი და გაჭირ-
ვება ჩემზედ უფრო, აბა, ვინ იცის?“ ხმა
ვიცანი, თეოფილეა. კლასის ოთახის კა-
რები შევადე და ხალხს მივესალმე. „ბა-
ტონებო—დავიწყე აკანკალებულის ხმით
—სანამ კითხვას დავიწყებდე, არ შემძლია
ორიოდე სიტყვა არა ვსთქვა ერთ გარემო-

ებაზედ. ეს გახლავთ ჩვენი, მასწავლებლის
და ხალხის დაშორება, ერთმანეთთან მი-
უკარებლობა, ერთმანეთის ჭირის და
ლხინის გაუზიარებლობა: თქვენ ისე მი-
ცქერით როგორც მოხელეს, მწერალს,
არ მეკარებთ: მე თითქოს მისთვის მოუფ-
სულიყო აქ, რომ გაგფცქვენათ, ფული და-
გტყუოთ. შემცდარი აზრია. არა, მე
იმიტომ მოვედი, რომ თქვენი შვი-
ლები ადამიანებათ გავხადო: გონება,
გაუნათლო და ზნეობით ავამაღლო. მე
იმიტომ მოვედი, რომ სანთელი ავანთო
და ბნელაში გზაზედ სიარული გაგიადვი-
ლოთ. მაშ, ვიცნათ ეხლა ერთმანეთი, გა-
დაუხსნათ ერთი მეორეს გული და შიგ
ჩავიხედოთ. საჭიროების დროს გთხოვთ
მობრძანდეთ. მე მოხარული ვიქნები, თუ
ვინმეს რამეში დავეხმარები და ხელს გა-
უწოდებ...“

სიტყვა გავათავე და ხალხს გადავხედე;
უმრავლესობის სახეზე ღიმი შევამჩნიე.
მედუქნე კი მოღრუბლული მიცქეროდა:
„ჰა, გწყინს, გეთაყვა, ბანქოს თამაში
რომ შეგიშაღე?“—გავიფიქრე, და კითხვა
დავიწყე. ხალხი სულ განაბული მისმენდა.
განა შეიძლება გლეს „გოგია უი-
შვილს“ უკითხავდე და არ მოგისმინოს,
გოგიას და მის ცოლიშვილის ცოდვით
არ დაიწვას? გოგია-მისი ძმა არის, მისი
სისხლ-ხორცია და როდესაც მისი სურა-
თი ნახეს, უცბათ იცვენეს... „ოოხ“—ერთ-
ბაშათ აღმოხდა გულიდგან ყველას, რო-
ცა კითხვა გავათავე. სამი-ოთხი ქალი
ცრემლსაც იწმენდდა. „ტებილათ დაგა-
ბეროს, შვილო, ღმრთმა“. —ილოცებოდ-
ნენ ქალები.—აი ღმერთმა აკურთხოს შე-
ნი მშობლები“—გაისმოდა აქა-იქ გლენე-
ბის ხმა... მე კი ვიხსენიებდი იმ ადამიანს,
რომელმაც, თავისი წითელი სისხლით და

უძლურ ნერვებით დასწერა ეს მოთხრობა. ვისენიებლი და უძღვნიდი გულითად მადლობას.

ხალხი თან და თან იშლება. ჩემს თავში კი ნათლად იხატება ნეკრასოვის სიტყვები: „Съйте разумное, доброе, съйте!“

კარგი დღე არის დღევანდელი დღე ჩემთვის. აწი ვეცდები ყოველი უქმე უკითხო ხალხს სასარგებლო წიგნები.

5 გიორგობისთვის

„ძვირფასო შვილო!“

„ვისურვებ შენს კარგათ ყოფნას და მაცხოვარს ვთხოვ შენს ბედნიერებას. სხვა, შვილო, ასე დავიწყება როგორ იქნება, გენაცვალოს დედა შენი! ამდენი ხანია ფული არ გამოგიგზავნია... ყანები გასათოხნია და მუშა უნდა ვიქირაოთ. სასიმიდე უნდა გადავიტანოთ, გლახა ადგილას არის. მე კიდევ რაღაც ავით ვარ და ექიმობა მინდა. შვილო, იმიზე გადაგყვით და გადაგატანეთ თავი, რომ მერე მომხედავენ და მიპატრონებენ თქვა, თორემ არც ისე გავიწვავლებდი თავს. ჩვენ მუცელს რომ უყუროთ, შვილო, შექმით ასი მანეთიც შეიქმება დღეში... უნდა მიხედო მტერს-მოყვარეს... შენი დედა...“

დედა ჩემი მისაყვედურებს; თითქოს მის ვაჟს თითო თუმანი ჰქონდეს დღეში... ჩემი ჯამაგირი კი ოცდაათი მანეთია... ამაზე მეტი დაცინვა და მასხარათ აგდება განათლებისა კიდევ იქნება? ლაქია, ნოქარი, დარაჯი მეტი უზრუნველყოფილია, ვინემ მასწავლებელი. ოცდაათი მანეთით თავი უნდა შეინახო, ტანისამოსი უნდა იყიდო, გაზეთი უნდა გამოიწერო, ოჯახს უნდა მიხედო და სხვა... აი ერთი თვის ჩემი გასავალი: ქალაქში მგზავრო-

ბა 4 მანეთი; პალტო 20 მან. ხარჯი 10 მან. ქორწილში თავზე გადასადგები 1 მან. 50 კაპ. სულ. 35 მან. 50 კაპ. ხუთ მანეთ ნახევარი დეფიციტი მეორე თვის შემოსავლიდან უნდა შეივსოს. მეორე თვის ჯამაგირიდან ფებსაცმელები უნდა ვიყიდო, გაზეთი უნდა გამოვიწერო, სახლში ფული უნდა გავგზავნო. ამას კიდევ შესანახი ფულ მოუმატეთ და დარწმუნდებით, რომ მეორე თვეშიაც ჩემი ფინანსები იმავე მდგომარეობაში იქნება. ამის შემდეგ კიდევ ამბობენ, რომ მომზადებული მასწავლებლები აღარა გყავს, რომ ჩვენი სკოლები ეცემიანო და სხ... თუ მასწავლებელი თავის სულიერ მოთხოვნილებას ვერ აკმაყოფილებს, თუ მას ტანთ არ აცვია, კუჭი შიმშილით უხმება, აბა, როგორ შეიძლება სკოლაში კმაყოფილების ატმოსფერის შექმნას? ის დაღვრემილია, მწუხარება და ეს დაღვრემილობა, მწუხარება როგორც ელექტრონი ისე გადადის მოწაფეებზე და მეფდება სკოლაში უხალისობა, მოწყენილობა...

ვთქვით, გაუწყრა ღმერთი მასწავლებელს და ცოლი შეერთო. მერე და რით იცხოვროს, ცოლი რით არჩინოს, შვილები რით გამოხარდოს? ეხ, ვინ ფიქრობს ამაზე? მასწავლებლო! ეცადე ბავშვები რიგიანათ აღზარდო: მიაჩვიე ისინი პატიოსნებას, ზრდილობას, ასწავლე წერა-კითხვა, წაუძეხი და დაეხმარე ხალხს, იბრძოლე მთელი ძალ-ღონით სიბნელესთან, მაგრამ იცოდე პატარათი და დაკმაყოფილდი: ცოტ-ცოტა სჭამე, ტანთსაცმელს გაუფრთხილდი. ერთი სიტყვით, „ერთგულათ სწიე ჰაბანი შენი, უსიხარულოთ დალიე დღენი.“

დედა ჩემი კი მწერს: „ჩვენ მუცელს რომ უყუროთ, შვილო, შექმით ასი მანეთიც შეიქმება დღეშიო.“

10 ქრისტეშობისთვის.

ერთი გარემოება ძალიან მაფიქრებს: ველარ იცნობს კაცი ისე გამოიკვალა წელს ჩემი მოწაფე ქალი ნინო. შარშან საუცხოვოთ სწავლობდა, სამაგალითო ყოფა ქცევისა იყო. ეხლა კი ხასიათი გაუფუქდა, სულ ბუზღუნებს. საკმარისია ვინმე გულუბრყვილოთ იხუმროს, რომ მან თავის თავზედ მიიღოს და მთელი დღე დაღვრემილი იჯდეს. სულ-წასული მოელის გაკვეთილის გათავებას და როდესაც ათი, თუთხმეტი წუთით გაკვეთილი გაგრძელდება, ის საშინლათ დაიღმიჯება. მაშინ მის სახეზე იხატება დაღლილობა, წყენა, გულის-მოსვლა. მე ეს შეუშინველი არ მრჩება, თუმცა ნინო ყოველთვის სცდილობს არ შეიმჩნიოს და სახის გამომეტყველება შესცვალოს. ვატყობ მოწაფეები საშინლათ ეჯავრება. ახლოს არავის იკარებს და განუწყვეტლივ ფიქრობს, ოცნებობს. დღეს გეოგრაფიის გაკვეთილს ვხსნიდი. ნათლათ ვატყობდი, რომ ეს სულ სხვა რამეზე ფიქრობდა. გაკვეთილის ხსნა შეეწყვიტე და ვთხოვე. რაც ავხსენი გაემეორებინა. ის გაშტერებული იდგა და ხმას არ იღებდა, დანარჩენი მოწაფეები კი ყველა ხელს იშვერდა და მთხოვდენ მეკითხა. მეწყინა... საშინლათ მეწყინა: „ნინო! არა გრცხვენია? დაჯექი!“ უთხარი. გულ-მოსულმა და გაკვეთილის ხსნა განვაგრძე. არ გაუვლია ათ წუთს, საშინელი ისტერიული ქვითინი შემომესმა... ნინო ტიროდა... ღმერთო! ეს რა უბედურებაა, რა მიზეზი ამ ბავშვის ასე გარდაქმნისა... ნინო ეხლა ცამეტის წლის იქნება... მოზრდილი ქალი, ასე რომ თხუტმეტი წლის გეგონება. წამოკითხავს, ბავში როდესაც სქესობრივად მწიფდება, ხასიათი ეცვლება და სწავლისადმი ინტერესიც ეკარგებაო. შეიძლება

ესეც იყოს... გუშინ წინ ხელში ცაზბეგის თხზულებანი დაუნახე, ეტყობა რომანებს კითხულობს... მაშ, ეხლა მეტი სიტრთხილეა საქირო.

13 თებერვალი.

ჩვენი შკოლის გამგე მღვდელი დღეს გვეტუზმა დიდი ენერჯის პატრონია. მაგრამ ეს „დისციპლინა“ ნამეტანი შვეყვარება. მოძღვარი ძალიან აქებს ერთს, ჯარის კაცად ნამყოფს მასწავლებელს: „ჰო ის ძალიანი მასწავლებელი იყო. ბავშვები ჯარის-კაცებივით ჰყავდა დაზრდილი. ახლოს ვერ გვეკარებოდნენ. გზაზე როგორც კი დაინახავდნენ ვინმე მოხელეს ან ნასწავლს გაჩერდებოდნენ. სწორეთ; ხელებს ძირს დაუშვებდნენ და თავს დაუკრავდნენ; **Прелесты! Любы было смотреть!** გაკვეთილის დროს გაძრევას გაბედავდნენ? კბილებს არ დააგლეჯდა მაშინვე!“... ამ სიტყვებმა ჩამაფიქრა. ეტყობა „ნასწავლებშიაც“ ბევრია ისეთები, რომლებიც შესტრფიან იმ სანტარელ დროს, როდესაც ბავშვებს როზგით უსივებდნენ ტანს. ეს! მოძღვარო, ჩვენ შორის ხიღია ჩატეხილი და ჩვენ ერთმანეთისას ვერაფერს გავიგებთ. მე მაგ დისციპლინამ სული ამომართვა, მე მაგ დისციპლინამ დამტანჯა და გამაწვალა: მასწავლებლებისაგან მეგობრული სიტყვა არ მღირსებია. მე ისინი მძავდნენ, მეზიზღებოდნენ და საწყალი დედა მებრალეობდა, თორემ, გაკვეთილებს ჩემს დღეში არ დავისწავლიდი და შკოლაშიაც ერთ საათს არ მოვიცდიდი. მეც ისე უნდა ვეზიზღებოდე ჩემს მოწაფეებს? ისე უნდა სძავდეთ მათ შკოლაში გატარებული დრო, როგორც მე მძავს? არა, მე მაგას ვერ ვიზამ!

მაპატიე ღირსო მამაო, მაგრამ მაგ სა...

კითხზე მე სულ სხვა შეხედულობა მაქვს. მშრალი, მექანიკური დისციპლინა სულს, ამალღების ნაცვლათ, ამდაბლებს, ლუპავს. ის ისე ხრის, ისე ლუნავს მოწაფის ნებას როგორც ძლიერი ქარი სუსტ ლერწმის ღეროს. თქვენ არ იფიქროთ, რომ მე დისციპლინის წინააღმდეგი ვიყო. არა, მე მომხრე ვარ დისციპლინისა, მაგრამ დისციპლინის თავისუფალის და ნამდვილის. იგი შიშზე კი არ უნდა იყოს დამყარებული, არამედ პატივის ცემის გრძობაზე და წესრიგის საჭიროების შეგნებაზე. მოწაფის დასჯას ისე უნდა ერიდებოდეს ნამდვილი პედაგოგი, როგორც რაღაცა საშინელებას. დასჯა ბოროტების დამთესია მოწაფის სულში. ის მოწაფეს კი არ ასწორებს, არამედ რყენის, აჩვენებს მას, გულში დაიხვიოს მტრობა და საჭიროების დროს მიმართოს იმავე იარაღს, რაც მასწავლებელმა მასზე იხმარა: ბრალიანს და უბრალოს მუშტი-კრივით გაუმასპინძლდეს. და ჩვენ, მტრობა კი არა, სიყვარული უნდა გაუღვიძოთ მოწაფეებს, რადგან დიდებული მოციქული ამბობს: „ენას-ლა თუ კაცთასა და ანგელოსთასა ვიტყოდე, ხოლო სიყვარული არა მაქუნდეს; ვიქმენ მე ვითარცა რვალი, რომელი ოხრიან, გინა წინწილი რომელი, ჰხმობედ: და მაქუნდესლათუ წინასწარ-მეტყუელება და უწყოდე ყოველი საიდუმლო, და ყოველი მეცნიერება, მაქუნდესლათუ ყოველივე სარწმუნეობა, ვიდრე მათაც ცვალებადმდე, და სიყუარული თუ არა მაქუნდეს; არავე რა ვარ და შელათუ ვაჰამო ყოველი მონაგები ჩემი, და მივსცნე ხორცი ჩემნი დარაწულად, და სიყუარული არა მაქუნდეს; არა რავე სარგებელ-არს ჩემდა. სიყუარული სულგძელ არს და ტკბილ, სიყუარულსა არა ბურნ სიყუარულნნ, არა მალღ-

ონ, არ განლაღნის, არა სარცხვი-ნელ იქმნს, არა ეძიებნ თსვისასა, არა განჰრისხნის, არამედ შეჰრაცხის ბოროტი, არა უხარიან ჰეშმარიტებასა ზედა. ყოველსა თავს-იღებნ, ყოველი ჰრწამნ, ყოველსა ერავნ, ყოველსა მოითმენნ. სიყუარული არა სადა დავარდების, გინათუ წინასწარ-მეტყუელებანი განაჰქარდენ, ანუ თუ ენანი დავესცხრენ, გინათუ მეცნიერებანი განაჰქარდენ.“ (მ. კორინთელთა ეპისტოლე პავლესე XIII,-1—9)..

კარგ მასწავლებლისთვის დიდათ საჭირო არცაა მოწაფის დასჯა... თქვენ გიყვართ ვინმე, პატივსცემთ მას. განა როდისმე ახრათ მოგივთ მას აწყენინოთ? განა ერთი უკმაყოფილების ნაოკიც მის უბულზე თქვენ არ ჩაგიფაქრებთ, არ შეგაწუხებთ? ასევე დაუმართებათ მოწაფეებსაც, თუ მას მასწავლებლის სიყვარული აქვთ: მისი გულის მოსვლა, გაჯავრება, მათთვის უსაშინლესი სასჯელი იქნება... მახსოვს, სადღაც წავიკითხე ეს ამბავი!

ამერიკის ერთ შკოლაში წესათ იყო მიღებული, ბავშვი არ დაესაჯათ და მართო დარიგებით ემოქმედნათ. სწავლა წესიერათ მიდიოდა. მაგრამ ერთმა მოწაფემ ყოველივე არივ-დარია. დიდ სიამოვნებას გრძობდა, როდესაც ამხანაგებს აწვალებდა. არავითარმა დარიგებამ არ გასჭრა... ჩავარდა საგონებელში პროფესორი. ერთხელ ჩაფიქრებული შევიდა ის შკოლაში და მოუსვენარი ბავშვი გამოიძახა: „დჯორდჯი, მე დარწმუნებული ვარ, რომ შენ დიდ სიამოვნებას და ბედნიერებას განიცდი, როდესაც სხვებს აწუხებ, ჩვენი მიზნია ყველა კმაყოფილი იყვეს; ჩვენ გვინდა რომ შენც ბედნიერი იყო, ამიტომ გთხოვ, ნუ გამაწილებ. აიღე ეს სახაზავი და როგორც შეგიძლიან ისე დამარტყი ხელზე.“ ბავშვმა შეუშფოთებ-

ლათ, გულგრილათ აიღო სახაზავი და პროფესორს ხელზე დაარტყა. „ჰმ, შე კაი კაცო, ეს რა დარტყმაა! აბა, აიღე კიდევ და უფრო ძლიერათ დამარტყი.“ ბავშვმა ხელ-მეორეთ უფრო ძლიერათ დაარტყა. სხვა ბავშვები კი წამოცვიდნენ, დაიწყეს ტირილი, წივილ-კივილი. პროფესორმა მესამეჯერაც გაუშვირა ხელი.. აქ ბავშვმა ველარ მოითმინა, შეტორტმანდა, სახაზავი ხელიდგან გაუვარდა და საშინელი ღრიალი მოართო. ამ დღიდგან ეს ბავშვი გადასხვაფერდა. სხვის წყენას კირივით ერიდებოდა და პროფესორის დარიგებას უცვლელათ ასრულებდა.

ეხლა კი დროა ჩემს დღიურს თავი დავანებო. აგერ თორმეტი საათია. უ! როგორ ხრუტუნებს ეს ჩემი ამხანაგი. უთუთო საშინელ სიზმრებსა ხელავს.

8 მარტი

გაზაფხულდა... უმატა მზემ სიცხოველეს. სულ მალე, მალე ყველაფერი ამწვანდება, აყვავილდება და მთელი ბუნება მოიღრთება ისე, ვით ლამაზი პატარძალი...

გლახები სამუშაოთ გადიან; მეც გადავწყვიტე ჩემს შკოლასთან პატარა ბოსტანის გაკეთება. დღეს მოვატანინე ბარები და მიწის ბარვა დავიწყეთ. რა მხიარულათ შეუდგნენ საქმეს ბავშვები. „ბატონო, ეხლა მე ვბარავ“-მეხვეწებიან აქეთ-იქიდგან; მაგრამ არ იქნება, პირველი რიგი არ ანებებს ბარებს სხვებს: პატარა შალიკო წურბელასავით მიაჩინდა ბარის ტარს და აღარ ეშვება. გამვლელ-გამომვლელეები გაჩერდებიან, უცქერიან. უცქერიან პატარა მუშებს და ღიმილით თავიანთ საქმეებისკენ მიეშურებიან. „მასწავლებლო, ვარდები დავრგათ“, -წამოიძახა

ხა ერთმა;“ „მე მოვიტან“-“მეც“. „მეც!“ წამოიძახა რამდენმამე ხმამ. „ჩვენ, ბატონო, მწვანილის თესლებს მოვიტანთ“-დაიძახეს სხვებმა... მხიარულათ მუშაობენ. „რა ჩქარა მიდის საქმე წინ, როდესაც ბევრი ხელი ერთად შეერთდება... მალე, სულ მალე, ჩვენც გვექნება ბოსტანი. კიდევში მოწაფეებს ვარდებს დავარგვევინებ; შიგნით დავკვალავ და მწვანილს დავთესავ...“

ვდგევარ და ვაცქერდები ამ მხიარულ ბავშვთა სახეებს, რომელნიც შესტინიან მზეს, გაზაფხულს, ცხოვრებას... ოხი ნეტამც დიდხანს იქნებოდეთ ასე მხიარულათ, დიდხანს ვერ მოგტაცებდეთ ცხოვრება იმ ნეტარებასა და უმანკოებას, რომლებითაც ბუნებას თქვენ ასე უხვათ დაუჯილდოვებინართ.

22 აპრილი.

დღეს ჩემი მოწაფეებისთვის დღესასწაული იყო: ყველა მასწავლებლებმა, მოწაფეებთან ერთად სურათები გადავიღეთ. საუცხოვოთ გამოწყობილიყვნენ ბავშვები: კოსტას ახალი ჩექმები ჩაუცვამს, ნიკოს მამის მოვერცხლილი ქამარი შემოაღრტყამს წელზე, ბესო კი წულა-მესტებში გამოწყობილა. სახეებზე სიხარულის ღიმი უთამაშებდათ; მხოლოდ, სურათების გადაღების დროს ზოგიერთებმა მოიწყინეს. ყველას უნდოდა ამდგარი გადახატულიყო და დაჯდომა არაეინმოინდომა. მაგრამ აი, გადილოფოტოგრაფმა სურათი. ბავშვებ წამოიშალნენ, გააკეთეს წრე და შემოსძახეს: „ოდელა-დელა, დელა, ნანი-ნანა, აღსდევ, თამარ-დედოფალო!“ და გაშალა ხელი პატარა ანდრომ. რა სიცოცხლით უსობდა ფეხებს, რა ციბრუტივით ტრიალობდა. მართლაც, რომ

„Хороши вы, дѣтства свѣтлые года, —“

Васъ не позабудешь никогда!
Нѣтъ у нихъ заботы, не печалятся
слезы
Игры, смѣхъ, забавы—лучшія ихъ
грезы.“

თამაში დაიშალა... მხიარულათ წავიდ-
წამოვიდნენ მოწაფეები... დადუმდა ჩვენი
შკოლა და ჩვეულებრივად მომინახულეს
ფიქრებმა...

აი გაივლის თვეები, წლები და ბოლო
მოეღება ჩემს სიცოცხლესაც. სოფლის
ეკლესიის გალავანში უბრალო თლილი
ქვა აღნიშნავს, რომ მე ოდესღაც მასწავ-
ლებლათ ვყოფილვარ და ამა და ამ წელს
„წიაღთა შინა აბრამისათა“ განმისვენია.
თამაშ-ცელქობით დაქანცული ბავშვები
ანდა დარბაისელი მოხუცები ჩამოჯდები-
ან ჩემსაფლავის ქვაზედ და საუბარს გამა-
რთავენ... ამავე დროს, შორს სადღაც,
ქობის წინ ზის მოხუცი და მისჩერებია
ჩამავალ მზეს.

—ბაბუა, ბაბუა, აი მე რა ვნახე!—ამ
სიტყვებით მოიბრუნს მოხუცთან პატარა
ნ—ნ წლის ბიჭი.

—ეგ, ბაბუა, ჩემი სურათია.

—რას ამბობ, ბაბუა, აქ მოხუცებული
არავენაა. აბა მითხარი ვის აქვს აქ თე-
თრი წვერები? მოტყუება გინდა განა?
თვალეები მეცა მაქვს....

„ეხ“ ამოიხორებს მოხუცი.

—ერთხელ მეც ვიყავი პატარა, ჩემო
ბიჭიკო! მაშინ შკოლაში დავდიოდი. ეს
მე ვარ... ეს ჩემი მასწავლებელია-ღმერ-
თმა აცხონოს საწყალი

ბავშვი გაშტერებული შესცქერის, არა
სჯერა! მოხუცი კი ხარბათ აცქერდება
სურათს; აგონდება თავის სიყმაწვილედ,
მოწაფეობა; ვაგონდება მე, როგორც მი-
სი მასწავლებელი და ნაღვლიანათ, მწუ-
ხარეთ აქნევს თავს, თითქოს! უხმობს

განვლილ დროს. უხმობს სიყმაწვილეს და
ბედნიერებას.

3 მაისი

რა მშვენიერი ღამეა... ფანჯარა გაღე-
ბული მაქვს და მთვარე თავისუფლათ მე-
აღერსება. ხშირათ ნელი ნიავიც შემოს-
რიალდება, ააშრიალებს გაზეთის ფურ-
ცელს, რომელიც ფარდის მაგივრობას
მიწევს, სწვდება ჩემს ლამპარს და ააკან-
კალებს. ღმერთო! რა მშვენიერი ღამეა
და ამდროს, ვინ იცის, რამდენი ადამიანი
იტანჯება ამ შენს თვალ-უწვდენელ ქვე-
ყანაში... აი სიმღერაც მოისმის... რა ნა-
ღვლიანი და მწუხარეა! ძმაო! ნეტა რამ
დაგისერა ეს გული? ჩუ!.. როგორ არა-
კრაკებს ამ ხმას ეგ დალოცვილის შვილი.
ნამდვილი ტქსტაზშია და თვის ნაღველს
სიმღერაში აქსოვს. მინდა ვიყო ეხლა
მოცარტი, ან შოპენი... გადავიღო ქა-
ლალდზე ეს ცოცხალი გულის ნაგლეჯე-
ბი და ჩემს სამშობლოს მივთავაზო... მი-
დის გლები და მწუხარეთ მილილინებს...
თან და თან ჰქრება მისი ხმა... მთვარე
კი, თითქოს აქ არაფერიაო, ისე დაჰყუ-
რებს დედამიწას.

„ყმაწვილებო! ყოველ ადამიანს შეუძ-
ლიან დაეხმაროს თავის სამშობლოს. მარ-
თალია, საერთოდ ყველა თქვენგანი შეი-
ძლება დიდებული მგოსანი, ორატორი
ან და მუსიკოსი ვერ იქნეს, მაგრამ ქვე-
ყნისათვის რაიმე კარგის გაკეთება ყველას
შეგიძლიანთ,“ -გვითხრა მოხუცებულმა მას-
წავლებელმა. ეს სიტყვები ეხლა გამახსენ-
და, როდესაც მოცარტი და შოპენი ვახ-
სენე. განა მასწავლებელს ცოტა რაიმეს
გაკეთება შეუძლიან? განა ჩვენ სამშობლო-
ში სამკალი ცოტაა? მაგრამ ჩვენ მაინც
„აი ი“ს ძახილს ვერ გავცილებივართ.
ავიღოთ თუ გინდ ზეპირ-სიტყვაობას შე-

კრება. რამდენი მარგალიტია გაბნეული ხალხში, რაოდენ ძვირფას საუნჯეს ინახავს ჩვენი მიწა-წყალი და ყველა ესენი დროთა სვლამ უნდა გააქროს, გაანიავოს.

— ბავშვებო! ლექსების, ზღაპრის და შაირების შეკრებას დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენი ქვეყნის მწერლობისთვის. მოდი, ჩვენც შეუდგეთ ამ საქმეს! მიდით მოხუცებულებთან, მწყემსებთან, მესაზნდრებთან, მოაყოლეთ ამბები და ჩასწერეთ. ვინც ბევრს ჩასწერს და მომიტანს, იმას უეჭველათ დავასაჩუქრებ.— გამოუცხადედღეს მე-IV და V განყოფილების მოწაფეებს. შემპირდნენ... ვნახოთ!..

30 მაისი

გამოცდები გავათავებ. რვა მოწაფემ დაასრულა ჩვენი შკოლა და დღეს უკანასკნელი დღე იყო მათი ჩვენ შკოლაში ყოფნისა, დილას ძალიან ცუდ ხასიათზე ვიყავი. გამახსენდა, დედა იმ დღეს, როდესაც მე და ჩემი ძმა სასწავლებელში უნდა გავესტუმრებინეთ, ყოველთვის ცუდს ხასიათზე იყო; ან ქიქა გაუტყდებოდა, ან საინი; ან ქვებს წააქცევდა და სულ დაღვრემილი დადიოდა. დედის გულს ენანებოდა ორი ვაჟის მოცილება; მეც მენანება ჩემი მოწაფეების მოშორება. საწყლები! ვინ იცის, რას უმზადებს იმათ ცხოვრება? „ბატონო სურათები დაგვირიგე,“ — მხიარულათ მეუბნება თვალ-ჭრელა სერგო. „ჯერ დაბალ განყოფილების მოსაფეებს გაუშვებთ და მერე დაგვირიგებთ“ — ვეუბნები მე და ოთახში შევდივარ. თვალ-ჭრელა, ცმუტურა სერგო! რამდენს ვიციხოდნი, როდესაც ამხანაგები სალოკ თითებს გადააჯვარედინებდნენ, გაუჩერებდნენ და ეტყოდნენ: „არ გამთვალოო“; ის კი სიცილით კვდებოდა. უნცროს განყოფილების მოწაფეები გაუშვი. მე ჩემი ამხანაგი და მა-

სწავლებელი ქალი შევედით უფროს განყოფილების მოწაფეებთან. „ბავშვებო, — დავიწყე ნაღვლიანი ხმით-უკანასკნელათ გესაუბრებით; ვინ იცის რა ნაირად დავაშორებს ცხოვრება, ამიტომ მიხდა ორიოდ სიტყვა გითხრათ დამშვიდობების წინ... ორი წელიწადი ერთად. გავატარეთ, ორი წელიწადი ერთმანეთის ქირსა და ლხინს ვიზიარებდით. ამ ხნის განმავლობაში მართალია ბევრჯელ ერთმანეთისთვის გვიწყენებია, ერთმანეთი გაგვიჯავრებია, მაგრამ, ვგონებ გულში სიყვარული გქვონდა და პატივს-ვისცემდით ერთი მეორეს. — კი, ჩემო ბატონო! — გამაწყვეტინეს სიტყვა. — მაშ, თუ ეს ასეა, ნურც აწი დავივიწყებთ ერთი — ერთმანეთს, გქვონდეს ერთმანეთის სიყვარული ისე, როგორც აქამდის, მაგრამ იცით, ბავშვებო, როდის გვეყვარება ჩვენ ერთმანეთი? მხოლოდ მაშინ, როდესაც თქვენ იმას არ დავიწყებთ, რაც მე მასწავლეთ... რა მდგომარეობაშია ც უნდა იყოთ, პატიოსნება ყველაფერს გერჩიოთ. ნუ მიეჩვევით ლოთობას, ბანქოს თამაშს, სიცრუის თქმას. იზურნეთ თვით-განვითარებაზე; მიჰყევით ხელი წიგნების და გაზეთების კითხვას; და როდესაც ბოროტება გულში გაგივლით და ცუდი განზრახვა დაეპატონება თქვენს არსებას, იმ დროს გამიხსენეთ მე, გაიხსენეთ ჩემი სიყვარული და პატივისცემა; მაშინ შემეძლება მეც იმისი თქმა: „მართალია უიშრომე, მაგრამ მაღლობა ღმერთს ადამიანები დავზარდემთქი“. ეხლა კი მშვიდობით!“ ... „მშვიდობით მასწავლებლო!“ — ერთხმად აღმოხდა ყველას გულიდან. ჩუმათ დაურიგე სურათები ბავშვებს და ჩემს ოთახში შევედი. პირაღმა წამოვწეკი ტახტზედ და ჭერს მივატყერდი.

რა მალე გადის წლები! მართალი უთ-

ქვამს, ვინცა სთქვა: „საუკუნე რბის ვით ერთი წამი; კაცის ცხოვრება არს ერთი წუთი...“ შესრულდა ამ დღიდგან ოცდახუთი წელი. ნეტა რად გაქრა ჩემი კობტაობა? მხრებში მოვიკუხე, წვერი და თმა გამითეთრდა. ზამთრის ძველ პალტოში, ჩემი დამტვრეული ქოლგით ვესტუმრე ჩვენ დედა-ქალაქ თბილისს. საზარლათ დაუკრეჭია კბილები ჩემს წაღებს: ზევით თუ იცქირება და დასცინის ქუდს, რომელსაც ცხვირი განზედ მოქცევია. მივდივარ გოლოგინის ქუჩაზე. ამ ზღვახალხში ერთი ნაცნობიც არა მყავს. მაგრამ აი ვიღაც ორი ახალგაზდა გაჩერდა, ერთს მათგანს უნივერსიტეტის ნიშანიც აქვს; იცნინან. ბიჭოსი რა თავბედები ყოფილან. „ბატონო ფბესალომ! ვეღარ გვიცანით?“ — „თვედორეს სანდრო!“ — წამოვიძახე, გადავებზე და ერთმანეთი ჩავკოცნეთ. ეს ორი ახალგაზდა ჩემი მოწაფეები გამოდგნენ.

— თვედორე ეს რა ნიშანია, ნუ თუ უნივერსიტეტი გაათავე? — შევეკითხე, როცა სული მოვითქვი.

— დიახ, გაათავე ორი წელიწადია და დოცენტათ ვარ მოსკოვის უნივერსიტეტში...

— შენა, სანდრო, რასა იქ?

— მე სემინარია დავამთავრე და მღვი-

ნათა ვარ წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებაში. მინდოდა უმაღლეს სასწავლებელში შესვლა, მაგრამ ვერსად ვერაფერს გავხდი; ხომ იცით უფულო რაც კაცი არის ჩვენს ბედ-კრულ დროში...

— ეს! წუწუნს თავი დავანებოთ, ჩემო სანდრო! მითხარი: რას შვრებიან სერგო, კონსტანტინე?

— სერგო მასწავლებლათ არის, კონსტანტინემ კი ვაქრობას მიჰყო ხელი და დიდძალი ქონებაც შეიძინა. ეხლა აზრათა აქვს დაეხმაროს უმაღლეს სასწავლებელში მოსწავლე ახალ გაზრდობას და გამოსცეს ჩვენი საუკეთესო მწერლების ნაწარმოებები, სწორეთ ისე როგორც ბროკავეზ-ეფრონის გამოცემებია: „მართალია— მითხრა — ბევრი ხარჯი სჭირია დაწავაგებთო, მაგრამ ეს საქმე მინც სახელოვნათ უნდა დავამთავროო“.

— ყოჩაღ, ყოჩაღ, ბიჭო! — თვალ—ცრემლიანმა წამოვიძახე.

„კაცო, ამდენი ძილი გაგონილა. გაიღვიძე!“ — მეუბნება ამხანაგი და ძალზე მანჯღრევს. ვიღვიძებ... გონზე ვერ მოვსულვარ... „ღმერთმაც ჰქნას, ღმერთმაც ჰქნას!...“ — გაშტერებული ვამბობ, ამხანაგი კი გაკვირვებული შემომცქერის.

პროკლე ტაბიძე.

არასოდეს!.. არასოდეს!..

(სადა ლექსი)

მე მარტო ვარ და გარს შემომხვევია
ეინელლიანი ნისლი... ეინელლიანი ნისლი
შემომხვევია გარს და მიყურსებს სულს...
მინესტიანებს გულს...

ჰაერი თანდათან მძიმდება... ნოტიოჭ-
დება...

შემოდგომის ფოთლებიც ჰლპებიან...
იხრწნებიან...

აგერ!.. სული განუტევა უკანასკნელ
სუნ-მიღებულმა ყვავილმა. საბრალო!..
ისე უჩუმრად განუტევა სული, რომ იღუ-
შალობასაც კი არა გაუგია რა.

პაწაწა ბელურა როგორა ჰფართხალობს,
როგორ ებრძვის სიცივეს. რა იცის, რომ
მალე გაუელვებს სიკვდილის ცელი, მალე
დაიკარგება სიკვდილის მწუხრში...

აგერ, აგერ, უყურეთ ტბის კიდეს
მდგომ—მთვარესავით სწეულს ქალს—
წნორების ყლორტი მოუტეხნია, სათითა-
ოდ სწყვეტს ყვითელს ფოთლებს და ისა-
ხის:

—...მოვა... არ მოვა... მოვა... არ
მოვა... მოვა...

მოვა, მოვა—აღტაცებით ამბობს იგი,
რაკი უკანასკნელი ფოთოლი ხელთ შეჭრ-
ა და სასოებით გაიყურება ბალის კარე-
ისკენ.

...ოჲ, რაოდენს სასოებას გამოსთქვა-
მენ მისი თვალები...

— ის მოვა, მოვა. ის არ შეიძლება
არ მოვიდეს—ამბობს იგი ტირიფების
შემიშვლებულ კენწეროების საპასუხოდ,
რომელნიც ისე თრთიან, ისეთს სისინს
ელერებენ ქარის ბედითს ქნარზე, თით-
ოს ჰელლინთა მოირას წინასწარმეტყვე-
ლება ისმოდეს:

— არა... არ მოვა!..

— მოვა, მოვა მეთქი—დაეინებით იმე-
ორებს ქალი და იგონებს თვისი სიყვარუ-
ლის გარიჟრაჟს, როდესაც მიჯნურმა
პირველად გაუღიმა...

მისი ღიმილი...

იგი ზომ მკვდარსაც ააოცნებებდა...

იგონებს იმ ღიმილს და მის თვალებში
იფურჩქნება სიზმარი...

ოქროს სიზმარი...

უყურებ ოცნებარს ქალწულს და მა-
გონდება მგონის ლექსი:

„Счастливь лишь тотъ,
Кому въ осень холодную
Грезятся ласки весны!“

ქეშმარიტად ბედნიერია.

მართალია ვიცი, ძალიან კარგად ვიცი,
რომ საბრალო ქალს მალე ეუფლება ტბის
ტალღების ქვეშ მიძინებული ოფელიას
შავი ოცნება,—მაგრამ მაინც შეენატრი.
ბედნიერია...

მე კი შეუპყრივარ მაჯლაჯუნასავით
საშინელს კაეშანს...

ჩემი სულის წიაღიდან ღრდი ხანია რაც
გაიხიზნენ ოცნების ფერიები.

მარტოდ-მარტო ვარ დაცალიერებული
გულით... დაავადებული სულით...

მარტო ვარ ნოტიო ჰაერით გარემო-
ცული და მგონია ვწევარ კუბოში...

მე მგონია ვწევარ სამარეში და ზედ
დამწოლია მძიმე ლოდი...

და როგორც მიცვალებულს—აღარავინ
მომიგონებს, არავინ მოვა ჩემთან...

ვის რად უნდა სწეული სული, გამო-
ფიტული გული...

მარტო ვარ, მარტო და შეეჭივი ცივს, ეინჟელიანს ნისლს...

— ნისლო, სნეულო ნისლო, მარქვი, გამაგებინე, განა ვერ ვიხილავ გაზაფხულს, განა ერთხელ მაინც ვერ ვიხილავ ოქროფრთოვანს გარიჟრაჟს?..

— არასოდეს, არასოდეს—თავ-ზარ დამცემად მიპასუხებს ფრთა-ცრემლიანი ნისლი...

— ნისლო, ჩემს გულსავით ნესტიანო ნისლო, ნუ თუ ერთხელ, ერთხელ მაინც ვერ მოვისმენ ლაჟვარდოვანს სიმღერას?

მე ხომ არ ვიცი რაა სიმღერა.

— არასოდეს, არასოდეს—მიბედილებს ლაღადის პირტუქსი ნისლი...

ჭალარა ჟამი კი მიღზლაზნება... მიიზლაზნება... მიიზლაზნება...

შუა-ღამე დას-დასად ჰშლის მოცახცახე ჩრდილებს...

ცივი ნასლიც უფრო მძიმდება, ნოტიოვდება და ერთხმოვანად იმეორებს უუსაშინელებს სიტყვებს:

არასოდეს... არასოდეს...

არასოდეს...

იკარი.

მეგობარს

საით წავიდე? ნუ თუ არ მეყო რაც ვიეულე, ვიმარტოხელე? ო, მეგობარო, მით მანუგეშე— სიმართლის მხარე დამისახელე!

მიჩვენე მხარე, სადაც სიმშვიდის ლამპარი ღვივის, აღარ ჩამქრალა, სადაც ძმა ძმისგან არ იჩაგრება, შურსა, სიძულვილს არა აქვს ძალა!..

მიჩვენე მხარე, სად ადამის ძის გლოვა-წყევლის ხმა აღარ ისმოდეს, სად მისგან ყოფნა სანატრი იყოს, ძირმწარ-სამსალა აღარ ისმოდეს...

ყოველმხრივ დრტვინვა, კვნესა, ვაება, ყოველგან მეფობს ღამე შავ-ბნელი;

წუთი სოფლისა სულთამბუთავად თავს დასწოლია სევდა მჩაგვრელი...

ირგვლივ ტირილი: ყორნისგან იქ, შორს დედას ეკორტნის ნუგეში შვილი, აქ მის გულმკერდზე შიმშილისაგან სულსა ღვეს, კვდება უმანკო ჩჩვილი...

რით მანუგეშებ ამ დროს, გულმოკლულს? დღეს მეც მდის თვალით ცრემლები მწარე.. როცა მტრობასა, შურის ძიებას თავსა დააღწევს მშობელი მხარე,

როს გამეფდება ჭკვეყნად სიმართლე, არ მოირწყვება სისხლის ღვრით ველი, ო, მეგობარო, მხოლოდ იმ დროსა მო, სანუგეშოდ მომეცი ხელი!

ა. ფანცულაია.

მეომრის ცხენი

(დიმიტრი ცენცოვის)

ვის ყრუ კიბვინი მოისმის მინდვრად?
 ის არს მეომრის ცხენი ერთგული...
 სჩანს, მიატოვა ბრძოლისა ველი
 და მიქრის საღდაც გამაღებული.
 შავი კისრიდამ სისხლი ჩამოწვეთს;
 გასავლელი აქვს დიდი მანძილი...
 იქ კი, სანგრებთან, პატრონი კვდება,
 ბრძოლისა ველზე მკერდში დაჭრილი...
 მიფრინავს ცხენი გიჟურის ლტოლვით,
 ამყად მალლა თავ-აშვერილი,
 უკან მოსჩხავის შავი ყორანი
 და კვალდაკვალ სდევს მგლისა ყმული.
 ყორანი! ცხენსა ვერ დაეწევი...
 დაინახა მან ნაცნობი თხრილი...
 აქვე ახლოა იმის სოფელიც,
 სადაც იგია შობილ-აღზრდილი.
 ნაცნობ ტიშკართან იწყო კიბვინი,
 და იქ მიიჭრა ცხენი დაღლილი,
 გამოიხედა გონივრულ თვალით
 და მოკვდა უკვე ღონე მიხდილი.

აღასრულა მან პირნათლად ვალი,
 აუწყა ოჯახს ომის ამბავი,
 რომ მის პატრონი მედგრად იბრძოდა
 და სამშობლოსთვის გასწირა თავი.
 მიეყრდნო ცხენის სისხლით სვრის თათარს
 მეომრის დედა მუხლთ მოკვეთილი,
 მაგრამ მის ცოლი, ჯერ ახალგაზრდა,
 კარგა ხანს იღვა ხმა-გაკმენდილი...
 თმენას ჩვეული, ჯანღონით საფსე,
 დიახ გაუძღვებს ამ განსაცდელსა!..
 მადლობას სწირავს ერთგულსა ცხენსა,
 სასურველ ამბის მახარებელსა...
 — „იძინე ბრძოლის ველზე, მხედარო,
 ამოეფარე ცივ სამარესა...
 მე კი ჩავიკლავ გულში ბოდმასა,
 არვის შევჩივლებ შავბედს მწარესა.
 მიხვდი, მხედარო, რომ მეცა ვწირავ
 რაც კი რამ ძალმიძს ჩემსა მამულსა:
 მთავარსა ძალას ჩემის სიცოცხლის
 და უკნასკნელს ჩემს სიყვარულსა!“

ილ. ფერაძე.

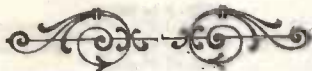
მ ა ს

ავ, თუ ვერ გამხდი უკვდავს მარადა,
 ქვეყნად დამსახე მითხარ მა, რადა?
 თუ ვერ იფრენდა ლტოლვათა რაში
 სიცოცხლე ფუჭი მინდა ლა რაში?
 მაშ, მომეცალე და მომერიდე,
 ვფე ვარ თავის! მაშ მომე რიდე!..
 ს. ჰატარძეული.

მ უ ლ ს

სიცოცხლე სდევნის სევდის აჩრდილსა,
 სიცოცხლე სდევნის არარაობას.
 აღავსებს იგი ქვეყნის სიღრმესა
 და გულში აჩენს სხვა და სხვაობას...
 სიცოცხლე მიწის გვირგვინი არის
 და არად ვარგა ყველა უსულო.
 სიცოცხლე მხოლოდ ნეტარებაა,
 მაშ რაღას ჰაჩივი საბრალო გულო!?..

გ. ლეონიძე.

ოჲის ზაჲო

ზარბაზნების ქეჲა-გრგვინვა
და შრაპნელთა მოძახილი,
ტყუიის მფრქვევთა ცეცხლის წვიმა,
გაბასრული ხმალ-მახვილი.
განგმირულთა ოხერა-გმინვა,
გარს სიკვდილის შავი ჩრდილი
და სამარე სიცოცხლისა
ბნელ უფსკრულად გადაშლილხ.
ზღვა უმანკო კაცთა სისხლის
და მთა მკვდრების: ხორცის, ძვლების;
გარს ყიალი მტაცებელთა, —
ყორანთ გუნდი, ხროვა მგლების!..
ზარი, ზათქი, გლოვა, დრტვინვა!..
ეგ სურათი ამაზრზენი,
შენ, სიცოცხლის მოტრფიალე, —
ადამის ძევ, რად შეჲქმენი!..

ბოროტებით შეპყრობილი
ვერა გრძნობ და ვერა ხედავ,
რომ შენსავე უბედობას
შენივ ხელით შენვე სჲედავ!
დღეს მშობელი შობილს სტირის
და შობილი კიდევ მშობელს, —
ჯოჯოხეთის ცეცხლის ალი
მოდებია წუთის სოფელს!..
შენც, უგნური ტაშის ცემით
ეგები მოძმის მკვლელსა;
უკვდავების გვირგვინს უწნავ
ვინც კაცთ სისხლში იბანს ხელსა!
... და ჰა; წითლად შეიღება
ნაზ სიცოცხლის წმინდა წყარო.
... ადამის ძევ! ღვთის მსგავსთ სისხლ
შენ როდემდის უნდა ღვარო!!!..

* * *

მე-კი არ მრწამს, რომ წყვდიადმა
დღე დაჲბადოს, დღე ნათელი;
ტარტაროზმა შეას ამ ქვეყნად
თვით მესია — ქრისტე მხსნელი!
ვერ ვიწამებ, ვერა, ვერა, —
გულს არა სწამს, ჲკვას არ სჯერა,
რომ შავს სიკვდილს სიცოცხლისთვის
ყოფნის ცეცხლი შთაებერა!..
ბრიყვი მარჲვით თუნდ თავხელი, —
სანუკვარი ქვეყნის ბელი
მე არა მრწამს რისხვითა და
ბოროტებით განაჲქელი!..

ზარბაზნების ქეჲა-გრგვინვა
და შრაპნელთა მოძახილი,
მომაკვდავთა ოხერა, — გმინვა,
გარს სიკვდილის შავი ჩრდილი.
ზღვა უძირო ცრემლთ და სისხლის
და მთა მკვდრების: ხორცის, ძვლების
გარს ყიალი მტაცებელთა:
ყორანთ გუნდი, ხროვა მგლების;
ჲკრივ ოხერთა გლოვა, დრტვინვა, —
ეგ სურათი ამაზრზენი
შენ, არსებავ — „ღვთაებრივო“, —
ადამის ძევ, რად შეჲქმენი!!!..

ილია გოგია.

ს ი ტ ყ ვ ა

(ძღვანელ ჩემს დას ან—ს)

როს მკურავ გემის მძლე იალქანი
ბობოქარ ზღვაზე შუა ტყდებოდა,—
და ჩემი ლტოლვის ფრთა ნაღვლიანი—
წყრომის მორევში გული კრთებოდა,—
—მაშინ, ვით სხივი მაცოცხლებელი,
ვით შვება წყლულის მოფრინდებოდი,
მოფრინდებოდი, ვით დღის ფრინველი
და სანუგეშო სიტყვას მეტყვოდი..

შენ იყავ მაშინ იგი ფრინველი,
ვისგან იმედი ხშირად მსმენია,
ყამსა მძიმესა შვების მომგვრელი,
შენი ხმა ტკბილი გულს ჩამრჩენია!..
ყოფნის სამოსელს სხივიც დაერთო,
ახალ მეგობარს სქვრეტ და უცინი,
რომ საიმედო ფოთლებით მორათო,
შენი ცხოვრების ტურფა გვირგვინი!..

გელა.

ასტრახანი.

ჩემი სული!

მთავიგულად მსურს მოგიძღვნა დატანჯული ჩემი სული,
მარგალიტად ყელსაბამის—ჩემი გული, ჩემი გული!
გეფიცები, თუ გულიდან განაიქარვე უღარდელად,
ლოდს შევუკვეთ, ქვის ცივ ლოდსა ჩემს საფლაფზე დასადგმელად!
ვაი, მაშინ შენთვის ტანჯულ, ვაი მაშინ შენზე მზრუნავს,
ნისლი ჩანთქავს და ვარამი წელში მოხრის და მოღუნავს!—
და თუ ასე მოიქმედე, მაინც ასე ჰქენი მერე...
ლანდი ჩემი მოსვენებას აღარ მოგცემს, დამიჯერე!
დოსტაქარიც ვერ გიშველის, დოსტაქარიც ვერას გარგებს,
გეფიცები,—ჩემი გრძობა შენს გონებას აწ განაგებს!
გელი და დღეს თუ არ მოხველ, გელი და დღეს თუ ვერ განახე,
ტკნობა ჩემი შენ იკითხე, მთლად დატკნობა მაშინ ნახე!
ორბს საწიწქნად არ ვეყოფი, მთის მწვერვალზე დაგდებული,
იფარფატებს მაინც კიდევ შენს გარშემო ჩემი სული!

პასუხი

უმოქმედობის დრმა მორეჟში ჩავეუფლე თანა;
ესლავ გასთხარეთ მნგობრებო, ჩემთვის საფლავი
და ტკბილის ხმებით მიგაღობეთ მუნ „სულთა-თანა“
ფარხმალ აურიღმა უკუვაგდე ბრძოლისა ველი
და შეგეთანხმე, შეგუერთდი აწარაობას!.. *)

ლადო გეგეჭკორი.

მესაფლავენი ჩვენ არ ვყოფილვართ,
არც მიღავითნე მკვდრის საფლავთანა;
ცოცხალს სამარე, რომ გაგიტხაროთ
და გიგალობოთ მუნ „სულთა-თანა“!

განა არ ვიცით,—ჩვენს ბეჩავ ყოფნას
თან დაჰყოლია ნალველი მწარე,
მაგრამ გარეცხავს განა ამ ნალველს
უიმედობის ცრემლი მდულარე?

განა არ ვიცით,—ყოველი წუთი
საჯოჯოხეთო ცეცხლის მკვესია,
მაგრამ მერწმუნე,—სრული არ ყოფნა
თვით ჯოჯოხეთზეც უარესია!..

დღეს თუმცა ნათელს ჭეშმარიტების
შავი სუღარა გადაჰფენია,
მაგრამ მყობადში დასძლევს სიბნელეს
ადამიანის მკვეთრი გენია!..

კაცთა გენიის შემოქმედება:
უკვდავი სული—ღვთაების ფთილა,
რაც განუსაზღვრელ ჟამთა დენაში
ბრძოლის ქარცეცხლით გამოკვეთილა.—

მალალ სწრაფვათა იდეალები:
სარწმუნოება, სხვა და სხვა ღმერთი,
ხელოვნება და მეცნიერება
თუნდა სამოთხე, ან ჯოჯოხეთი,—

რითიც ამაყობს კაცობრიობა
და თავი მოაქვს ქვეყნის გვირგვინად,
განა იმედით ბრძოლამ არ შობა
მაძებარ სულთა შვებად და ლხინად?

მხოლოდ იმედით ადამიანი
ბუნების მეფედ მირონ-ცხებულა,—
ხოლო-კი ჟამსა სასოწარკვეთის,
იმედით ქმნილიც დანაცრებულა!

და ჩვენც ამ რწმენით მყობადისაკენ
სისხლნარევ ოფლით ხიდეს ვაშენებთ
და ამ შრომის ველს ვინც ზურგს აჩვენებთ
ფურობს შევთავაზებთ და შევაჩვენებთ!

და მოგიწოდებთ მოძმესა ჩვენსა,
კვლავ ბრძოლის ველად, ბრძოლის ჰანგ
და შავს წუთებშიც,—უიმედობის [ბ
მესაფლავედ-ლა გამოგადგებით!..

თუმცა ღუბჭირია წუთის სოფელი,
თუმცა მუხთალია შავ ბედის ქროლა,
მაგრამ მით უფრო სანუკვარია
მომავლისათვის მედგარი ბრძოლა...

გრწამდეს,—ოდესმე მკვდრეთით აღ
დღეს დაცემული ჭეშმარიტება [დგ
და მაშინ ვითა მისთვის მებრძოლის—
შენი სახელიც უკვდავ იქმნება!..

*) უძღვინის ბაქოს ქარ. სკოლის მსწავლე-
ბელთ. „განათლება“ 1914 წ. № X.

ილია გოგია

წყევლა

წყევლი იმ ღღეს, იმ ღღეს, ოღეს დაგინახე, გაგიცანი!
წყევლი იმ ბაღს, იმ ბაღს, სადაც თაიგული დაგიწანი!
წყევლი, გესმის, ნიავს მთიდან მიმორხვეით მონაქროლსა,
წყევლი, რადგან ვარდის კუნწზე კვლავ ის აშრობს ნამის ბროლსა!

დაგინახე,—შემხვდი, შეგხვდი, გაგიცანი, მომეწონე!
დაგინახე,—და არ ვიცი მყისვე მე რად დაგემონე!
დაგინახე,—და არ ვიცი რად დავკარგე მოთმინება...
დაგინახე,—და ეს გულმა ალბად ასე თვით ინება!

შემიყვარდი ისე, ოგორც უყვარს თაფლი უყვარს ფუტკარს!
შემიყვარდი... და ეს ფიქრი, ჩემი ფიქრი შენ გივლის გარს!
შემიყვარდი... და არ ვიცი რატომ მოხდა, რატომ ასე...
შემიყვარდი... და სავსებით მთელ სიცოცხლედ შეგაფასე!

შენ-კი გძულვარ, გატყობ გძულვარ, არ გინდივარ და მაძაგებ!
შენ-კი გძულვარ... და არ ვიცი ჩემს აზრ-გრძნობას რად განაგებ!
შენ-კი გძულვარ, გძულვარ ისე, ვით ღამურას ღღის სინათლე!
შენ-კი გძულვარ, ვგრძნობ, რომ გძულვარ... სიმართლეა ეს, სიმართლე!

და ღღეს ვწყევლი იმ ღღეს, ოღეს დაგინახე, გაგიცანი!
და ღღეს ვწყევლი იმ ბაღს, სადაც თაიგული დაგიწანი!
და ღღეს ვწყევლი, ვწყევლი გესმის ნიავს მთიდან მონაქროლსა!
და ღღეს ვწყევლი ჩემ თვალთავან ჩამონაწვეთ ცრემლს ობოლსა!

ლალო გეგეჭკორი.

ბაქო.

პედაგოგიური სიბეცე თუ ენის ქვეილი

პასუხად ბ-ნს პ. ჯაფარიძეს.

„ვინც სსსნავი უკუდმარხად
მრუდად ჰხნას და ჰთესოს, ჰფარცხოს,
ის მე ჰურსა ნუღარ მაჭმევს,
რაც იმ ფქვილით გამოაცხოს“.

დ. გურამიშვილი.

ბ-ნი პ. ჯაფარიძე გაზეთ „შადრევანის“ ფურცლებზე ისეთი საკითხების გამო გვეუკამათება, რომ ღუმილი და პასუხის გაუცემლობა უსათუოდ დანაშაულობად ჩაგვეთვლება. მისი წერილები ამ სათაურით „ბ. ბოცვაძის „მცირე განმარტების“ გამო“ ნაწილ-ნაწილად იბეჭდება გაზეთ „შადრევანში“ და, როგორც წერილიდგან სჩანს, მისი ავტორი ბევრს რასმე გვპირდება, მისი აზრით საგულისხმოს და ხელისხელ საგოგმანებელს. ჩვენ გვჯერა ბეჭდური სიტყვის მნიშვნელობა და, რადგანაც შესაძლებელია დაბეჭდილმა ზოგი გულუბრიყვილო მკითხველი შეცდომაშიც შეიყვანოს და დაიჯეროს ყველა ის, რაც გაზეთში იბეჭდება, იძულებული ვარ მტყუანს ტყუილის კარებამდის მივყვე და ვამხილო, რომ „გაუსინჯავსა სიტყვასა ჩხავილი ჰსჯობან ტურისა“.

ჩემი „მცირე განმარტება“ რომელიც დაბეჭდილი იყო გაზეთ „ახალი აზრის“ № 94-ში, გამოიწვია ბ-ნის პ. ჯაფარიძის მიერ ქ. შ. წ.-კ. საზოგადოების წლიურს კრებაზე წარმოთქმულმა და გაზეთ „ახალი აზრის“ № 90-ში დაბეჭდილმა სიტყვებმა — განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელო წიგნების შესახებ. აი ბ-ნი ჯაფარიძის სიტყვები, რომელიც გაზეთ „ახალ აზრს“ აქვს დაბეჭდილი და, როგორც ვიცით, დღემდის ბ-ნს ჯაფარიძეს

შიგ შესწორება არ შეუტანია, რომ მისი სიტყვები გაზეთმა დაშახინჯებულად დაბეჭდა: „ჯაფარიძე, იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოები მეტად სუსტია თანამედროვე პედაგოგთა სახელმძღვანელოებთან შედარებით. „დედაენას“ ბევრი ნაკლი აქვს, მაგრამ უფრო მეტი ნაკლი გოგებაშვილის რუსულ სახელმძღვანელოს აქვს. „დედაენის“ მესამედი სამღვთო სჯულს შეიცვავს, „რუსკოე სლოვო“ კრიტიკასაც ვერ უძლებს. კარგია მხოლოდ რომ მასალა ამ სახელმძღვანელოსი, დედაენიდანაა“ ამოღებული, მარა რუსული ენა ამ წიგნში შეუწყნარებელია. სხვაგან ყოველთვის შეაქვთ ასეთს სახელმძღვანელოებში შესწორებანი, მაგალითად უშინსკის სახელმძღვანელოს ასახელებს და საჭიროა ამგვარადვე მოვიქცეთ ჩვენ, რადგან ეს იქნება მხოლოდ განსვენებულის პატივისცემა“ და სხ. (იხ. „ახალი აზრი“ № 90 დეკემბრის 9). ახლა-კი ბ-ნი ჯაფარიძე, ჩვენდა საპასუხოდ, სწერს გაზეთ „შადრევანში“ (იხ. № 9) „საზოგადო კრებაზე მე ის კი არ მითქვამს, უშინსკის სახელმძღვანელოს ასწორებენ და ისე სცემენტქო. (ეს სცემენტქო, მშვენიერი ქართულია!) მე ვთქვი; რუსეთს ყავდა (თუ ჰყავდა) შესანიშნავი პედაგოგი, მაგრამ მის შემდეგ მართო მისი სახელმძღვანელოთი (?) არ კმაყოფილ-

დებიან, ბევრი ახალი უფრო დროს შესაფერის სახელმძღვანელოები (?) იცემა თქო. (იცემათქო არც ამ ქართულს უშავსრა?!). მასთან დავსძინე, როცა ეს უშინსკის შეურაცყოფა და დავიწყება არ არისო. (ერიპა! დავსძინე არ არისო — არ მოგწონთ?!).

ამით მე ვასაბუთებდი ახალ სახელმძღვანელოების საჭიროებას⁶.

ეს აბდა-უბდა ჭრელი ქართული იმიტომ დასჭირდა ბ-ნს ჯაფარიძეს, რომ ეთქვა უშინსკის წიგნების გასწორებაზე მე არ მითქვამს რა და „ახალი აზრი“ შემცდარ ცნობებს იძლევაო. ეს მაშინ მოაგონდა, როცა ქურდი თბლვზე დაიჭირეს, მაგრამ ეს საკითხი არც ჩვენთვის და არც მკითხველ საზოგადოებისთვის საინტერესო არ არის. საქმე ეს არის, თუ რა პედაგოგიური ალლო და რაგვარი კრიტიკის ნიჭი გამოიჩინა ჩვენმა მოკამათემ, რომელიც ისე გაკადნიერებულა, რომ თეთრს შავში ვერ არჩევს, არამც თუ უფრო ფართოდ შეხედოს ყოველგვარს საკითხსა და სამართლიანად ასწონ-დასწონის იგი. უშინსკის წიგნები მართლა დიდი განძი იყო თავის დროს, მაგრამ არც უნაკლო. ამას თვითონ ავტორიც გრძნობდა, მაგრამ არ დასცალდა სიცოცხლეშივე განებორციელებინა ის გეგმა, რომელიც მან ბოლოს შეიმუშავა. უშინსკის შემდეგ ბევრმა შეადგინა სახელმძღვანელო წიგნები, ზოგმა რიგიანადაც, მაგრამ ამ წიგნებში, როგორც ერთი პედაგოგიმწერალი ჩეხოვი ამბობს „არც ერთი არ არის, რომელიც მწყობრობით და თავისი გეგმის ღრმა-მოაზრებით, პედაგოგიურად შემუშავების მხრით შეედრებოდეს უშინსკის „Родное Слово-ს“. ასეთი წიგნის შედგენა მხოლოდ უშინსკის შეეძლოა“. განსვენებული გოგებაშვილი ბევრში ახორციელებდა უშინსკის აზრებსა და

გეგმას ქართული, სკოლების მოთხოვნილების მიხედვით; იგი თანდათან აუმჯობესებდა თავის სახელმძღვანელო წიგნებს და თამამად შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ ღრმა მოაზრებით და პედაგოგიურად შემუშავებით სახელმძღვანელო წიგნების შედგენაში რუსის პედაგოგებსაც წინ გაუსწრო. აკი ჩენშიაც არა ერთმა სცადა სახელმძღვანელოს შედგენა, რაც არც ისე ადვილი საქმეა, როგორც ზოგიერთებსა ჰგონიაო, მაგრამ ეს სახელმძღვანელოები დაბლა დგას გოგებაშვილისაზე და ახალი გოგებაშვილიც ჯერ-ჯერობით არა სჩანს, როგორც ახალი უშინსკი რუსეთში. არც მითქვამს და არც ვამბობ, ვითომც განსვენებულის სახელმძღვანელოები უნაკლო იყვეს, მაგრამ ამ ნაკლის შესახებ ვისმესთან კამათი და იმავე დროს გაზეთებში წერა საჭიროდ არ მიმაჩნია.

არც მე გახლავარ „კერპის თაყვანისმცემელი“ და არც ბ-ნი პ. ჯაფარიძე მიმაჩნია მართლ-მორწმუნედ, ხოლო სიმართლის თქმა ყველასთვის სავალდებულოა. თუ „დენდენაში“ ერთი მესამედი მასალა საღვთო სჯულის მასალად აღიარა ბ-მა ჯაფარიძემ და შემდეგი გამოტყდა, რაშიაც დავიჭირეთ, იმედია შემდეგშიაც, როცა ჩვენს საბუთებს მოისმენს, ქურდ კატასავით კულამოძუებული გაიპარება.

ახირებული შენიშვნა ბ-ნის ჯაფარიძისა, თუ რატომ არაფერი ვსთქვი „დენდენის“ შესახებ, რატომ არაფერს ვამბობ „სამოსწავლო (?) (ესეც შენი ქართული!) მასალაზე“ და სხვა. ამაზე მაშინ მოვახსენებ ბ-ნს ჯაფარიძეს, როცა იგი თავის დანაპირებს დასრულებს; „მე შევეცდები ჩემს წერილებში გავაცნო მკითხველს უმ-

ფრო (?) (არა მგონია კორექტურული შეცდომა იყვეს!) ვრცლად ყველა ის ნაკლი, რომელზედაც ვლაპარაკობდით და დავასაბუთო ჩემი აზრები“ („შადრევანი“ № 3). თუმცა ჯერჯერობით საბუთები სრულიად არა სჩანს ბ-ნ ჯაფარიძის ნაწერებში, მაგრამ შეიძლება შემდეგში მოიყვანოს, ვინაიდან სწორედ იქ, სადაც საბუთია საჭირო, კალამს ძირსა სდებს და ამბობს; „ადგილი ნებას არ გვაძლევს, ან „ამ კითხვას კიდევ დაუბრუნდებიო“.

ამ ჟამად შევხვებით იმ ყალბ მოსაზრებას, რომელიც მოჰყავს ბ-ნს ჯაფარიძეს „რუსკ. სლოვოს“ ორივე ნაწილის შესახებ. ბ-ნი ჯაფარიძე არჩევს უკანასკნელს ე. ი. შესწორებულს გამოცემებს და ბრძანებს: „თითქმის ყველა ის, რაც ორგინალურია, ან ქართულიდან არის ნათარგმნი, ან გადმოკეთებული რუსულიდან, — **საერთოდ მოუხეშავი რუსული ენით არის დაწერილიო**“. (ხაზი ჩემია). ამაზედ უფრო გაბედულად და რიხიანად აზრის გამოთქმა შეუძლებელია. ასეთი უსაბუთო დასკვნაც-კი, გარწმუნებთ, ხელსაყრელია ჩვენი ხალხის განათლების მტერთათვის. მაგრამ კბილი გაუფსინჯოთ ბ-ნი ჯაფარიძის საბუთებს, იგი ბრძანებს: შედარეთ „Дѣтскія очки“ რუს. სლ. გვ. 76 და ვახტეროვის „Русская букварь“ გვ. 30. კეთილი. აი-რას გვიჩვენებს ეს შედარება; „რუსკოე სლოვოში“ მარტივად და უფრო გასაგებად არის მოყვანილი ეს პატარა მოთხრობა, ვიდრე ვახტეროვის წინგში. რაც შეეხება ენას იგი უნაკლულა, ასეთივე რედაქცია აქვს ამ მოთხრობას კორხანილის „Живое слово“ 1903 წლის გამოცემაში; ვახტეროვი სათვალეს უკეთებს, დიდებას და ბავშვს ალაპარაკებს: **Купи мнѣ, бабуся, очки**“ გოგებაშვილი, უშინსკი, კორხანილი და სხვებიც-მამას. ვახტერო-

ვის რედაქციით ეს მოთხრობა უფრო დაშორებული იქნება ჩვენს ცხოვრებას; ამასთან ბ-ნმა ჯაფარიძემ ისიც უნდა იცოდეს, „ბაბუსიას“ ვის ეძახიან იმერეთში და თუ ყველა ამას მხედველობაში მივიღებთ, „რუსკოე სლოვოს“ რედაქცია უნაკლულად უნდა ჩავთვალოთ. „Въ семьѣ“ რუსკ. სლოვო გვ. 6 II ნაწ. და ვახტეროვის გვ. 30. აქაც შემცდარე ბრძანდება ბ-ნი ჯაფარიძე, თუ სახეში აქვს ენის „მოუხეშაობა“. ეს მოთხრობა „Въ семьѣ“ პირდაპირ გადმოწერილია სიტყვა-სიტყვით, უცვლელად გორბუნოვ-პოსადოვის I წიგნიდან გვ. 4, გამოც. 10—1909. შინარსითაც გორბუნოვ-პოსადოვის რედაქცია, გოგებაშვილის წინგში მიღებული, უფრო მარტივია და ადვილი გასაგები, ვახტეროვისაკი უფრო ძნელია, რადგან სხვა და სხვა შინაარსის წიგნების ჩამოთვლა მაგ. „Сказки про богатые“, და სხვა უმნიშვნელოდ ჩაივლის ბავშვებისთვის და მხოლოდ მათი მეხსიერების დატვირთვა იქნება. „Бабушка и внучка“ რუს. ს. II ნაწ. გვ. 18, ვახტეროვი გვ. 32. „ბ-ნ ჯაფარიძეს აქაც არ მოსწონს „რუსკ. სლოვოს“ რედაქცია ამ მოთხრობისა, რომელიც გადმოწერილია ტოლსტოის ანბანიდან (გვერდი 19) იმ განსხვავებით, რომ სიტყვის, „бабка“-ს მაგიერ, რომელიც კოქსაც ნიშნავს, ნახმარია „бабушка“ და ხახლხური „пекла хлѣбы“-ს მაგიერ ლიტერატურული გამოთქმა — **пекла хлѣбъ** არის ნახმარი. ტოლსტოის რედაქცია უხეიროდ გადაუკეთებია ვახტეროვს, გამოუტოვებია ერთი სიტყვა-Прежде, ურომლისობაც მოთხრობის შინაარსს ბუნდოვანად ჰხდის. თუ ტოლსტოიმ-კი იცოდა რუსული ენა, არც, „რუსკოე სლოვოს“ ამ მოთხრობის რედაქ-

ციაა დასაწუნებელი. „Левъ мышь“
 „რ. ს.“ II ნაწ. გვ. 36, ვახტეროვი
 გვ. 34. „აი რას გვაძლევს ამ არაკის ორი
 რედაქციის შედარება: ვახტეროვის ამ
 არაკის რედაქცია და სურათი ერთმანეთს
 არ უდგება. იქ არის ნათქვამი: Левъ за-
 путался въ сѣти“, სურათზე თოკია გახ-
 ლართული; сѣти—ბადეა, სხვა ავტორებს
 მაგ. სოკოლოვსა და პანოვს „Охота
 плуце неволи“, რომელიც ძლიერ
 შეყვარებიათ ტფილისის ქალაქის სკოლის
 ქალ მასწავლებლებს, (II წ. გვ. 39), ნა-
 ხრბარი აქვს „Сѣти-ს მაგიერ „Тенета“,
 რედაქციაც ორივესი შეუფერებელია არა
 რუსთა ბავშვებისათვის, რადგანაც ბევრი
 სიტყვა მაგ. „Забавница“ და აგრეთვე
 გამოთქმანიც ჩვენის ბავშვებისათვის საძ-
 ნელოა. გოგებაშვილის „რუსკ. სლო-
 ვოში“-კი დატულია მარტივი გამოთქმა
 ბუბლიკოვ-გოლდენბერგის წიგნის „Рус-
 ская шк. რედაქციისა (იხ. გვ. 65), სა-
 დაც პირდაპირ ნათქვამია 2. Потомъ
 охотники поймали льва и привязали
 веревкой къ дереву“ (გვ. 66). ამის
 შემდეგ ბ-ნი ჯაფარიძე გვიკვირებს თი-
 თქოს აქ თხაზე, ან ძაღლზე იყოს ლაპა-
 რაკიო. თვითონ კი გვიჩვენებს ისეთს რე-
 დაქციას, სადაც ნათქვამია ლომიბადეში
 გაიხლართაო. განა ბავშვი არ იფიქრებს,
 რა ბადე უნდა ყოფილიყო ისეთი,
 რომ უძლევდეს ლომს გაუძლებდაო.
 ყველა ადვილად მიხვდება ბ-ნი ჯაფარი-
 ძის გარდა, რომ თხასა და ძაღლს ისეთის
 თოკით არ მიაბმენ, როგორც სურათზეა და-
 ხატული და მომენტიც „რუსკ. სლო-
 ვოში“. საუკეთესოა აღებული როცა, თავი
 თოკსა ღრნის და არა ისე, როგორც ვა-
 ხტეროვს აქვს, თითქოს თავი ლომთან
 სადარბაზოდ მისულაო. „ეს სურათი
 „შემწორებელს“ ყდაზედაც გადაუტანი

აო“, გვისაყვედურებს ბ-ნი ჯაფარიძე.
 ერთი რომ ეს ტყუილია, შემწორებლებს
 ხელი არ უხლია წიგნის გარეგან მხარეზე,
 სურათი იგივე დარჩა, რაც წინად იყო.
 თუ რად აირჩია განსვენებულმა გოგება-
 შვილმა ეს სურათი, გონების თვალთ რომ
 დაუკვირდეს ადამიანი, არ გაუჭირდება
 მისი გამოცნობა. „Лгунъ“ „რ. ს.“ გვ.
 69—Одинъ разъ солгалъ—въ другой
 разъ не повѣрять“ ვახტეროვი გვ. 41.
 ვახტეროვს ეს არაკი ძლიერ შემოკლებუ-
 ლი აქვს. შინაარსი ამ არაკისა „დედა-
 ენაში“ უფრო ვრცლად იციან ქართველ-
 მა ბავშვებმა. მამასადამე საჭიროა ისეთი
 რედაქცია ამ არაკისა, რომელიც უფრო
 ახლოა ქართული სახელმძღვანელოს
 ამავე მასალას შინაარსთან. სწორედ
 ასეთია რედაქცია „რუსკ. სლოვოსი“,
 რომელიც ბ-ნს ჯაფარიძეს ქართულიდან
 ნათარგმნი ჰგონია და რაკი ნათარგმნია
 „მოუხეშავი“ რუსულით იქნებოა, მაგ-
 რამ ბ-ნი კრიტიკოსი აქაც ენის ქვილს
 ან პედაგოგიურს სიბეცეს იჩენს. ეს არაკი
 „რუსკოე სლოვოში“ მოყვანილია სრუ-
 ლად იმ რედაქციით, რომელიც აქვს
 გრიგორიევს „Русское слово“ II ნაწ.
 გვ. 31 გამ. 1912 წ. რუსი პედაგოგის
 მიერ რუსულ სახელმძღვანელოში მოყვა-
 ნილი რედაქცია ამა თუ იმ მასალისა არ
 შეიძლება „მოუხეშავი“ რუსულით იყოს
 დაბქდილი, ამას არც სამინისტრო, და არც
 რუსული სკოლა მოიწონებდა. „Жадная
 собака“ „რუს. სლ.“ II ნაწ. გვ. 15,
 ვახტეროვი გვ. 45. ვახტეროვის რედაქცია
 ამ მოთხრობისა არ ვარგა, იმიტომ
 რომ გაუგებარია, ნათქვამია: „Бросилась
 она въ воду да свое мясо то и упу-
 стила“. საქმე ის არის, რომ ძაღლმა
 დაიყეფა და მაშინ-კი უსათუოდ პირიდან
 ხორცი უნდა გავარდნოდა. ეს ამბავი

პირდაპირ სრულიად უცვლელად არის გადმოღებული გრიგორევის Русское слово-ს მე II ნაწ. გვ. 7. სურათი(ც-კი იქიდან არის აღებული. მაშასადამე არც ეს შეიძლება, „მოუხეშავი რუსული ენით იყოს დაწერილი“, როგორც ამას წარბეუბრელად და სრულიად უსაბუთოდ გაჩახის ბ-ნი ჯაფარიძე.

ბ-ნს ჯაფარიძეს არ მოსწონს საგნებისა და სურათების აღწერა. საბუთი: „ერთგვარი“ შაბლონი მიღებული, ერთგვარი წყობილება წინადადების, ერთი და იგივე სიტყვები და ფრაზებია ნახმარიო“ („შადრევანი“, № 4). საგნების აღწერაში, თუ საგნები ერთსა და იმავე ჯგუფს ეკუთვნის, შეიძლება ერთგვარი კითხვები მისცეს ბავშვებს; ყოველს მეთოდოლოგიაში იზოვიით საგნების აღწერის გეგმას, რა მხარეს საგნისას უნდა მიექცეს ბავშვის ყურადღება და როგორ გამოიწვიოს ბავშვში დაკვირვების ნიჭი; ეს აჩვენებს ბავშვს ბოლოს თავისთავად ასწეროს ესა თუ ის საგანი. ყოველი პედაგოგიური ქეშმარიტება მოითხოვს უცნობს მასალაში ცნობილი იყვას, თუ ბავშვი რომელსაზე აწერილობაში ახალთან ცნობილს ფრაზებსაც ჰხვდება, ეს მით უკეთესია უცხო ენის მკვიდრად შეთვისებისთვის. წინადადებათა ერთგვარი წყობილებაც ხელს უწყობს მოწაფეს უცხო ენის შესწავლას უფრო პირველ საფეხურზე მაინც. ეს უცილობელი ქეშმარიტებაა, რომელსაც იცავს ყველა, ვისაც კი უცხო ენის სახელმძღვანელო წიგნი შეუდგენია და ადგენს. გადასინჯეთ რიგინად შედგენილი უცხო ენის სახელმძღვანელოები და ნათლად წარმოგიდგებათ ეს პედაგოგიური აუცილებელი ქეშმარიტება.

ბ-ნს ჯაფარიძეს არ მოსწონს „რუსკ-სლოვოში“ Уроки на основѣ ри-

сучной наглядности“, მაგრამ საბუთი აქაც სრულიად არ მოჰყავს და ან ასეთის სიტყვებით სპობს მისს ღირსებას: „ყველაზე უფრო შეუწყნარებელია სურათების აღწერაო“ („შადრევანი“ № 4), ბ-ნს ჯაფარიძეს რომ ეთქვა, საჭიროა სურათების გადიდება, საკლასოდ გამოცემა დიდ სურათებისაო, სამართლიანი იქნებოდა მისი შენიშვნა, მაგრამ იგი ნაკლს იქ ხედავს, სადაც ღირსებაა. ამ განყოფილებაშია აწერილობანი, მოთხრობები, ლექსები და ენის სავარჯიშოები და ეს სხვა და სხვა მასალები შინაარსის მხრით ისე უახლოვდებიან ერთმანეთს, რომ იდეურად მთლიანობას იცავენ. რა არის ცუდი იმაში, რომ მასწავლებელი კითხვების საშუალებით, ცხოველის სიტყვით ააწერინებს ბავშვებს დაწვრილებით ამა თუ იმ სურათს, შემდეგ კითხვების დაუხმარებლადაც მოაყოლებს, აჩვენებს ბავშვს დაკვირვებას, უცხო ენას უფითარებს, ლექსიკონს უმდიდრებს თანდათან და შემდეგ იმავე აწერილობას დალიაგებულს წიგნში წააკითხებს; რომ მასალა კარგის გამოთქმით მკვიდრად შეითვისონ ბავშვებმა. კითხვაც ხომ ერთი საშუალებაა იმის მტკიცედ შეთვისებისათვის, რაც ყურით მოუსმენიათ. ეს ქეშმარიტებაა უცხო ენის შესწავლისათვის, მაგრამ ბ-ნ ჯაფარიძეს ვერ გაუჩვენია ის საკითხი, რომ დედაენის სწავლების დროს ხშირად სხვა ზომები და სისტემა იხმარება და უცხო ენის შესწავლის დროს კი სხვა და ამიტომ მეთოდოლოგ სხვა და სხვანაირია.

ბ-ნს ჯაფარიძეს არ მოსწონს შემწეობითი ზმნის (БЫТЬ) ხმარება რუსულში. ამ ზმნას რუსულს ენაში არ ხმარობენო, ამ ზმნას ხმარობდა სლავიანური (თუ სლავური) ენაო, ეს ფორმა ისეა ნახმარი „რუსკ. სლოვოში“, როგორც ქართულ-

ში იხმარებოა“ და სხვ. შემცდარი აზრია, თითქოს შემწეობითს ზმნას რუსულ ენაში არ ხმარობდნენ, ავიღოფ მაგალითად ფრაზები: „Есть лѣсъ, есть и тѣнь“, Ротъ есть, да нечего ѣсть. Много птичекъ есть тамъ, мотылечки есть тамъ და სხვ. საქმე ის არის, რომ ამ ზმნას ხშირად სტოვებენ, მაგრამ გულისხმობენ-კი. და როცა სტოვებენ, მის ადგილზე ყოველთვის ხაზს გაუსმენ ხოლმე მაგალ. Сова—хищная птица. Олень—травоядное животное. Свинья—домашнее животное და სხ. (იხ. გრიგორიევის ანბანი გვ. 55). „რუსკოე სლოვოში“ კი ზოგან, მომეტებულად თავდაპირველად, პირდაპირ არის ეს ზმნა ნახმარი, ზოგან გამოტოვებულია, მაგალ. „Молотокъ—орудіе, Оса—наѣдомое, шило—железное орудіе, Ива—простое дерево და სხ. („რუს. ს.“ I ნაწ. გვ. 52—53) ამ ზმნის ისე ხმარებით, როგორც „რუსკ. სლოვოშია“ რუსულ ენას არა დააკლდება. თავდაპირველად მისს ხმარებას წმინდა პედეგოგიური მოსაზრება მოითხოვს, რომ ბავშვის აზროვნება სრული იყოს და ფსიხიკა უცხო ენის გავლენით არ გადაგვარდეს, არ დამახინჯდეს, ამიტომ საკიროა, რომ თავდაპირველად ბავშვმა უცხო ენის ისეთი ფორმები გაიცნოს, რომელსაც მსგავსება აქვს დედენასთან. ამას მოითხოვს სალი აღზრდა და პედაგოგიური მოსაზრება და სწორედ ეს მოსაზრება უდევს სარჩულად განსვენებული გოგებაშვილის „რუსკოე სლოვოს“, რომელიც გადაგვარებისა და გადაშენების მოტრფიალედ პედაგოგებს, რასაკვირველია, დანაშაულობად მიაჩნიათ. არც ერთს რუსის ნამდვილ პედაგოგს, ყურნალ-გაზეთებში, არც რუსულს საპედაგოგიო პრესაში, სადაც-კი გან-

სვენებულის გოგებაშვილის რუსული სახელმძღვანელოები გაურჩევიათ, არც რუსულის კარგ მცოდნე რეცენზეტს, ბ-ნს კრეპენიკოვს, რომელსაც დავალაბული ჰქონდა სასწავლო მთავრობის მიერ ხსენებული წიგნების გარჩევა, არც მასწავლებელთა კომისიის ხონის საოსტატო სემინარიაში, სადაც გოგებაშვილის წიგნები იქმნა გარჩეული და 1912 წლის ცირკულიარის თებერვლის ნომერში დაბეჭდილი, არსად რუსული ენის უსწორ-მასწორობაზე კრინტი არავის დაუძრავს, მხოლოდ ახლად მოვლენილი კრიტიკოსი ბ-ნი ჯაფარიძე, თამამად და ლაღად გაიძახის „შადრეენის“ ფურცლებზე მტრისა და მოყვრის გასაგონებლად „რუსკოე სლოვოს“ ენა „მოუხეშავიაო“. მას, როგორც სჩანს, ვახტეროვის ანბანის მეტი სხვა წიგნი ხელში არ აუღია, თორემ არც ამდენს უაზრობასა და წინდაუხედაობას გამოიჩენდა. აი ამ ხელთოფელათი უნდა გაიმარჯვოს მოწინაღმდეგეზე, მაგრამ იცის-კი ბ-ნმა ჯაფარიძემ, თუ რა ყუმბარები მოჰყვება ქვემოთ.

ბ-ნი პ. ჯაფარიძე გვიწუნებს ერთს პატარა ამბავში „Конь“ (იხ. „რუს. სლ.“ II გვ. 5) ზმნის „стать“-ის ხმარებას, ზოგან „საეკვოდ“ მიაჩნია იგი, ზოგანაც „შეუწყნარებლად“. ეს პატარა ამბავი იქნება ქართულიდან ნათარგმნი ჰგონია ბ-ნს ჯაფარიძეს! გადაფურცლეთ ტოლსტოის ანბანი 37 გვ. და ტულუპოვის ანბანი „азбука въ картинахъ“ გვ. 23 და თუ სიტყვა-სიტყვით, სრულიად უცვლელად ეს პატარა ამბავი ისე არ იყოს მოყვანილი, როგორც „რუსკოე სლოვოშია“, რაც გნებავდეთ, ის მიყავით. მაშ ვის უსწორებს რუსულს ენას

ბ-ნი ჯაფარიძე? ტოლსტოის, თუ ტულუპოვის?—მახლას!

ბევრგან მოთხრობებში ბ-ნს ჯაფარიძეს ამოუწერია თითო წინადადება, ხაზი გაუსვამს და ამბობს, ეს რუსული არ არისო. მივყვეთ თვითოეულს მათგანს. „Старшая сестра Лизы, Нина, дала Лизѣ картинку“. ეს წინადადება ამოღებულია პაწია მოთხრობიდან, რომელსაც სათაურად აქვს „Лиза“ (რ. ს. I გვ. 47) და რომელიც გადმობეჭდილია Б. И. М. Темкины-ის სახელმძღვანელო წიგნიდან „Русский учитель“ გვ. 34 მხოლოდ სახელების შეცვლით—Вѣра და Анна „რუსკოე სლოვოში“ შეცვლილია ლიზა და ნინოთი, ეს სადაო ფრაზა ასეა მოყვანილი ტემკინის წიგნში. Старшая сестра Вѣры, Анна, дала Вѣрѣ картинку“ (იხ. გვ. 34).

შემდეგ მოჰყავს წინადადება Хороши выросли бобы у Васи“. ეს წინადადება, რომელიც ეკუთვნის მოთხრობას „Свой огородъ“ (რუს. სლ. I გვ. 56), თავისი სურათით პირწმინდათ ამოღებულია წიგნიდან „Новый русскій букварь“ В. Флерова (გვ. 52), არავითარი ცვლილება შიგ არ შეგვიტანია და თუ დავუჯერებთ ფლეროვს, მისი რუსული ყოველთვის უფრო წმინდა რუსულია, ვიდრე პ. ჯაფარიძის ქართული, არამც თუ რუსული. „Спала кошка на крышѣ, поджала лапы“ (რუს. სლ. I გვ. 50). ამ წინადადებით იწყება პაწია მოთხრობა „Кошка“, რომელიც სრულიად უცვლელად და სურათიანადაც ამოღებულია გრიგორიევის ანბანიდან „რუსკოე სლოვო“ (გვ. 77) მაშასადამე გრიგორიევი „მოუხეშავის“ რუსულით არ დასწერდა ამ მოთხრობას. „Маша переколола себѣ пальцы“. ამ ფრაზაში ბ-ნს ჯაფარიძეს არ

მოსწონებია ალბად переколола და უშველებელი ხაზი გაუსვია. რომ მართლაც შესაძლებელია ეს წინადადება ისე ვიხმაროთ, როგორც „რუსკოე-სლოვოშია“, საჭიროა შევამოწმოთ რუსულ სახელმძღვანელოში—„Букварь новой народной школы“ под редакцией Борисова, Лаврова и Сольдина გვ. 39, სადაც სწერია: „Груня переколола себѣ пальцы, но куклу сшила“. ამ წიგნიდანვეა ეს მოთხრობა სურათით აღებული და მხოლოდ სახელის შეცვლით „რუსკოე სლოვოში“ გადაბეჭდილი.

ბ-ნს ჯაფარიძეს „სიმართლეს მიუკლებულად“ მიაჩნია ასეთი წინადადება: учитель не слушает, а объясняет“ „учитель не отвѣчает, а спрашивает“. რასაკვირველია არის შემთხვევა, როცა მასწავლებელი ყურსაც უგდებს და კიდევ უპასუხებს ვისმე, მაგრამ ნუ დაგვაიწყდება, რომ ეს ფრაზა ვიწრო მნიშვნელობით შეიძლება იხმაროს ლექსიურს განყოფილებაში; როცა მასწავლებელი გაკვეთილს უხსნის მოწაფეებს, ყურს უგდებენ მოწაფეები. ამ შემთხვევაში მოლაპარაკე და ამხსნელი მასწავლებელია, მსმენელი-კი მოწაფეები, მასწავლებელი სიტყვით იზიდავს მოწაფეთა ყურადღებას, ერთის მხრით ახსნა უმთავრესი, მეორეს მხრით ყურისგდება და ეს არც ცოდვაა და არც რუსულის ენის საწინააღმდეგო ფრაზა. მაგრამ, ბატონი ჯაფარიძის სამწუხაროდ წინადადება учитель не слушает, а объясняет არამცთუ დასახელებულს გვერდზე გასწორებულ „რ. სლ.“ მთელს წინგშიაც არსად მოიპოვება.

„რუსკოე სლოვოს“ ლექსიურს განყოფილებაში მეათე გაკვეთილზე მოწაფეები სწავლობენ ტანისამოსის და ფეხსა-

ცმლის სახელებს რუსულად თვალსაჩინოდ. გაკვეთილში, სხვათა შორის, შედის ორი სხვა საგანი. ცხვირსახოცი და პირსახოცი და ცნება „**НАДѢВАЕТСЯ**“. როცა ამ საგნების სახელებს ასწავლიან რუსულად, შემდეგ გააცნობენ ცნებას „**НАДѢВАЕТСЯ**“. მასწავლებელი ეკითხება მოწაფეებს რას იცვამენო და მოწაფეებიც რუსულადვე უპასუხებენ ახლად ნასწავლი საგნების სახელებს, როცა ჯერი მიდგება იმ ორ საგანზე ცხვირსახოცზე და პირსახოცზე, იტყვიან „**ЭТО НЕ НАДѢВАЕТСЯ**“, ამ გაკვეთილის აზრი და დანიშნულება ბ-ნს ჯაფარიძეს სრულიად არ ესმის, რადგანაც ისეთს განმარტებას, როგორსაც იგი იძლევა, არც ერთი გონიერი მასწავლებელი არ მისცემს და არც ისე გაიგებს ამას, როგორც ჯაფარიძეს ესმის. „**Пришла домой, сняла кувшинъ, а воды нѣтъ**“ („შადრევანი“ № 5). ეს წინადადება რუსული არ არისთ, ტოლსტოიკი სწორედ ასე ხმარობს, მხოლოდ მას ნახმარი აქვს ხალხური გამოთქმა „**Нѣту**“ „რუსკოე სლოვოში“ შეცვლილია ლიტერატურულის ენით „**Нѣтъ**“ და „**ведро**“ — „**кувшинъ**“ — ათ, რომელიც ყველა ქართველ ბავშვის მიერ ცნობილია. მაგრამ იქვე, ენის სავარჯიშოებია, სადაც ტოლსტოის „**ведро**“ — ც იხსენება. მაშასადამე განსხვავება ტოლსტოისა და „რუსკოე სლოვოს“ რედაქციის შორის ამ მოთხრობაში ენის მხრით მაინც არაფერია. „**Мышка ночью грызла полъ и сдѣлала щель**“ და სხ. („რუს. სლ.“ გვ. 16, ტოლსტოის ანბანი გვ. 31), შეადარეთ, ბატონებო, მთელი ეს მოთხრობა „რუსკოე სლოვოში“ და ტოლსტოის ანბანში და თუ ერთ ნამცვეს განსხვავებას იპოვით, თავი მომჭერთ. ამასვე მოგახსენებთ არამც თუ წინადადების **А мужикъ**

съ возомъ сказалъ: (ხაზი ჯაფარიძისაა) „**не великъ сверчонъ, а слышно кричить**“, არამედ მთელი მოთხრობის შესახებ (იხ. „რუსკ. სლ.“ გვ. 26—27 და ტოლსტოის ანბანი გვ. 61). ამასვე მოგახსენებთ არამც თუ ერთი წინადადების — „**на дорогѣ лежитъ мѣшокъ денегъ**“ — ის შესახებ, არამედ მთელი მოთხრობის შესახებაც (იხ. მოთხრობა „**Находка**“ „რუსკ. სლ.“ II ნაწ. გვ. 87 და ტოლსტოის ანბანი გვ. 49). ამასვე მოგახსენებთ არამც თუ ერთი წინადადების „**Соплились разъ зайцы и стали плакаться**“ შესახებ. (კურსივი ჯაფარიძისაა), არამედ მთელი მოთხრობის შესახებაც, რომელსაც სათაურად აქვს „**Зайцы и лягушки**“ („რუსკ. სლოვო“ გვ. 54). შეადარეთ ამავე მოთხრობას, დაბეჭდილს ტულუპოვისა და შესტაკოვის წიგნი „**Новая школа**“ (часть I, გვ. 4) და დარწმუნდებით, რომ რუსის პედაგოგები კანონიერად სცნობენ ამ არაკის ენასაც.

ყველა წყალ-წყალა შენიშვნებზე პასუხის მიცემა ბ-ნი ჯაფარიძისათვის წყლის ნაყვა იქნება ჩემის აზრით, მაგრამ არ შეგვიძლია უპასუხოდ დავსტოვოთ ზოგიერთები კიდევ. ბ-ნს ჯაფარიძეს მოჰყავს სანიმუშოთ („შადრევანი“ № 5) ორი ანდაზა, ვითომდა ქართულიდან ნაფარგმნი. „საჭიროა მოვიხსენიო კიდევ ნათარგმნი ამოცანებიო“ (თუ გამოცანები?), ამბობს ბ-ნი ჯაფარიძე, რომელიც ანდაზასა და გამოცანას ერთმანეთში ვერ არჩევს და გვეუბნება: „**Какъ ни дуйся лягушка, а до вола ей далеко**“. „**Будь лишь мѣдъ, а мухъ много налетитъ**“. ეს ამოცანები(?) „მოუხეშავი“ რუსული ენით არის ქართულიდან ნათარგმნიო“ კანდიერება და უვიცობა შეიძლება, მაგრამ ასეთი არ ევატიება არც

ერთს მწერალს, ვისაც კი ბეჭდური სიტყვის მნიშვნელობა ესმის. ერთი რომ „რუსკოე სლოვოში“ თითქმის არც ერთი, არც გამოცანა და არც ანდაზა ისეთი არ არის, რომელიც პირდაპირს თარგმანს წარმოადგენდეს ქართულისას, შეიძლება იყვეს ისეთი ანდაზა, რომელიც ამ ჟამად ყველა კულტურული ერის საზოგადო საკუთრებას შეადგენდეს. დასახელებულ ორი ანდაზის შესახებ, მოვახსენებ ბ-ნს ჯაფარიძეს, რომ მისდა სავალალოდ, ორივე რუსულია და თუ ნებავს შეუძლია წაიკათხოს პირველი დალის ლექსიკონის მეორე ნაწილის 741 გვერდზე და მეორე იმავე წიგნის 816 გვერდზე. აი სანამდის მივა ადამიანი, რომელიც კრიტიკოსობას ცდილობს და ისეთს საქმეს ებოტინება, რომლის ავან-ჩაფანისა არა გაეგება რა. „ამით ვათავებ მაგალითების მოყვანას, თუმცა მასალა ჩემის აზრის დასამტკიცებლათ გაცილებით უფრო მეტიაო“ რიხიანად ბრძანებს ბ-ნი ჯაფარიძე. არა, ბატონებო, როგორც ნაჩვენები მაგალითები იოტის ოდენადაც ვერ ამტკიცებენ ბ-ნი ჯაფარიძის ახირებულს აზრს, ვერც დანარჩენი მასალა უშველის წყალ წადებულს კრიტიკოსს.

„როდესაც კაცი ადარებს ახალ გამოცემებს ძველ გამოცემებთან-უმფრო (კიდევ უმფრო?) პირველ ნაწილს ეტყობა შესწორება-მეორეს-თითქმის სულ არ ეტყობა. არის შესწორებული ორიოდ, „ამბავი და დაბმული ლომის სურათი ყდაზე გადატანილი“ („შადრევანი“ № 5). ნუ თუ კაცს რომ ღმერთი გაუწყობება, ჭკუასთან თვალის ჩინსაც წაართმევს! დაბმული ლომის შესახებ ზემოთ მოვახსენეთ. რაც შეეხება „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილს, ყველა დაგვეთანხმება, რომ იგი, პირველად შესწორებული სექციის მიერ,

დაიბეჭდა გოგებაშვილის გარდაცვალების ერთი წლის შემდეგ ე. ი. 1913 წელს და 1914 წელს მეორედ თითქმის უცვლელადვე დაიბეჭდა. მაშასადამე შეადარეთ 1912 წლის გამოცემა დანარჩენებს და აი რას ნახავთ, მარტო სავარჯიშოების პირველ რიგში არის შვიდი ახალი მასალა შეტანილი, მთელს წიგნში ასეთი მასალა უდრის არა თუ „ორიოდეს“, 50-ზე მეტიც არის, გარდა ყველა სხვა მასალის შესწორებისა, ზოგი განყოფილება შეესებულება ახალის მასალებით, ზოგი მაგალითად-ОТДѢЛЬ ДУХОВНО-НРАСТВЕННЫЙ სრულიად გადაკეთებულია, საიდანაც 25 სხვა და სხვა მასალა იქმნა ამოღებული და ახალი მასალებით შეესებულებული, ტექსტი დარჩენილ მასალებისა, რომელშიაც მრავალი კორექტურული შეცდომა იყო, ყველგან შესწორებულია საუკეთესო რუსულ სახელმძღვანელოებისა და არა მარტო ვანტეროვის წიგნის მიხედვით, მრავალი ახალი სურათიც დაერთო შესწორებულს გამოცემას, რომელსაც წინანდელთან შედარებით ერთი ფორმა, 16 გვერდი კიდევ მოემატა და წიგნის ფორმატიც გადიდებული იქმნა. შესწორებული და ახალის მასალის მიხედვით: შეესებულებული იქმნა წიგნის ლექსიკონიც. ყველა ეს ცხადია და ბ-ნი ჯაფარიძე მაინც გაიძახის „მეორე ნაწილს შესწორება თითქმის სულ არ ეტყობაო“, ფიცი მწამს და ბოლო მაკვირვებსო რომ იტყვიან, სწორედ ასეა ბ-ნი ჯაფარიძის საქმე. მე არც მითქვამს და ვერც ვეტყობი ბ-ნს ჯაფარიძეს „მეორე ნაწილს შესწორება ჯერ ვერ მოვასწარიო“ და რა დადასტურა სექციის ერთმა წევრმა, არ ვიცი. ვიტყვი მხოლოდ იმას, რომ უეჭველია ბ-ნი სექციის წევრი და თვი-

თონ ჯაფარიძეც წ. კ. საზოგადოების წლიური ანგარიშში მაინც ამოიკითხავდნენ ყოველ გვარს ცნობებს როგორც „რუსკოე სლოვოს“ ისე სხვა სხელმძღვანელოს შესახებ. ანგარიშში პირდაპირ ნათქვამია, რომ სექციამ საანგარიშო წელს ე. ი. 1913 წ. მოასწრო მხოლოდ „რუსკოე სლოვოს“ მეორე ნაწილილის გასწორებაო. მაშ აქედან განა არ მტკიცდება ზერელეობა და დაუფიქრებელი მსჯელობა ბ-ნის ჯაფარიძისა, რომელმაც ვერც ერთი რაიმე ღირსებულობის შენიშვნა ვერ გვიჩვენა და მისი სიტყვები „რუსკოე სლოვო“ „კრიტიკასაც ვერ უძღვებსო“, ყოვლად უშინაარსო, უაზრო და ბავშვური ტრაბახობა გამოდგა, მეტი არაფერი.

ამ ჟამად „რ. ს.“ ნაკლს მე ვხედავ სურათებში, სასურელია, რომ წიგნი უკეთ იქმნას დასურათებული, სურათიც, სადაც შესაძლებელია ეროვნული უნდა იქმნეს და ამ მხრით ზრუნვას უკვე ეწევა სექცია და გამოცემას თანდათან აუმაჯობებს ტექნიკის მხრით, ტექსტის შეუცვლელად.

„საქირო იყო აქვე შევხებოდით. „რ. ს.“ ორივე ნაწილის სამოსწავლო (?) მასალას, მაგრამ იძულებული ვარ ჯერ ჯერობით ამას თავი დაეანებოო“, ამბობს ბ-ნი ჯაფარიძე და გვპირდება, ამას მაშინ გავარჩევ, როცა „დედა ენის“ სამოსწავლო (?) მასალას შევეხებიო („შადრევანი“ № 5), არ ვიცით და ვერც ვიტყვით, თუ რა ქეშმარიტების შარავანდედს მოჰფენს „შადრევანის“ ფურცელზე ბ-ნი ჯაფარიძე, მაგრამ ვნახოთ რას იტყვის თვითონ რედაქცია ამ გაზეთისა, რომელიც ბ-ნი ჯაფარიძის წერილის შესახებ პასუხის მგებლობას გაუბრძის.

არ არის მართალი ბ-ნი ჯაფარიძე იმა-

შიაც, თითქოს რუსის მწერლობის ნაწარმოები მცირე იყვეს „რ. ს.“ მეორე ნაწილში. არამც თუ მცირე, თუ სასაუბროებს არ მივიღებთ მხედველობაში, თითქმის მთელი წიგნის $\frac{9}{10}$ რუსის მწერლების ნაწარმოებია, მათის ენისა და მართლ წერის კანონების დაცვით. აქაც მუშტრით თვალთ უნდა გასინჯვა და არა ზერელე და უნიადაგო მსჯელობა. დიად, ბ-ნმა ჯაფარიძემ ზორბად შესტოპა სიცრუის მორევში და ეღირსება იქიდან მშრალად გამოსვლა თუ არა, ამის გამოცნობა მკითხველებისთვის მიგვიჩვენია.

თუ ბ-ნმა ჯაფარიძემ გაათავა, რაც უნდოდა ეთქვა „რუსკოე სლოვოს“ შესახებ, ჩვენც მოვრჩით. ვგონებ არ დავიტოვებია არც ერთი მისი შენიშვნა უბასუხოდ. დეე, მკითხველებმა გასინჯოს რა კეთილი სურვილები ამოძრავებდა ბ-ნს პ. ჯაფარიძეს, როდესაც სიცრუით საესე და სრულს სიმართლეს მოკლებული წერილები უძღვნა განსვენებულის გოგებაშვილის რუსულს სახელმძღვანელო წიგნებს, რომელსაც მრავალი დაუძინებელი მტერი ჰყავს შინაურებში და გარეშეებში. დეე, მკითხველმა გასინჯოს რამდენად მრავალ მხრივი და სერიოზული კრიტიკოსია ბ-ნი ჯაფარიძე, რომელიც ცდილობს მხოლოდ ცუდი რამ იპოვოს და კარგს-კი ჩრდილავს, გვერდს უხვევს, ღირსებას თითქოს განძრახ გაუბრძისო. მაგრამ რა ღირსებას იპოვის ისეთი ადამიანი, რომელსაც ისეთი აზრი შეუღდგენია, რამ „რუსკოე სლოვოს“ რუსული ენა საზოგადოდ „მოუხეშავიაო“.

მაგრამ ჩემის აზრით ბ-ნი ჯაფარიძე მაინც მაღლობის ღირსია. მან, მართალია, უსაბუთო და ულოლიკო მსჯელობით დაჰგმო გოგებაშვილის „რუსკოე

სლოვო“, მან ჩვეულებრივად ზერელე ერთი კალმის მოსმით, დაუკვირვებლად მოინდომა მისი განქიქება, მაგრამ ხმა მაინც ამოიღო და ასე თუ ისე დააკმაყოფილა იმ 80 სახალხო მასწავლებლის ცნობის მოყვარეობა, რომლებიც პრესის საშუალებით მოითხოვდნენ ყველა ქართველ მასწავლებლისაგან „რუსკოე სლოვო“ შემოღებას სკოლებში და უნც არ შემოიღებდა, პრესის საშუალებითვე თხოულობდნენ მიზეზის ახსნას. გვეჯერა, რომ ბ-ნი ჯათარძის კრიტიკა ვერც ერთს რიგიანს ამ წიგნებთან დახლოვებულს მასწავლებელს ვერ დააკმაყოფილებს, მაგრამ სამაგიეროდ საკითხს ასე თუ

ისე გამოარკვევს და ბევრს გადაბირებულს მასწავლებელს პირს წაღმა აქნევინებს, ასე თუ ისე დააფიქრებს, თუ რა დანიშნულებას უნდა ემსახურებოდეს იგი სკოლაში, როგორის გზით უნდა იაროს, რომ არ უღალატოს საღ პედაგოგიურს მოთხოვნილებას. ვიმედოვნებთ, ქართველი შეგნებული მასწავლებლები სამართლიანად ასწონ-დასწონიან და პრესის საშუალებითვე ჯეროვანს პასუხს გასცემენ ბ-ნ ჯათარძეს, რადგანაც თვითონ გაზეთ „მადრევის“ რედაქციასაც ხსენებული საგნის შესახებ კამათი საჭიროდ მიაჩნია:

ლ. ბოცვაძე.

რ ა ნ ი ვ ა რ თ

(პასუხად ბ. გ. ა-ნს.)

„Не бойся бдкихъ осуждений,
но упоительныхъ похвалъ“.

შურსად „განათლების“ გიორგობისთვის ნომერში დაიბეჭდება ბ-ნ გ. ა-ნის „მცირე შენიშვნა“. ნახევარზე მეტი ამ წერილისა შეიცავს კრიტიკას, რომელიც მიმართულია ჩემი წერილის (იხ. 1914 წლის 3 ნომბრის გაზ. „თემი“ № 192, „წერილი მუგობრისადმი იუო მიწერილი, სადაც, სხვათა შორის, ვამბობდი: სულის სიმშვიდე, ბედნიერება ვერსადა ვხვდეთ; გარდაუვალი, სამარადისო არა არის-რა შეთქი, და ჩემ ნათქვამ-ნაკრძობს, ჩემი სულის უოფა-განცდას, ჩემი „გულის კენესას“ ვუზიარებდი მეგობარს, როგორც მახლობელს, როგორც ჩემ ტვივილთა თანამოზიარეს. აღვნიშნავდი საერთოდ კაცთა არაობას და გაკვრითა, სულმოკლედ, შევხე სოფლის მღვდლისა და მასწავლებლის უარყოფით მხარეს. ეს არ მოსწონებია ბ-ნ

ბ. ა-ნს და გაწიწმტებულმა აღარ იცის რა ჰქნას. რადა ჯავრობთ, ბ-ნო ჩემო?

რამ ავიწვათ ზირი?

საერთოდ კარგი არ არის აღეფეება, აჩქარება, და, მით უმეტეს, წერის დროს ხომ უეჭველად საჭიროა დაიცვათ ჩვეულებრივი სიღინჯე და დარბაისლობა, და კარდა ამის დაზარატი მარტო იმიტომ კი არ არის საჭირო, რომ სხვებზე უფრო მოქნილი ენა გქონდესთ, არამედ საჭიროა როდესაც დაზარაობთ, სწერთ, ეს თქვენი ნათქვამ-ნაწერით აწონილი და დასაბუთებული იუოს. შეგნებულად უნდა გქონდესთ, ბ. ა-ნსა, რომ სხვისი პიროვნების უსაფუძვლოდ შელახვა არ არის კარგი. თქვენ ამბობთ:

„საკვირველებაა, დემეტრისი!

დიდი თუ პატარა, საქმიანი თუ უსაქ-

მერი-დექს უველა უკიუინებს სახალ-
 ხო მასწავლებელს: შენ ერთგულად კარ-
 გვეულები ფიზიონომია ადრე გაქვს, ისიც
 დაკარგე, რაც გქონდა, ზოლიტიკურად
 დასწეულებული, დასწეული ზნეობრივად
 და კონტრივადაც, ლაღატობ ხალხს და
 მოვალეობას. თამამად შეგვიძლია ვსთქვათ,
 რომ ასეთს ბრალდებას სახალხო მასწავ-
 ლებლის მიმართ წამოისვრის მხოლოდ ის,
 ვინც თვითონ აზრადებს აკეთებს, ვინც
 სრულიად არ იცნობს სახალხო მასწავლე-
 ბლის მდგომარეობას, შრომას, აზრს და
 სულის კვეთებას, ვინც უოველ საქმე
 მხოლოდ დაავადებულ ფანტაზიით ჭყარში
 აშენებს და ბ-ნ ტიტოსავით უაზროდ განი-
 ძახის: „უიშედობამ და ცხოვრების უაზრო-
 ბამ (!) დასურა ჩემი გულიო“.

მეც თამამად უნდა მოვასწავლო, ბ-ნ გ.
 ს, რომ ასე „თამამად“ წერა, ცოტა
 იყო, ვერ არის კარგი: თუ პირადად
 ცნობთ, უსაქმობას (ძლიან უხერხულია
 ვის თავზე წერა, მაგრამ რა გაეწუბა),
 რქმედობას და „დაავადებულ ფანტაზიით
 რში ცურაობას“ ვერ მიკიუინებთ და, თუ
 რადღაც არ მიცნობთ, — მით უმეტესს.

ჩემი ნათქვამი „უბრალოდ წამოსროლილი
 ჯაღდება“ კი არ არის, როგორც თქვენა
 ძახებთ, არამედ მოფიქრებული და აწონილ
 წონილი შეხედულებაა. ჩემი ნაწერი საკვამ
 ში დიდი ხნის განცდა-დაკვირვებისა, იგი
 წამოიწყო და ექსტრემი ჩემი სულის მიმოხ-
 რას. მე არ ვამბობ, რომ სახალხო მასწავ-
 ლებლთა მოღვაწეობა სრულიად უმნიშვნელო
 უნაყოფოა, მაგრამ ისიც აშკარაა, რომ
 ჩინი თავის დიად დანიშნულების პირნათ-
 ლ ვერ ასრულებენ. რასაკვირველია, შიგა
 შიგ მოიპოვებისან ნამდვილი მუშაკინიც,
 მეტნიც გმირულად, ამაყად მიაფრიალებენ
 ვის ღირსების დროშას. თავგანწირვით
 მსხვერპლი სწავლა განათლების სამ-

სხვერპლზე ხალხის საკეთილდღეობა. დიად,
 არ უარყოფს არან ამ გვარი გმირებიც,
 მაგრამ, სამწუხაროდ, ძალიან ცოტა, — თით-
 ქმის თითებზე ჩამოთვლების. 100. კაცში,
 რომ ერთი „კანანაძე“, ან „ბზვანელი“ გა-
 მოერიოს, განა ეს იმის საბუთს გვაძლევს
 ვთქვათ, რომ საერთოდ ჩვენი სახალხო მას-
 წავლებელი უნაკლოა და „თავისი წმინდა
 დროშა ჯერ ძირს არ დაუშვია“? ეს ხომ
 თავის მოტუეება იქნება.

სახალხო მასწავლებლთა უმეტეს ნაწილს
 არამც თუ დიად დროშის ფრიალში; არამედ
 ისეთ უბრალე საქმეშიდაც კი, სადაც დიდი
 გმირობა, დიდი თავგანწირვა არა უოფილა
 საჭირო, არ გამოუჩენიათ თავის ძალ-ღონე,
 ენერჯია, მხნეობა, შნო და ჭუნანობა. ტუეილად
 ალაშაზებთ მას, ტუეილად ადარებთ რბილ
 მარკალიტს.

რახან ლაშარაკი ჩამოვარდა, შეგაწუხებთ,
 შეგაწუხებთ აკრეთვე მკითხველს და ცოტა რას-
 მე კიდევ ვიტყვი ჩვენს სახალხო მასწავლე-
 ბელზე. შეიძლება, ბ-ნ გ. ა-ნო, ამ ჩემმა
 ნათქვამმა ვერ გასიამოვნოთ, გაგაბრახოთ,
 მაგრამ რა ვქნა, რა ვქნა, რომ მწარე და მ-
 ხინჯი სინამდვილე გულს მიკლავს, და არ
 შემიძლიან ეს მახინჯი სინამდვილე თქვენსა-
 ვით ფერ-უძარულით შევალაშაზო.

თქვენ მე უცოდინარობის, უვიცობას მიკი-
 უინებთ, გგონიათ, რომ „სრულიად არ ვიც-
 ნობ სახალხო მასწავლებლის შრომა-მოღვა-
 წეობას“. შეიძლება. შეიძლება თქვენსავით
 დაახლოებული არ ვიყო ამ საქმესთან, შეი-
 ძლება თქვენსავით ზედმიწევნით არ ვიცნობ-
 დე ჩვენს მასწავლებელს. ამაზე არ ავიხი-
 რებთ, მაგრამ იმის კი გეტყვით,
 რომ ეს 4—5 წელიწადია შეძლების დაკვა-
 ლად მუდამ თვალ-უწერს ვადევნებ მის მოქმე-
 დება-მოღვაწეობას და, ასე თუ ისე, ვიცნობ-
 სახალხო მასწავლებლის ზნეობრივ-კონტრივ-
 ავლადიდებას. მომისმინეთ: როდესაც მასწავ-

ლებელთა ავ-კარკიანობაზე ვლახარაკობთ, ერთის მხრით უეჭველად საჭიროა ვიცოდეთ, თუ რა ელემენტისგან შესდგება მათი უმეტესობა.

მასწავლებელთა უმეტესი ნაწილი რაღაც შემთხვევითი ელემენტია. ბევრი მათგანი მასწავლებლობს არა იმიტომ, რომ ამ დარგში მუშაობა კეთილ წმინდა და სსსარგებლო საქმედ მიანხია, არამედ იმიტომ, რომ თავისი პირადი ცხოვრება სხვაგან უკეთესად ვერ მოაწყო, და, დამერწმუნეთ, თუ კი რაიმე შემთხვევა საშუალებას მისცემს, იგი უეჭველად მიანებებს თავს მასწავლებლობას. ჩემი ნათქვამის დასასბუთებლად მოვიყვან რამდენსამე ადგილს იმ წერილებიდან, რომელიც მე ხელთა მაქვს. წერილები, რასაკვირველია, კერძო ხასიათისაა, მაგრამ ფრად დამხასიათებელი ჩვენ განმანათლებელთა, და ამიტომ ვბედავ მათით სარგებლობას. (წერილების ავტორებთან წინასწარ ბოდიშს ვხვდები).

აი რასა სწერს ერთი ახალგაზრდა უმაწვილი თავის ნაცნობ მასწავლებელს:

„მე უპრაავში*) აღარა ვარ. დამითხოვეს за растрату денег. ეხლა ისევ მასწავლებლად უნდა ვემზადო სხვა გზა არა მაქვს (ხაზი ჩემია ტ. კ.) ძალიან გეხვეწები ეგ პრაავამა უსათუოდ გამომიგზავნე როგორც იუვენს“.

წარმოიდგინეთ, ბ-ნო გ. ა—ნო, ადამიანი, რომელიც უბრალო მოხელის ადგილზედაც კი ვერ იხეირა, ჩაიღინა რაღაც ბორბოტ მოქმედება და ამისთვის პანდურით დაჯილდოვებული გამოისტუმრეს, მიდის სოფლად ხალხის განსასწავლად.

მეორე ახალ გაზრდა იწერება:

„სოფლის მასწავლებლად არ მინდა დავდგე ჟერ სანამდის შენსავით ცხვირზე

არ მომადგება სალდათობა. ორი მოწამყავს და კიმათაც თავი მომაბეზოსო“—ო.

და შემდეგ, როდესაც ამ უმაწვილს „სადათობა ცხვირზე მიადგა“ გავიდა სოფელსამოღვაწეოდ.

ზოგი მასწავლებელი-ქალი თავის მოვალეობას უუურებს, როგორც გასართობს: ერმათგანი იწერება:

„Меня ужасно страшить безделье, а то я бы съ удовольствием оставила это мѣсто“.

ახლა მოუსმინოთ ერთ გადაგვარებულ ქათველ ქალს, რომელიც უკვე ცხრა წელია მასწავლებლობს.¹⁾ იგი, როდესაც რამდენისამე თავის წინადადებებს ახალგაზრდას, სწერს მახლობელ სოფლის მასწავლებელს:

Скажите мнѣ²⁾ у васъ какіе учебники по русскому языку? мнѣ нравится мнѣ Гогобашвили, такъ мало въ немъ матеріала для увеличенія лексикона въ рускомъ языкѣ.

Мнѣ очень нравится „Давидъ родной миръ“ (ხაზი ჩემია. მართლაც წერილის ავტორისაა. ტ. კ.) და лать нечего придется зубрить Гогобашвили только потому что в человѣкѣ есть уже эта книга и не могу какъ-то заставить купить другія книги“.

1) ამის უტყუარ საბუთს და აგრეთვე წერილებს, რომლებითაც მევესარგებლობ, ნათქვამის დასამტკიცებლად ვურდგენ „მწიგნობარების“ რედაქტორს ბ. ბოცვაძეს.

2) ქართველ მასწავლებელთა შორის რაღაც ლაპარაკი და მიწერ-მოწერა, რა გინდებოდათ, ძალიან ხშირია, ესეც მათს რობას ამტკიცებს, არა, ბ-ნო.

*) მართლწერა ყველგან წერილების ავტორებისა იქნება ტ. კ.

ბ-ნო გ. ა-ნო, ეს უტყუარი ფაქტი მშვენიერად ახსიათებს ჩვენს „გამოცდილ“ სახალხო მასწავლებელს, რომელიც ცხრა წელიწადი „პინათლად“ ემსახურება დიად საქმეს სწავლა-განათლებისას და ჯერ „თავისი დროშა ძირს არ დაუშვია“, და რომელი ერთი ვთქვა.

მოიგონეთ თუნდა ის, რომ ამ 2-3 წლის წინად ორი ქართველი მასწავლებელი სთხოვდა ინსპექტორს, გაგვანთავისუფლეთ ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებისაგანო. ეს რომ თითქმის მუნჯურ მეთოდის გადმერთვას, ეს ხომ სადი ჰედაგოგის სულის აღშოშვებრაა. მაგრამ ეს, შეიძლება, კერძო შემთხვევებია ესეთი, და ამაზედ ლაშარაკიც არა ვიცი, მაშ გავიხსენოთ, გადავაფლოთ სადი ვადი ახლო წარსულს;

1914 წ. 28 თებერვლის თარიღით № 1109, თანახმად თბილისის გუბერნიის სახალხო სკოლების დირექტორის ბრძანებისა, სახალხო სკოლების მეორე რაიონის ინსპექტორმა განკარგულება მოახდინა, რომლის ძალითაც გაკვეთილების ნუსხის შედგენის დროს მასწავლებელთ უკუკვლად უნდა დაეცათ 22 ნოემბერს 1908 წ. სასწავლო ოფის უფროსის საბჭოს მიერ შედგენილი ნუსხისა. ამ ნუსხაში რუსულ ენას მთავარი აქვს 12 გაკვეთილი ქართულს კომარად ექვსი.

და როგორ შეხვდნენ ჩვენი მასწავლებლები ამ განკარგულებას? რამდენადაც ვიცით, ერთ მათგანს ხმა არ ამოუღია არც სადმე საზოგადოებაში, არც პრესაში და, მით უმეტეს, ინსპექტორ-დირექტორთან ხომ არას გაბედავდნენ. ამით, კრასაკვირველია, მის თქმა არ მინდა, რომ, ხმა რომ ამოუღოთ, უკუკვლად იხსნიდნენ სახალხო სკოლას გვარ ანტიპატაგოგიურ მოთხოვნილებებთან, მაგრამ ის კი მწამს, რომ მათი პრო-

ტესტი იქნებოდა პრინციპიალურად მნიშვნელოვანი წინ წადგმული ნაბიჯი.

მოიგონეთ აგრეთვე წარსულ ზაფხულს ბ. ლ. ბზვანელის მეთაურობით განზრახული მასწავლებელთა ექსკურსია; რომელსაც, თუ არა ვცდები, თქვენვე აუმაღლეთ თავი, ბ-ნო გ. ა-ნო. მეტია ამ გვარ ექსკურსიების საკვებ-ლობა-მნიშვნელობაზე ლაშარაკი: უველა ცოტათ თუ ბევრად მომზადებულ ადამიანისთვის აშკარა უნდა იყოს. მერე? რითი გათავდა საქმე?

ჩვეულებრივად: ექსკურსიაში მონაწილეობის მიღების მსურველი მხოლოდ ორი კაცი აღმოჩნდა. ექსკურსია, თავის თავად ცხადია არ შესდგა. ამას თქვენც დამიმოწმებთ და, თუ ვინცბოას თქვენ თვითონაც არა ბძანებულხართ და არ იცით, შესდგა თუ არა ექსკურსია, იმ შემთხვევაში ლაღო არ დაიზარებს ჩემი ნათქვამის დამოწმებას.

და, ვინ იცის, რამდენია ასეთი მაგალითი, რომელიც ჩვენი მასწავლებლის უილაჟობას ამტკიცებს... ვისაც დაკვირვებით უღვივებია თვალ-ყური ჩვენი ბედარული სახალხო სკოლების მდგომარეობისათვის, ის უკუკვლად დამეთანხმება, რომ ჩვენი მასწავლებელი თავის მოვალეობას, მოვალეობას მასწავლებლისას, ამ სიტყვის ყოველმხრივ მნიშვნელობით, ვერ ასრულებს, არ ასრულებს:

მას არა აქვს მომზადება, არა აქვს სულ უბრალო, ელემენტარული პედაგოგიური ცოდნაც კი; არა აქვს სწავლის საქმეში გარკვეული მეთოდი, სისტემა, გეგმა. სამშობლო ენა, ეს ეროვნულ სიმდიდრე სიმდიდრის გამომხატველი იარაღი, ეს ფუძე ადამიანის ყოველ მხრივ ჯანვითარებისა, ქვაკუთხედი "ეროვნულ" თვითშეგნება-შენარჩუნებისა, ჩირად მიიჩნიათ.

არ არის მათში სურვილი ერთმანეთთან დაახლოვებისა, სოლიდარობისა, ერთმანეთის ჭირისა და ლხინის გაგებისა, შეერთება-შეკავშირებისა.

იგი არ არის პედაგოგიური მიზნით გამსჭვალული და რაიმე იდეური აზრის მიმდევარი; იგი ლატაკია გონებრივად და ზნეობრივად...

მე მრწამს, რომ ჩვენს მომავალ ცხოვრებას განსხივოსნებს, განსპეტაკ-გაათავიანებს მხოლოდ სწავლა-განათლება, ხალხის, მომავალი თაობის ზნეობრივად აღზრდა. ერთადერთი ჩემი იმედი ამასია. გამდიდრეთ ხალხი ეკონომიურად, თუ მისი გონება — ზნეობა დღევანდელს საფეხურზე დარჩება, იგი მაინც ვერ იცხოვრებს აღმავლურად... ,,ფარვა სიამისა ქვეყნის ავნებს“.

და უკვლა შეგნებულად აღმავლის ვადა

დაჭტმოს, გაჭკიცოს, სამარცხინო ბოძსუ გააკრას ასეთი მასწავლებელი, აუკრას ბარკ და იქით უხვენოს გზა, საიდანაც მობრძანებულა, რათა სკოლის საქმე თანდათანობით შესაფერს დონეზე დადგეს.

თქვენ კი გამოდინართ, ბ-ნო გ. ა-ნო მასწავლებლის ვითომდა დამცველის როლს კისრულობთ, ქება-ხოტბას ასხავთ, თბილ მარჯალიტს ადარებთ, ,,თავის წმინდა დროსა ჯერ ძირს არ დაუშვია“ო. მერწმუნეთ, გვარი საქციელით ბევრს ვერაფერს შექმნის ტუბთ ისედაც დაკნინებულ ხასხლხო სკოლაში პირიქით — ავნებთ კიდევ.

ტიტო კრიხელი.

† სახალხო მასწავლებელი ნადეჟდა ტეჟელაშვილის ასული. (ნეკროლოგი)

ტიკრას, 11 იანვარს, ქუთაისში ციფ სამარეს მიაბარეს 30 წლის საღვარდა მასწავლებელი ქალის ნადეჟდა ტეჟელაშვილის ასულის ცხედარი, რომლის დასაფლავებას დაესწრო აუარებელი საზოგადოება: განსვენებულმა ქუთაისის წმ. ნინოს საქალებო სასწავლებელში მეცხრე საშედაგოგო კლასის დამთავრების შემდეგ ხელი მოჰკიდა სახალხო მასწავლებლის მძიმე მოვალეობას, რომელსაც ის მეტად ჰატიოსნად და სინდისიერად ასრულებდა 9—10 წლის განმავლობაში, რამდენადაც ცოდნა და გამოცდილება ხელს უწყობდა. პირველად ის წავიდა მასწავლებლად ოზურგეთის ქალთა სასწავლებელში, შემდეგ დაარსდა საკუთარი პირველადწებოთი სასწავლებელი ქუთაისში, თავის უბანში, მესხეთის ქუჩაზე, სადაც ორი წლის განმავლობაში, მიუხედავად იმისა, რომ ეს სასწავლებელი, როგორც საზოგადოდ კერძო, ნივთიერად ვერ აჯილდოებდა განსვენებულის

შრომას, ის მაინც ენერგიულად და მეტად ეწეოდა თავისი დანიშნულების მძიმე უდიდეს და მხნედ მუშაობდა სახალხო განათლების ასპარეზზე. რადგანაც მას მიზნად ჰქონდა დასახული სოფლად მოღვაწეობა, სადაც საკალი ბევრია და მუშაკი კი ნაკლები, ამიტომ აჩნია ისევე სოფლებში სამსახური და ვიდა მასწავლებლად ქვედა მალაქის პირველადწებოთი სასწავლებელში, საიდანაც შემდგომად გადამდგინდა ზუგდიდის მაზრის სოფ. დ. ჩელის ორკლასიან ნორმალურ სასწავლებელს სადაც ორი წლის განმავლობაში დიდი ნაგონობა და ჰატივისცემა დაიმსახურა ორ საზოგადოებაში; განსვენებული მასწავლებელი და აგრეთვე ჰატარა ქალიშვილებს საზოგადოებრივ სიონალურ სკანებსაც, რის გამო მასწავლებლის მეტად უუვარდით თავისი კეთილი მასწავლებელი.

როგორც აღმავანი ის იყო მშვიდი, ჰატარა სანი და უბრალო; ის არ გაუდა ზოგიერთ დღევანდელ ჩვენებურ ქალიშვილებს, რომელს

ბიჭ მოდებით და სხვა და სხვა თვალთმაქცურ-
რი საქციელთ სცდილობენ თავის გამოჩენას
საზოგადოებაში, სამეგრელოს ნოტიო ჭუკრმა
იქონია გავლენა იმისი ნაზისა და სუსტ ორ-
განიზმზე, დააკადმოფუდა, ჩამოვიდა სამსახურ-
რიდან ქუთაისში, 24 დეკემბერს ჩავარდა
ლოჯინად და ოთხ იანვარს საშუალოდ დასუ-

ჭა თვალეები თავისი მშობლების სახლში.
იმისი დაკარგვით სახალხო განათლების
ყანას მოაკლდა ერთი გულწრფელი და ერთ-
გული მუშაკთაგანი. საუკუნოდ იყოს ხსენება
შენი ზატიოსანო მუშაკო და კეთილო ქარ-
თველო ქალო!

ლადო ბზვანელი.

წერილი რედაქციის მიმართ

ბ. რედაქტორო!

გახსლებ რა ამასთანავე შეწირულ ფულს 4
მან. 15 კაპ. ქართული თეატრის ფონდის
გასაძლიერებლად, უმორჩილესად გთხოვ გა-
დასცეთ დანიშნულებისამებრ.

სია შემომწირველთა:

თითო მანეთი შემოსწირეს ზინგერის აკენ-
ტმა ვასო ჩიკვაძემ და შრომის სკოლის მას-
წავლებლებმა იოსებ ჩხატარაიშვილმა და ელენე
ახმეტელაშვილმა.

შრომის სკოლის მოწაფეებმა შემოსწირეს
ორ-ორი შაურა: თამარ ძანაშვილმა და ნინო
კვიციანიშვილმა.

თითო შაური: ლომიძე აკაკი, გრიგოლა-

შვილი მიხაილ, ბურჯანაძე შალვა, გელაშვილი
ივანე, შუბითიძე ვარლამ, გოშაძე თეოდოლე,
გოშაძე ევა, ყანჩაშვილი იოსებ, გრიგოლა-
შვილი ვლადიმერ, გრიგოლაშვილი მიხაილ,
შუბითიძე დომენტი, ბლიაძე ვასილ, კაკალა-
შვილი მიხაილ, ილაშვილი ანნა, შაშიაშვილი
ფორე, კახანაძე ნინო, ღვინაშვილი ნინო,
ოთარაშვილი მარია, კვანჭილაშვილი ვასილ.

შრომის სკოლის გამგე

იოსებ ჩხატარაიშვილი.

რედაქტორ-გამომცემელი

ლ. გ. ბოცვაძე.

ქუთაისში ორ კვირაში ერთხელ გამოდის სამეც., სალიტ. და საპ. ჟურნალი

„განთიადი“

ჟურნალი უპარტოა თანამშრომლობათ მოწვეულნი არიან ყველა ჩვენში არსე-
ბული დემოკრატიული მიმართულების ნიჭიერი და გულწრფელი; აგრეთვე
ჩვენი პროფესორებიც, რომელნიც ამ ჟამად რუსეთის სხვადასხვა უნივერსიტე-
ტებში მოღვაწეობენ.

ქუთათურებისათვის წლიურად ჟურნალი ღირს 4 მან., ნახევარი წლით—2
მან., სამი თვით—1 მან., თვითურად—40 კაპ., თითო ნუმერი—აბაზად. ქუ-
თაისის გარეშეთათვის წლიურათ—4 მ. 60 კაპ., ნახევარი წლით—2 მ. 30
კაპ., სამი თვით 1 მ. 15 კ., თვითურათ—50 კაპ., საზღვარ გარედ ორჯერ მეტი.
წლიურ ხელის მომწერლებს ფულის გადახდა ნაწილ-ნაწილადაც შეუძლიათ:
ხელის მოწერის დროს 2 მან. 60 კ., პირველ აპრილს—1 მან. დი პირველ
ივნის—1 მან. ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ მისამართით: **Кутаисъ. Роману
Спирид. Панцхава.**

უოველ-დღიური საზოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი

„სახლი აზრი“

(წელიწადი მგორე)

გაზეთი სამხედრო ცენზურის ნებართვით გამოდის და ამიტომ უზრუნველყოფილია შეჩერება-დახურვისაგან.

გაზეთი წლიურად ღირს 7 მან. ნახევარი წლით—4 მან. სამი თვით—2 მ. 50 კ. თვიურად თბილისში—4 აბაზი. თბილისს გარედ—90 კ. საზღვარ გარედ 14 მან.

თითო ნომერი ერთი შაური

განცხადების ფასი ჩვეულებრივია

სოფლის მასწავლებლებს გაზეთი დაეთმობა 60 კ., მოსწავლე ახალგაზღობას კი 50 კაპეკით.

რედაქცია იმყოფება: ორბელიანის ქუჩა № 36.

ფულის გამოსაგზავნი მისამართი: Тифлисъ, Орбелианская ул. № 36.

Георгію Григорьевичу Бежисаишвили.

უოველ-დღიური საზოლიტიკო და სალიტერატურო

„სახალხო ფურცელი“

(წელიწადი პირველი)

უოველდღიურ გამოცემის გარდა გაზეთს ექნება კვირეული

სურათებიანი დამატება

დამატება გამოვა კვირაობით

გაზეთის ფასი დამატებაანათ: წლით, როგორც ქალაქში, ისე ქალაქ გარეთ ღირს 8 მან. 50 კაპ., ნახევარი წლით—4 მან. 50 კაპ., ერთი თვით—75 კ.

ცალკე ნომერი ყველგან ერთი შაური, დამატებიანი ნომერი (კვირისა) 7 კაპეკით. აღრესის გამოსაცვლელი ფასი 40 კაპ.

განაწილება ფასისა: გამოწერის დროს 3., 1 მარტისთვის 2 მან., 1 მაისისთვის 2 მან. და 1 ივლისისთვის 1 მან. 50 კაპ.

Тифлисъ, редакция „Сахалхо Пурцели“.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1915 годъ на газету

„Закавказская Рѣчь“

Годъ изданія седьмой.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА

съ доставк. на домъ: Въ Тифлисъ	Въ провинц.
за годъ 6 руб.—коп. 8 руб.—коп.	
„ полгода 3 руб. 50 коп. 4 р. 50 к.	
„ 3 мѣсяца 2 руб. — коп. 2 р. 25 к.	
„ 1 мѣсяць — 70 коп. — 75 к.	

АДРЕСЪ: Тифлисъ, редакция газ. „Закавказская Рѣчь“ Дворцовая ул., домъ Д. З. Сараджсеза.

Для телеграммъ: Тифлисъ, „Закавказская Рѣчь“

Редакторъ кн. В. П. Тумановъ.

Издатель Э. Д. Горделадзе.

საზოლიტიკო და სალიტერ. გაზეთი

თეპი

(წელ. მეოთხე)

წლიურათ 2 მან. 50 კაპ. ნახევარი წლით 1 მან. 25 კაპ. 1 თვით 25 კაპ.

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქციისა და კანტორის აღრესი:

Олгинская ул. № 4.

რედაქტორ-გამომცემელი

გრ. დიასამიძე.

სნობაპი

ქ. შ. წერს-პითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა.

ოქმი

ქ. შ. წ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოების წევრთა საზოგადო კრებისა
16 ნოემბერს 1914 წ.

კრება გახსნა საზოგადოების თავმჯდომარემ გ. ნ. ყაზბეგმა დილის 11 საათსა და 20 წუთზე. დაესწრო 121 წევრი.

თავმჯდომარის წინადადებით მდივანმა წაიკითხა 9 ნოემბრის საზოგადო კრების ოქმი. ოქმის წაკითხვის შემდეგ თავმჯდომარემ გამოუცხადა კრებას „ვისაც სურს ოქმში შესწორების შეტანა, ვთხოვ თვითონ დასწეროს თუ რა დამატებისა ან შესწორების შეტანა უნდა და წარმოადგინოს“.

პეტრე გელეიშვილის აზრით ოქმი ძლიერ ვრცლად და დაწერილი, რის დაბეჭვდაც, ეჭვი არ უნდა, ზედმეტ ხარჯს მოითხოვს გამგეობისაგან და ამ ზედმეტი ხარჯის თავიდან ასაცილებლად უმჯობესი იქნება ოქმი იწერებოდეს, რაც შეიძლება, მოკლედ ორატორთა სიტყვების დედა-აზრის აღნიშვნით. პეტრე შირაძისა-შვიდი ემხრობა ბ-ნი გელეიშვილის აზრს და დასძენს, რომ საკმარისია ოქმში მხოლოდ კრების მიერ გამოტანილი რეზოლიუციები იქმნას აღნიშნული.

კრება ოქმს ამტკიცებს.

თავმჯდომარე აცხადებს, რომ საზოგადო ბაასი გამგეობის მოქმედებისა და 1913 წლის ანგარიშის შესახებ წინანდელ კრებაზე გათავდა და დღევანდელი კრება უნდა შეუდგეს ანგარიშის მუხლობრივ განხილვას, პირველი მუხლი ეხება განყოფილებებს, გთხოვთ ამ საკითხის შესახებ გამოსთქვათ თქვენი აზრი. ეს მუხლი კმათს არ იწვევს და, ამნაირად, ანგარიშს განყოფილებათა შესახებ, კრება ერთხმად ამტკიცებს. შემდეგი მუხლი სკოლების შესახებ ხანგრძლივ კმათს იწვევს.

38. ჯაფარიძის აზრით, დღევანდელი საზოგადოების სკოლები უნუგეშო მდგომარეობას განიცდიან: მოწაფეთა რიცხვი კი არ მატულობს, საგრძნობლად კლებულობს. მასწავლებლები საკმარისად მომზადებულნი არ არიან, რათა პირნათლად და ჯეროვანად შეასრულონ მოვალეობა ნამდვილი სახალხო მასწავლებლისა ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით. მარტო ანა-ბანას სწავლება საკმარისი არაა: სკოლა და ცხოვრება მტკიცედ უნდა იყვნენ შეკავშირებულნი. სკოლა უნდა უზასუხებდეს გლეხის ცხოვრების ნამდვილ მოთხოვნილებებს, მასწავლებელი უნდა იყოს ყოველგვარი კულტურული საქმის ზემოძღვანელ-მეთაური, გლეხის რამრიგებელი და გზის მაჩვენებელი. ჩვენი სკოლები ისე უნდა მოეწყოს, რომ იქ კურს დამთავრებულთ ადვილად შეეძლოს საშუალო სკოლებში გადასვლა. ორატორი ემზრობა ბ-ნი კიკვიძის მიერ წინანდელ კრებაზე გამოთქმულ აზრს, რომ უმჯობესია სკოლები გვექონდეს ცოტა და კარგად მოწყობილი, ვიდრე ბევრი და ცუდი. დასასრულ ბ. ჯაფარიძე იძლევა შემდეგ კონკრეტულ წინადადებას: 1) ჩვენის სკოლების მასწავლებელთ სპეციალურის გარდა საზოგადო განათლებაც უნდა ჰქონდეს; 2) სასკოლო სექციამ გამგეობასთან ერთად უნდა შეიმუშაოს ტიპი ჩვენთვის საჭირო სკოლებისა; 3) ჩვენი სკოლა აუცილებლად უნდა იყოს დაკავშირებული საშუალო სასწავლებლებთან იმ მხრით, რომ ჩვენი სკოლაში კურს დამთავრებულთ უნდა შეეძლოს ხსენებულ სასწავლებლებში სწავლის გაგრძელება.

დავ. ხაჩაიშვილი ეთანხმება ჯაფარიძეს იმაში, რომ სკოლა მართლა ცხოვრებასთან უნდა იყოს დაკავშირებული და უზასუხებდეს ცხოვრების ნამდვილ მოთხოვნილებებს; მაგრამ იგი შეუძლებლად სთვლის წ.-კ. გ. საზ. სკოლის მთავრობის სასწავლებელში გადამსვლელ საფეხურად აღიარებას. საზოგადოების სკოლების სასურველ ნიადაგზე დასაყენებლად ორატორს შემოაქვს შემდეგი წინადადება: 1) ჩვენს სკოლებში საგნების რუსულ-ქართულად სწავლების ასაცილებლად, საჭიროა საზოგადოებამ გახსნას ისეთი სკოლა, სადაც დღევანდელი ჩვენი სკოლებიდან მოსწავლენი პირდაპირ გადადიოდნენ სწავლის გასაგრძელებლად, ხოლო ამისთვის გამგეობამ უნდა იქონიოს იმდენი პირველ-დაწყებითი სკოლები, რამდენის შენახვის საშუალებაც საზოგადოებას ექნება; 2) საზოგადოებამ იქონიოს სტატისტიკური ცნობები იმის შესახებ, რამდენმა მოსწავლემ დაასრულა ჩვენი სკოლები, სად წავიდნენ და ირიცხებიან თუ არა ჩვენი საზოგადოების წევრებად; 3) მასწავლებელთა მდგომარეობის რამდენადმე გასაუმჯობესებლად მათ ჯამაგირად შემოღებულ იქმნას 40 მ. და ყოველ 5 წელიწადს ემატებოდეთ თითო თუმანი, ვიდრე 70 მანეთამდე ავიდოდეს.

დ. ბოცვაძე. (გამგეობის წევრი) განმარტავს, რომ საზოგადოების სკოლები მარტო ანა-ბანას კი არ ასწავლიან, არამედ იძლევიან საკმაო ცოდნას, სანიმუშო პროგრამით განვლილი მასალა ოთხის წლის განმავლობაში იმდენად ათვისებენ ბავშვს, რომ იგი კურსის გათავების შემდეგ თავის თავად ეწაფება თვითგანვითარებას; საზ. სკოლების შეფარდება მთავრობის სასწავლებლებთან ისე, რომ ამ სკოლებიდან მოწაფენი პირდაპირ გადადიოდნენ საშუალო სასწავლებლებში ორატორს შეუწყნარებლად მიაჩნია, ორგანიული კავშირის დამყარება სკოლის

საფეხურთა შორის დღევანდელ პირობებში—ჩიკნებად; ჩვენს სკოლების მიზანია ქართული წერა-კითხვის გავრცელება და დედა-ენაზე განვითარების მიცემა. ხალხი დიდის თანაგრძნობით უცქერის ჩვენს სკოლებს, მოწაფეთა რიცხვი კი-არ კლებულობს, მატულობს...

იღმა რუხაძეს იმის დასამტკნებლად, თუ რამდენად უყურადღებოთაა სკოლები მიტოვებული; მაგალითისთვის მოჰყავს საგურამოს სკოლა, სადაც მას თვითონ უმსახურნია მასწავლებლად 1909 წლიდან 1911 წლამდე. ამ სკოლაში მემამულისა და სკოლის ინტერესები ერთმანეთს ეჯახებოდნენ და სკოლა ყოველთვის დაჩაგრული გამოდიოდა, მამულის მოიჯარადრენი ავიწროებდნენ სკოლას; მასწავლებელს ხშირად ზამთარში შეშა არ ჰქონდა, არც საჭირო სასწავლო ნივთებს ღებულობდა თავის დროზე. ვარდა ამისა ბავშვებს ძლიერ შორიდან უხდებოდათ სკოლაში სიარული. სკოლის ასეთი მდგომარეობის შესახებ მას არა ერთხელ უცნობებია გამგეობის წევრთათვის.

შ. მესხიშვილს—შეკითხვა შემოაქვს, ჰქონდა თუ არა ადგილი ზმ. ფაქტებს, რომელიც აღნიშნა თავის სიტყვაში ბ-მა რუხაძემ.

ჯ. ბოცვაძე—უპასუხებს, რომ ყველა ის დაბრკოლებანი, რომელიც აქამდე მართლაც წინ ეღობებოდა სკოლას, გამგეობას გათვალისწინებული ჰქონდა და კიდევაც მიიღო ზომები: ამ ჟამად სკოლა უკვე გადატანილია სოფელში და, ექვი არ უნდა, ამიერიდან სკოლის საქმე წარმატების გზაზე დადგება.

სილოვან გაბუნიას აზრით გამგეობისადმი მიმართული ბრალდებანი უსაფუძვლოა, ჩვენ სკოლებში საჭიროა საგნების რუსულ-ქართულად სწავლება, რადგან ამას მოითხოვს სკოლის შემდეგი საფეხურის პროგრამა და თვით მშობლების ინტერესი.

შ. ქაჩუმიძეს შეუძლებლად შიანია სკოლების არსებულ მდგომარეობაში დატოვება. მისი აზრით საჭიროა ჯერ არსებული სკოლების გაუმჯობესებაზე ზრუნვა და შემდეგ ახალი სკოლების გახსნა.

თ. კიკვაძეს არსებულ სკოლების გასაუმჯობესებლად და მომავალი სკოლების სასურველ დონეზე დასაყენებლად შემოაქვს შემდეგი წინადადება: 1) მასწავლებლების მოწვევის დროს გამგეობა განსაკუთრებულ ყურადღებას უნდა აქცევდეს, გარდა მათ სპეციალურ მომზადებისა, მათ საზოგადო განვითარებასა და ხალხში სამრღვაწეოდ გამოსადეგრობას; 2) მათი ჯამაგირი საზოგადოების საშუალებათა მიხედვით ავიდეს მაქსიმალურ დონემდე; 3) ჯამაგირის სამწლიურ მომეტების დროს ჩაეთვალოს მათ სხვაგან ნამსახური დროც; 4) გამგეობა ეცადოს, რომ სამკითხველო-ბიბლიოთეკები დაარსოს და მით შეძლება მისცეს ჩვენს სკოლებში სწავლა დამთავრებულთ, არ გასწყვიტონ კავშირი სკოლასთან და შემდეგაც განვითარდნენ; 5) გამგეობა ეცადოს, მასწავლებლებს საშუალება მისცეს, რომ მათ ხშირად გამართონ სკოლებში სანაწიხო კითხვები და საუბრები, რათა მათ ხალხი მჭიდროდ დაუკავშირდეს სკოლას და შეიგნოს მისი მნიშვნელობა; 6) გამგეობის უმთავრესი ყურადღება მიექცეს ამ სკოლების გაუმჯობესებას და, როდესაც არსებული სკოლები სასურველ დონეზე დადგება, მხოლოდ შემდეგ

გახსნას ახალი სკოლები, 7) სასკოლო სექციამ შეიმუშაოს გარკვეული ტიპი ჩვენის სასწავლებლისა და 8) სასკოლო სექციას მიეცეს უფლება და საშუალება, რაც შეიძლება ხშირად მოაწყოს მასწავლებელთათვის პედაგოგიური კურსები და კრებები.

ი. რამიშვილს შეუსაბამოდ და შეუძლებლად მიაჩნია წ.-კ. გამ. საზოგ. სკოლებს მოსამზადებელი სკოლების ხასიათი მიეცეს; მისი აზრით ჩვენს სკოლებში ყველა საგანი ქართულად უნდა ისწავლებოდეს. გარდა ამისა მასწავლებელი უნდა იყოს კარგად მომზადებული, რომ შეეძლოს სახალხო კითხვების, საუბრების გამართვა, საკვირაო სკოლის დაარსება და ხელმძღვანელობა-მეთაურობის გაწევა.

ამავე აზრის არიან სამსონ დადიანი და ილია ალაძისა.

დ. ღუმბაძეს სკოლების მეთვალყურის მოწვევის შემდეგ, სრული იმედი აქვს, რომ სკოლებში სწავლა-აღზრდის საქმე ჯეროვან ნიადაგზე დადგება, მისივე აზრით, რადგან საზოგადოებას აწილს ნივთიერი საშუალება ცხელს უწყობს, აუცილებლად საჭიროა გაუმჯობესდეს სოფლის სკოლათა მასწავლებლების ქონებრივი მდგომარეობა თვეში 50 მან. ჯამაგირის დანიშვნით, რაც, ექვი არ უნდა, ხელს შეუწყობს გამგეობას სასურველ მასწავლებლების შტატის მოწვევის საქმეში.

დ. ჭავჭავაძის აზრით, აუცილებლად საჭიროა, რამდენადაც საშუალება ნებას მოგვცემს, ახალი სკოლების დაარსება იქ, სადაც ამას ადგილობრივი პირობები და საქმე მოითხოვს. მისივე აზრით ერთ-ერთს სოფლის სკოლაში შეტანილ უნდა იქმნას რაიმე პრაქტიკული კურსი, სადაც სხვა სკოლებში კურს დამთავრებულნი სწავლას გააგრძელებენ.

ილია ალაძე ცხარედა საჭიროდ სოფლის ჩვენს სკოლებში, როცა ქართულ ენას გაინდგურება არ მოელოს, რუსული ენის სწავლებასაც მიექცეს ჯეროვანი ყურადღება, რადგან ამას მოითხოვენ გლეხები უბრალო პრაქტიკული მოსაზრებით; საზოგადოდ, სკოლის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად ბნ. ცაგარელს შემოაქვს შემდეგი წინადადება: მასწავლებელთა გონივრულად გასავითარებლად და პრაქტიკულად განსაწავებლად და გამოსაცდელად საჭიროა ქ. თბილისში დაარსდეს სანიმუშო პირველი დაწყებითი ტიპი სასწავლებლისა. ამ სასწავლებელში უნდა ვიყოლიოთ მუდამ სამი-ოთხი მასწავლებელი გამოსაცდელად და მასთან გასაცნობლად ავტორიტეტულ პედაგოგების ზედამხედველობით და ხელმძღვანელობით მოგვიმზადდებიან ისეთი მასწავლებლები აქ, რომელნიც საუკეთესო აგენტები და პიონერები იქნებიან სოფლად ნამდვილი. საღ სწავლის მოსაფენად.

საღსარი ამიქის იქნება ჯერ თვითონ მასწავლებლის შემოსავალი, შემდეგ ქალაქის დახმარება, ეს ჩვენი სასწავლებელ ქალაქის რომელიმე ქართულ სკოლის მაგიერებას გასწევს და თვით წ.-კ. საზოგადოების დახმარებით. ამ ზედმეტ (სახირო) ხარჯისთვის ვასახელებ ჩვენი მაღაზიის გაფართოვებას და შიგ ფართო სათანადო ვაჭრობის გაჩაღებას; ცხადია მაღაზია გადატანილი უნდა იქმნას შესაფერის ადგილზე.

დ. ვაჩნაძე მომხრეა იმ ორატორთა აზრის, რომლებიც მოითხოვენ არსებული სკოლების სამაგალითოდ მოწყობას, მაგრამ ამასთან საჭიროდ აღიარებს ყურადღება მიექცეს იმ მივარდნილ საქართველოს კუთხეებსაც, სადაც ელემენტალური ქართული წერა-კითხვის ცოდნა აუცილებელ მოთხოვნილებას შეადგენს, ხოლო საზოგადო საქმეს რომ ნამდვილი საქმიანობის სახე მიეცეს და მოქმედების უნარი ჩაესახოს, საჭიროა გამგეობის შედგენილობის რიცხვი შემცირდეს, გამგეობის წევრთა რიცხვი განისაზღვროს 4 კაცით და ამ პირებს დაენიშნოს ჯამაგირი.

შაფვა ქარუმიძე ემხრობა დ. ლუმბაძისა და თ. კიკვაძის კონკრეტულ წინადადებებს და თავის მხრით უმატებს შემდეგს: 1) დაარსდეს საზოგადოებასთან ფონდი სახელმძღვანელოთა გამოსაცემად, 2) მიღებულ იქმნას ღონის ძიებანი, რათა გამოიკვს ჩვენი ცხოვრების სურათები, როგორც აწმყო, ისე ისტორიულ შინაარსისა და დაურიგდეს ჩვენს მასწავლებლებს სახელმძღვანელოდ, 3) იმართებოდეს კრებები მასწავლებლებისა პროგრამის გადასასინჯად და შესამუშავებლად და 4) იმართებოდეს მკოდნე პირთაგან კურსები საჭირო ცოდნის მისაღებად.

გრ. ჯაფიძე ღღევანდელ პირობებში შეუძლებლად სცნობს იდეალური ეროვნული ტიპის სკოლის შექმნას. არსებული სკოლების უნუგეშო მდგომარეობის მიზეზი ჩვენი დაკნინებული და დაჩივებული ცხოვრებაა. გამგეობის რეორგანიზაცია მდგომარეობას ოდნავათაც ვერ შესცვლის; გამგეობის წევრთათვის ჯამაგირების დანიშვნა უფრო შეამცირებს საზოგადოების ბიუჯეტს და მაშინ ახალი სკოლების გახსნაზე ფიქრიც მეტი იქნება, გარდა ამისა ასეთი რეორგანიზაცია ავტორიტეტს დაუკარგავს ამ ერთად ერთს კულტურულ დაწესებულებას საზოგადოების თვალში და, ექვიარ უნდა, შემოწირულებათა რაოდენობაც იკლებს. ჯერ-ჯერობით კი მხოლოდ პრაქტიკული პედაგოგიური ხასიათის კურსების მოწყობით შეიძლება ცოტაოდნად მასწავლებელთა მომზადების საქმე გავაუმჯობესოთ.

გრ. ბურჭულაძემ განმარტა, რომ მოწაფეთა რიცხვი წ.-კ. სახ. სკოლებში კი არ კლებულობს, პირიქით საგრძნობლად მატულობს, მაგალითად ატენის სკოლაში 47-დან 78-დე ავიდა. სწავლა-აღზრდის საქმეც სამინისტრო სკოლებთან შედარებით გაცილებით უკეთ არის დაყენებული, მაგალითად, კავთის ხევის სამინისტრო სკოლა და ჩვენი წინარების სკოლა რომ შეადაროთ, დიდს განსხვავებას ნახავთ. ხელთუბნის სკოლა დაიხურა მოძრაობის დროს, შემდეგ დირექციამ წინადადება მისცა სოფელს დაეთმო მისთვის შენობა იმ პირობით, რომ ყველაფერ ხარჯს დირექცია იკისრებდა. აქ გამგეობის დაუდევრობა არაფერ შუაშია. ის, რაც ბ-ნმა რუხაძემ ბრძანა საგურამოს სკოლაზე, ეხება არა საანგარიშო 1913 წელს, არამედ 1910 და 1911 სამოსწავლო წელს. 1911 წლიდან ხარჯთ-აღრიცხვაში შეტანილია განსაკუთრებული თანხა სკოლებისათვის სასწავლო ნივთების შესაძენად და მასწავლებელს თავის დროზე ეგზავნება ყველა საჭირო ნივთები პირველ-მოთხოვნილებისათანავე.

კაჯენიკე გოგიბერიძის აზრით საჭიროა: 1) მოეწყოს მასწავლებელთა კორპორაცია, 2) გაუმჯობესდეს მასწავლებელთა ნივთიერი მდგომარეობა, 3) სკოლების ბინები შეძლების დავარად იყოს კარგი და სკოლასთან მეურნეობისთვის იყოს

მიწა, არა ნაკლებ ნახევარი დესეტინისა, 4) სკოლებში იმართებოდეს სახალხო კითხვები, საღამოს კურსები სურათებით და სხვა, 5) უკეთეს გამგეობა დაინახავს საჭირად ახალ სკოლის ჭაჩხნას რომელიმე კუთხეში, მოწვეულ იქმნას ხოლმე ასეთ საკითხის განსახილველად არაჩვეულებრივი საზოგადო კრება.

თავმჯდომარე აცხადებს, რომ საკითხი სკოლების შესახებ გამორკვეულია და იგი კენჭს უყრის სათითაოდ წარმოდგენილ რეზოლიუციას.

გ. ჯასხიშვილი შეუძლებლად სთვლის კენჭი ეყაროს რეზოლიუციებს, ვიდრე წინადადებათა ავტორნი არ შეთანხმდებიან და ერთს ან ორს რეზოლიუციის საერთო პროექტს არ შეიმუშავებენ.

გ. გორდუზიანის აზრით გამგეობასაც უნდა წარმოედგინა თავისი წინადადება. საჭიროა რეზოლიუციის პროექტი შეიმუშაოს გამგეობისა და სარევიზიო კომისიის შეერთებულმა კრებამ.

გ. დ. შურუღი. კენჭის ყრა შეუძლებელია, სანამ კრება არ მოისმენს გამგეობის აზრს წარმოდგენილ რეზოლიუციის შესახებ. ამასთან არ უნდა დავივიწყოთ, რომ რეზოლიუციის ტექსტის შემუშავების დროს მხედველობაში უნდა მივიღოთ საზოგადოების ფინანსიური მხარეც.

კრება ღებულობს უკანასკნელ ორატორთა წინადადებას და ადგენს: რეზოლიუციის პროექტი შემუშავდეს გამგეობისა და წინადადებათა ავტორების შეერთებულ კრებაზე.

კრება დაიხურა დღის 3 საათსა და 50 წუთზე. კრების გაგრძელება დაინიშნა კვირას, 23 ნოემბერს, დღის 11 საათზე, ახალი კლუბის დარბაზში.

კრების თავმჯდომარე გ. ყაზბეგი.

მდივანი ვარლამ ბურჯანაძე.

ოქმნი

ქ. შ. წ.-კ. გამავრცელებელი საზოგადოების წევრთა საზოგადო კრებისა,
23 ნოემბერს 1913 წ.

კრება გახსნა გამგეობის წევრმა დ. გ. კარიჭაშვილმა დილის 11 საათსა და 25 წუთზე. კრებას დაესწრო 115 ნამდვილი წევრი.

თავმჯდომარის წინადადებით მდივანმა წაიკითხა 16 ნოემბრის საზოგადო კრების ოქმი, რის შემდეგ თავმჯდომარე შეეკითხა კრებას, სურს თუ არა ვისმეს ოქმში შესწორების შეტანა. კრებამ სიჩუმით უპასუხა და, ამნაირად, წინანდელი კრების ოქმი შეუსწორებლად დამტკიცებულ იქმნა.

თავმჯდომარემ განუმრტა კრებას, რომ წინანდელ კრების დავალება სკოლების გაუმჯობესების შესახებ წარმოდგენილი რეზოლიუციების განხილვისა და საერთო ტექსტის შემუშავებისა გამგეობამ სისრულეში მოიყვანა და 18 ნოემბერს რეზოლიუციების ავტორთა თანადასწრებით მიიღო შემდეგი რეზოლიუცია:

1. გადიდებულ იქმნას მასწავლებელთა ჯამაგირები, რათა საშუალება მიეცეს გამგეობას, რაც შეიძლება საუკეთესო, კარგად მომზადებული და განვითარებული მასწავლებლები მოიწვიოს სკოლებში.

2. მიეცეს გამგეობას უფლება სხვა უწყების სკოლებიდან გადმოყვანილ მასწავლებელს ჯამაგირის დანიშვნის დროს სამსახურში ჩაუთვალოს სხვა უწყების სკოლაში ნამსახური დროც.

3. დაჩქარებულ იქმნას ბიბლიოთეკებისა და სახალხო კითხვების მომწყობი სექციის დადგენილება არსებულ სკოლებთან ბიბლიოთეკა-სამკითხველოთა მოწყობის შესახებ.

4. ეცადოს გამგეობა საშუალება მისცეს მასწავლებლებს, რომ მათ გამართონ ხოლმე სახალხო კითხვები და საუბრები, რათა მით ხალხი მჭიდროდ დაუკავშირონ სკოლას და შეაგნებინონ სკოლის მნიშვნელობა.

5. ახალი სკოლები გაიხსნას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ამას მოითხოვს აუცილებელი საჭიროება ადგილობრივ პირობების მიხედვით.

6. დაევალოს სასკოლო სექციას შეიმუშავოს გარკვეული ტიპი ჩვენი სასწავლებლებისა.

7. დაევალოს გამგეობას შეძლების დავარად გამართოს ხოლმე მასწავლებელთათვის პედაგოგიური და საზოგადო განათლების ხასიათის კურსები.

8. სასურველია წ.-კ. გ. საზოგადოებამ გახსნას ისეთი უმაღლესი ტიპის პირველ-დაწყებითი სკოლები, სადაც შესაძლებელი იქნება არსებულ პირველ-დაწყებით სკოლებში კურს დამთავრებულთა პირდაპირი გადასვლა.

9. საზოგადოებამ იქონიოს სტატისტიკური ცნობები იმის შესახებ, რამდენმა შეგირდმა, დაასრულა სწავლა ჩვენ სკოლებში, სად წავიდნენ ისინი კურსის გათავების შემდეგ და ითვლებიან თუ არა ისინი საზოგადოების წევრებად.

რეზოლიუციის წაკითხვის შემდეგ კრება შეუდგა მის მუხლობრივ განხილვას. პირველი მუხლის შესახებ გრ. ბურჭულაძე საჭიროდ სთვლის აღნიშნოს, რომ სამართლიანი იქნება და საქმისთვის საუმჯობესო, რომ საკითხი უფრო კონკრეტულად იქნეს დასმული და რეზოლიუციის მოხსენებელი მუხლი შეიცვალოს მასწავლებელთათვის ძირითადი ჯამაგირის რაოდენობის განსაზღვრით. ამასთან საჭიროდ სთვლის ისიც დასძინოს, რადგან სამინისტრო უწყების სკოლებში მსახურთ მეტი ჯამაგირი ეძლევათ, სასურველია კონკურენციის გასაწევად უფრო მეტი ჯამაგირი ექნეს დანიშნული ჩვენი სკოლების მასწავლებლებს. ეს საშუალებას მოგვცემს უფრო კარგი და გამოცდილი მასწავლებლები მოვიზიდოთ.

თავმჯდომარე განმარტავს, რომ ჯამაგირის რაოდენობის განსაზღვრის შესახებ საზოგადო კრებას მსჯელობა ექნება ხარჯთ-აღრიცხვის განხილვის დროს. კრება ეთანხმება თავმჯდომარეს და რეზოლიუციის პირველ მუხლს ამტკიცებს.

რეზოლიუციის მეორე მუხლის შესახებ თ. კიკვაძე აცხადებს—ყველა იმ მასწავლებელს, რომელსაც გამგეობა მოიწვევს თავის სკოლაში ჩაეთვალოს სხვა უწყების სკოლაში ნამსახური დრო. შეუძლებელია ერთს ჩაეთვალოს და მეორეს არ ჩაეთვალოს, განსხვავება არ უნდა არსებობდეს. მასწავლებლები ერთნაირ პირობებში უნდა იმყოფებოდნენ და ამისათვის, ორატორის აზრით, უმჯობესი იქნება ხსენებული მუხლი შეიცვალოს იმ სახით, რომ ვალდებულნი იქმნეს გამგეობა ყველა სხვა უწყების სკოლებიდან მოწვეულ მასწავლებლებს ჩაუთვალოს. იქ ნამსახური დრო.

ბრ. ჭაფარაძე იმავე აზრისაა და შეუძლებლად სთვლის უფლებათა შეზღუდვას და მოწვეულ მასწავლებელთა კატეგორიებად დაყოფას.

დ. ხართიშვილი წინააღმდეგია მთავრობის სკოლებიდან მასწავლებლების მოწვევისა საზოგადოების სკოლებში.

რ. გაბაშვილი თავის გაკვირვებას აცხადებს გამგეობის მოქმედების შესახებ და აღნიშნავს, რომ გამგეობა „ინვალიდების“ მოწვევას სცდილობს თავიანთ სასწავლებლებში. მისი აზრით რეზოლიუციის მეორე მუხლი სრულიად ამოშლილი უნდა იქნეს. ჩვენს სკოლებში უნდა მოვიწვიოთ ჯანსაღი, მხნე ახალგაზრდა და, არა სამინისტრო სკოლებში ნამსახური, ჯან გამოღეული და ქანც-გაწყვეტილი მასწავლებლნი. ზედმეტია იმაზე ლაპარაკი, რომ ნამსახური დრო ჩაეთვალოს ასეთს „ინვალიდებს“.

გვ. ასათიანის წინააღმდეგი არ არის სხვა უწყების სკოლებიდან მასწავლებლების მოწვევისა; მაგრამ საჭიროდ სთვლის განსაზღვრულ იქმნას მასწავლებელთა ნამსახური დრო (სხვა უწყებაში) ათი ან ცხრა წლით. მისი აზრით 25 წლის ნამსახური მასწავლებლის მოწვევა საქმისთვის მავნებელი იქნება და არა სასარგებლო.

დ. ჭავჭავაძის აზრით, უპირატესობის შესახებ ლაპარაკი არ უნდა იყოს. მოწვეული მასწავლებლები ერთ გვარ პირობებში უნდა იყვნენ ჩაყენებულნი და ამის უფლება უნდა მიეცეს გამგეობას: ვისაც საქმისთვის სასარგებლოდ სცნობს, მოიწვიოს.

თავმჯდომარე რეზიუმეს აკეთებს: 1. საჭიროა თუ არა სხვა უწყების სკოლიდან მასწავლებლის მოწვევა, 2. შეიძლება თუ არა სხვა უწყებიდან მასწავლებლის მოწვევა და თან განმარტავს, თუ საქმისთვის სასარგებლო და საჭირო იქნება, რატომ არ უნდა მივსცეთ გამგეობას უფლება ისარგებლოს შემთხვევით და, როცა სხვა უწყების სკოლაში სამსახურს თავს ანებებს ენერგიით სავსე და გამოცდილი მასწავლებელი, მოიწვიოს ასეთი მასწავლებელი თავის სკოლაში.

რ. გაბაშვილის აზრით შეუძლებელია უპირატესობა მიეცეს სხვა უწყების სკოლაში სამსახურს.

ილ. რუხაძის აზრით, არამც თუ საჭიროა, აუცილებელიც არის სამინისტრო სკოლებიდან კარგი მასწავლებლების მოწვევა. სამინისტრო სკოლაშიაც მოიპოვებიან რიგიანი და საქმის მოყვარულნი მასწავლებლები. იგი პროტესტს აცხადებს ზოგიერთის ორატორების ნალაპარაკების წინააღმდეგ, ვითომც ჩვენ „ინვალიდები“ გვყავდეს, ჩვენ ინვალიდები კი არა, ძალიან კარგი მასწავლებლები გვყავს, საჭიროა მხოლოდ მათი რიგიან პირობებში ჩაყენება.

შ. ქარუმიძის აზრით, რუსები რომ იტყვიან აქ სწორედ „Ломка происходить“ ჩვენ უნდა შევქმნათ კარგი პირობები და კარგს მასწავლებელს მივიზიდავთ. ეს კარგი მასწავლებლები და კარგი პირობები თვითონ შეიმუშავებენ კარგს ტიპს სასწავლებლისას.

ზრ. ჯაფარიშვილის აზრით, წ.-კ. გამ. საზოგადოება დამტკიცებული წესრიგის ფარგლებში მოქმედებს და ემსახურება ერთს მიზანს. ამ მიზნის გამტარებელი კი და იყოს ცხოვრებაში საზოგადო კრების აღმასრულებელი ორგანო—გამგეობა, რომელსაც ირჩევს საზოგადო კრება; თუ კრება გამგეობას ენდობა, რატომ არ შეიძლება მიეცეს მას უფლება, თუ იგი საჭიროდ და სასარგებლოდ დაინახავს, სხვა უწყების სკოლიდანაც მოიწვიოს გამოცდილი მასწავლებელი.

თავმჯდომარე კითხვა გამორკვეულად აღიარა და კრების გადასაწყვეტად სამი საკითხი დასვა: 1. შესაძლებელია თუ არა სხვა უწყების სკოლიდან მასწავლებლის მოწვევა, 2. თუ შესაძლებელია, ჩაეთვალოს მათ თუ არა სამსახური წლები; 3. სავალდებულო იყოს გამგეობისათვის, მოწვეულ მასწავლებელთათვის სამსახური წლების ჩათვლა, თუ გამგეობას ჰქონდეს ამის უფლება.

კრებამ დაადგინა: გარეშე უწყების სკოლიდან სასურველი მასწავლებლის მოწვევა და მისთვის სამსახური წლების ჩათვლა, ხოლო გამგეობას უფლება ჰქონდეს თავის შეხედულებისამებრ მოიქცეს ამგვარ შემთხვევაში: ამნაირად, გამგეობის მიერ წარმოდგენილი რეზოლიუციის მეორე მუხლი სავსებით მიღებულ იქმნა.

დ. ხართიშვილი თხოულობს შეტანილ იქმნას ოქმში, რომ იგი წინააღმდეგია გარეშე უწყების სკოლიდან მასწავლებელთა მოწვევისა.

რეზოლიუციის მე-3 და მე-4 მუხლს კრება უკამათოდ მიღებულობს.

რეზოლიუციის მე-5 მუხლი იწვევს კამათს.

ბერ. იმნაიშვილის აზრით, ახალი სკოლები უნდა დაარსდეს იქ, სადაც ქართულ ენას და ქართველ ერს გადაგვარება, განსაცდელი და განადგურება მოელის, მაგალითად, მაჰმადიან ქართველებით დასახლებულ ადგილებში.

ზვ. იზაშვილის აზრით, დიდს სარგებლობას მოიტანს მოძრავი სკოლების და-
არსება, რასაც წ.-კ. გ. საზოგადოებამ ჯეროვანი ყურადღება უნდა მიაქციოს.

დ. ხატიშვილი აცხადებს, რადგანაც ყველაზე მეტი საფრთხე ქართულ ენას
დედა ქალაქ ტფილისში მოელის და, რადგან დღევანდელი ჩვენი ინტელიგენცია
გადაგვარების გზაზე სდგას, საჭიროა დაარსდეს ტფილისში ქართული საშაგალი-
თო სკოლა.

რ. გაბაშვილის აზრით, ახალი სკოლების გახსნა შეჩერებულ უნდა იქმნას სამი
წლით; ხოლო სამი წლის განმავლობაში მთელი ჩვენი ნივთიერი საშუალება უნდა
მოხმარდეს არსებული სკოლების გაუმჯობესებას.

თავმჯდომარე კითხვას გამორკვეულად აღიარებს და ეკითხება კრებას, ამტკიც-
ებენ თუ არა იგი რეზოლიუციის მე-5 მუხლს.

კრება რეზოლიუციის მე-5 მუხლს უცვლელად ამრკიცებს. კრება ამტკიცებს
აგრეთვე მე-6, 7, 8 და, მცირე კამათის შემდეგ მე-9 მუხლსაც. ამნაირად, კრე-
ბამ გამგეობისა და წინადადებების ავტორთა მიერ შემუშავებული რეზოლიუცია
სავსებით მიიღო.

შემდეგ ამისა კრებამ ერთხმად დაამტკიცა ანგარიშები სკოლების მდგომარეო-
ბის შესახებ და შეუდგა ბიბლიოთეკების შესახებ ანგარიშის განხილვას.

ზ. საყვარელიძის, შ. მესხიშვილის და რ. გაბაშვილის წინადადებით კრება საჭი-
როდ სთვლის რეგლამენტის შემოღებას და ორატორთა სიტყვის 5 წუთით გან-
საზღვრას.

დ. ხატიშვილის აზრით, ბიბლიოთეკების შესახებ ანგარიში მკრთალ სურათს
იძლევა, წინანდელ კრებაზე აღნიშნული იყო ფაქტი, რომ ერთი სამკითხველო
ლუდხანად გადაუქცევიათ, რაც, ეჭვი არ უნდა, გამგეობის დაუდევრობას უნდა
მიეწეროს. უნდა დავეალოს ბიბლიოთეკების მეთვალყურეს, რაც შეიძლება ხში-
რად დაათვალიეროს ხოლმე ბიბლიოთეკები და ფვალყური ადევნოს საქმის წარ-
მოებას.

შ. მესხიშვილი კრების ყურადღებას აქცევს იმ გარემოებას, რომ ზოგიერთ
ბიბლიოთეკებში, როგორც ანგარიშიდანა სჩანს, სჭარბობს რუსული წიგნების
რიცხვი, რაც, მისი აზრით, არანორმალურ მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. ქართულ
ბიბლიოთეკებში პირველი ადგილი უნდა ჰქონდეს ქართულ წიგნებს.

თავმჯდომარე აღნიშნავს, რომ თუ ზოგიერთს ბიბლიოთეკებში რუსული წიგ-
ნების რიცხვი სჭარბობს, ეს აიხსნება იმ გარემოებით, რომ წიგნებს სწირავენ
კერძო პირები და შეუძლებელია შემოწირულების უარყოფა, გამგეობა კი, რო-
დესაც ამა თუ იმ სამკითხველოს დახმარებას აძლევს, ყოველთვის ქართულ წიგნებს
უგზავნის.

შ. მესხიშვილს თავმჯდომარის განმარტება არ აკმაყოფილებს: გამგეობა რის
გამგეობაა, თუ ის ნამდვილ ხელმძღვანელობას არ გაუწევს; სოფლის ბიბლიოთე-
კებს და არ მიაწოდებს საჭირო წიგნების სიას, რომლითაც უნდა იხელმძღვანე-
ლოს ამა თუ იმ ბიბლიოთეკამ.

რ. გაბაშვილის აზრით, სრავითარი სისტემა არ არსებობს ბიბლიოთეკების გახსნის საქმეში. სწორედ ამით აიხსნება, რომ 66 ბიბლიოთეკიდან 15—თუ არის რიგიანად მოწყობილი. ორიოდუე დაინტერესებული პირი ითხოვს ბიბლიოთეკა გაგვიხსენითო, და გამგეობაც ხსნის, იმას კი არ კითხულობს, შესძლებენ თუ არა ეს პირები საქმის რიგიანად გაძღვლას. შემოსწირავს ვიღაც უმნიშვნელო წიგნებს და ამით გათავდა. ბიბლიოთეკაში უნდა იყოს ხალხისათვის გასაგები წიგნები, რომ ხალხი მიიზიდოს. უნდა არსებობდეს სისტემა. ცუდად მოწყობილი ბიბლიოთეკები სახელს უტეხავენ საზოგადოებას. უმჯობესია ბიბლიოთეკათა რიცხვი მცირე იყოს, მაგრამ სამაგიეროდ კარგად მოწყობილი.

თავმჯდომარე. შეუძლებელია, ტფილისიდან, რაც უნდა ბუჯიხი და საქმიანი იყოს გამგეობა, თვალყური ადევნოს სოფლის ბიბლიოთეკას, რომ იქ ისეთი შემთხვევა არ განმეორდეს, რომელსაც ადგილი ჰქონდა კავთისხევის ბიბლიოთეკაში. ბიბლიოთეკაში უნახავთ ლუდი, მერე რა მოხდა, ჩვენ ხომ „ყარაულს“ არ დავაყენებთ, რომ ბიბლიოთეკაში ლუდი და ღვინო არ შეიტანონ. სჩანს ბიბლიოთეკის გამგე იმდროს იქ არ ყოფილა და შემთხვევით უსარგებლნიათ.

აბ. ჯაფანაშვილი (გამგეობის წევრი) კავთისხევის ბიბლიოთეკა და წვრილი კრედიტის ამხანაგობა ერთს უნობაში არიან მოთავსებულნი. ადვილი შესაძლებელია, ერთხელ იყო შემთხვევა, რომ იქ მოსამსახურე პირებმა ლუდი მოატანიეს. მერე რა მოხდა, ნუ თუ ეს გამგეობის დაუდევრობას უნდა მივაწეროთ? ნუ თუ ერთი ასეთი შემთხვევა იძლევა საბუთს, რომ სამკითხველო ლუდხანის სახელით მოვნათლოთ. გატაცება კარგი არ არის. კერძო პირთა ინიციატივით ამა თუ იმ ადგილას დაარსებული ბიბლიოთეკების საქმე კარგად რომ მოწყვრიგდეს, საჭიროა მოეთხოვოს ხოლმე დამაარსებელთ გარანტია, თვით გამგეობა კი ეცადოს თავის სკოლებთან ერთად მოაწყოს კარგი ბიბლიოთეკები.

შ. დედაბრნიშვილი (გამგეობის წევრი) განმარტავს, რომ გამგეობასთან არსებულმა ბიბლიოთეკების მომწყობმა სექციამ უკვე დაადგინა სამაგალითო ბიბლიოთეკები მოაწყოს. იმ სოფლებში, სადაც ჩვენი სკოლები არსებობს. ბიბლიოთეკების გამგედ იქნებიან ჩვენი მასწავლებელნი, რომელნიც ეჭვი არ უნდა საქმეს რიგიანად გაუძღვებიან, ზედმეტი შრომის ჯილდოც მიეცემათ, და ამნაირად სულ მოკლე ხნის განმავლობაში საზოგადოებას ექნება 16 კარგად მოწყობილი სამკითხველო... სექციამ უკვე გახსნა სამი ასეთი სამკითხველო: ნავთლულში, წინარეხში და შრომაში.

აფ. ლომთახიძის აზრით, უმჯობესია ცოტა გვეკონდეს ბიბლიოთეკები და კარგად მოწყობილი; საჭიროა რაც შეიძლება ხშირად ხდებოდეს რევიზია, რაც უნდა დაევალოს სკოლების მეთვალყურეს, რომელიც ამავე დროს ბიბლიოთეკების მეთვალყურედაც ითვლება.

შ. ქაჩუმიძის აზრით საჭიროა ბიბლიოთეკებთან შემოღებულ იქმნას სტატისტიკური ცნობების წიგნები, აგრეთვე ერთგვარი რვეულები—მკითხველის გემოვნებისა და მოთხოვნილებების გასაცნობად, თუ რა შინაარსის წიგნები მოეწონა, რომელი აზრი, ან მწერალი და სხვა, ატეხს.

დ. ჯავახიშვილის აზრით საჭიროა შემუშავდეს ბიბლიოთეკებისთვის საჭირო ქართული წიგნების სია. მოეწყოს ბიბლიოთეკებთან სისტემატიური ხასიათის სახალხო კითხვები ბუნდოვანი სურათების საშუალებით. დაევალოს მასწავლებლებს გაუძღვენ ამ საქმეს და ჯეროვანი ხელმძღვანელობა გაუწიონ.

გ. ბურჭულაძე განმარტავს, რომ ზოგან ბიბლიოთეკები მართლაც უნუგეშოდ მდგომარეობას განიცდიან, ზოგან კარგად არის საქმე დაყენებული. კარგად არის მოწყობილი ბიბლიოთეკების საქმე გურიაში, მაგალ. ქვიანის, შუხუთის და სხვა. ძლიერ ცუდს შთაბეჭდილებას ახდენენ სამაგიეროდ ქართლში არსებული ბიბლიოთეკები, მაგ. გომის, ქარელის, სადაც ბიბლიოთეკები მხოლოდ სახელს ატარებენ, მიზეზი ამისი ის არის, რომ ადგილობრივ ხალხი მომზადებული არ არის, და სადაც ხალხი თვითონ არ არის დაინტერესებული და საკმაო ინიციატივას არ იჩენს, იქ შეუძლებელია საქმე რიგიანად მოეწყოს.

ზ. სავაჩავაძე საჭიროდ, სოფლის სოფლებში ბიბლიოთეკები გაიხსნას, ხოლო იმ პირობით, უკეთეს ინიციატორები მისცემენ გამგეობას გარანტიას, რომ საქმეს კარგად გაუძღვებიან და იკისრებენ ბიბლიოთეკის შენახვას.

ილია ნაკაშიძე არ ეთანხმება შ. დედაბრიშვილს და აღნიშნავს, რომ ბიბლიოთეკების გახსნა საჭიროა ყველგან, სადაც ამას საჭიროება და ადგილობრივ მკვიდრთა ინტერესები მოითხოვს და არა მარტო იმ სოფლებში, სადაც ჩვენი სკოლები არსებობენ.

გ. გორდუზიანის აზრით, უნდა დაიბეჭდოს ისეთი წიგნები, რომლებიც თავის შინაარსით უპასუხებენ ხალხის ნამდვილ მოთხოვნილებებს, გამგეობას უნდა ჰქონდეს ადგილობრივ ინიციატორთა სახელმძღვანელოდ ასეთი წიგნების სია; სასურველია, რომ ჩვენმა ბიბლიოთეკებმა მარტო გარეგნულად არ ატარონ სახელი, ახალი ბიბლიოთეკების დაარსების დროს, იმ პირობით, რომელნიც კისრულობენ ბიბლიოთეკის გახსნას, მოეთხოვოს ხრლმე გარანტია.

ზ. გელაიშვილის აზრით, გამგეობის უმთავრესი ყურადღება უნდა მიექცეს ქართლში ბიბლიოთეკების მოწყობის საქმეს და კერძოთა კი დუშეთის მაზრაში, სადაც სრული შეუგნებლობა და უფიცობაა გამეფებული. უმჯობესია მოვაკლოთ გურიას, სადაც ნიადაგი საკმაოდ მომზადებულია და ხალხი თვითმოქმედებისა და ინიციატივის უნარით აღჭურვილი და ქართლს მივცეთ, მივხედოთ სიბნელით მოცულ საქართველოს მივიწყებულ ნაწილს.

თავმჯდომარე საკითხს გამორკვეულად აღიარებს და განმარტავს, რომ ბიბლიოთეკა-სამკითხველოების კრიტიკა სამართლიანია. ბევრგან ძლიერ ცუდათა ბიბლიოთეკების საქმე დაყენებული, მაგრამ შეუძლებელია ყველა ბიბლიოთეკების სამაგალითოდ მოწყობა, რასაც საგრძნობელი თანხის გადახდა უნდა. საზოგადოებას კი ამდენი საშუალება არ მოეპოვება. მისი აზრით, გამგეობა პირდაპირ ვალდებულია ხელი შეუწყოს კერძო ინიციატორებს და წაახალისოს ისინი ბიბლიოთეკის მოწყობის საქმეში, დღეს თუ ცუდად არის საქმე დაყენებული, შემდეგში ასე არ იქნება, ხალხი თანდათანობით შეიგნებს სამკითხველოს მნიშვნელობას: ყველაფერი ვარჯიშობდა კეთდება. გამგეობას უსაყვედურეს სტატისტიკური ცნობების უქონ-

ლობა. სტატისტიკას გამგეობა აწარმოებს და, თუ საჭიროება მოითხოვს, ამ საქმეს გაათავისუფლებს. რევიზიის საქმეც ამიერიდან სისტემატიურ კალაპოტში ჩადგება, რადგან საზოგადოებას განსაკუთრებული მეთვალყურე ჰყავს მოწვეული.

თავმჯდომარის წინადადებით კონკრეტული წინადადებები წარმოადგინეს:

ა. ჯავახიშვილი. 1. სამაგალითოდ მოეწყოს ჩვენის საზოგადოების სკოლებთან სასკოლო ბიბლიოთეკები. 2. განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს იმ ბიბლიოთეკებს, რომლებსაც საზოგადოება ინახავს თავისი ხარჯით. 3. ადგილობრივი ინიციატივით გაიხსნას ბიბლიოთეკა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გამგეობას ექნება გარანტია ბინით და ფაქტიურის გამგისათვის ჯამაგირით.

ლევან დიასმიძე: სამკითხველოს გასახსნელად უნდა გაიგზავნოს გამგეობისაგან ინსპექტორი, რომელიც გამოირკვევს ადგილობრივ იძლევა თუ არა გარანტიას ბიბლიოთეკის დამაარსებელი კერძო პირი ან განსაკუთრებით ამ მიზნისთვის შემდგარი წრე. 2. ჩვენი საზოგადოება აძლევს სამკითხველოს საჭირო ნივთიერ დახმარებას. 3. გამგეობა ადგენს წიგნების სიას იმისდა მიხედვით, თუ რა შინაარსის წიგნები ესაჭიროება ამა თუ იმ სამკითხველოს ადგილობრივ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად. 4. საჭიროა დაარსდეს კომისია, რომელიც ეცდება ბუნდოვანი სურათების საშუალებით გამართოს ხოლმე ლექციები, სახალხო კითხვები, საუბრები, უმეტეს ნაწილად სამეურნეო სკოლიდან.

დ. ხართიშვილი: 1. საზოგადოების გამგეობას ევალება ბიბლიოთეკების მოსაწყობად იქონიოს ორნაირი ბიბლიოთეკები: 1. საზოგადოების სკოლა განყოფილებებთან, რომლებიც წინდაწინვე გათვალისწინებით და შეგნებით იხსნიებიან. ესენი უნდა აკმაყოფილებდნენ საზოგადოების მოთხოვნილებებს ადგილობრივ მოთხოვნილებებთან ერთად. 2. ადგილობრივი მოთხოვნილებებით გამოწვეული, როგორც ღღეს არის, რომელთა გახსნა-მოწყობაშიაც გამგეობა ვალდებულია დაეხმაროს ადგილობრივ მონაწილეთ შეძლების მიხედვით და გაუწიოს საჭირო ხელმძღვანელობა მის წარმართვაში, მხოლოდ ორიგენარ ბიბლიოთეკებში უთუოდ უნდა იქნეს ორ-ორი განყოფილება ე. ი. ინახებოდეს წიგნები მოზარათათვის და საზოგადო მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად. ამასთანავე გამგეობას ევალება სასტიკად ადევნოს თვალყური საჭირო სტატისტიკის წარმოებას ბიბლიოთეკებში.

შ. მესხიშვილის წინადადებით წარმოდგენილ რეზოლიუციათა განხილვა და საერთო რეზოლიუციის ტექსტის შემუშავება კრებამ გამგეობას მიანდო, ხოლო ანგარიშები ბიბლიოთეკების შესახებ დაამტკიცა.

კრება დაიხურა 3 საათსა და 40 წუთზე. კრების გაგრძელება დაინიშნა კვირას, 30 ნოემბერს, დილის 10 საათზე, ახილი კლუბის დარბაზში.

კრების თავმჯდომარე დ. კარიჭაშვილი.

კრების მდივანი ვარ. ბურჯანაძე.

ო ქ მ ი

ქ. შ. წ.-კ. გამავრცელებელი საზოგადოების წევრთა საზოგადო კრებისა
30 ნოემბერს 1914 წ.

კრება გახსნა საზოგადოების თავმჯდომარის მოვალეობის აღმასრულებელმა
დ. გ. კარიჭაშვილმა დილის 11 საათსა და 40 წუთზე.

დაესწრო 100 ნამდვილი წევრი. კრების გახსნისთანავე სამსონ დადიანის
წინადადებით კრებამ ერთხმად გადასწყვიტა უგულითადესი თანაგრძნობა გამოუ-
ცხადოს საზოგადოების თავმჯდომარეს გ. ნ. ყაზბეგს იმ მწუხარებისა გამო, რომ
მელიც ეწვია მას ბრძოლის ველიდან მოსული ამბით შვილის დაჭრის შესახებ და
დაავალა თავმჯდომარეს აცნობოს ბ-ნს ყაზბეგს კრების მიერ გამოთქმული თა-
ნაგრძნობა.

წინანდელის კრების ოქმის წაკითხვისა და დამტკიცების შემდეგ თავმჯდომარის
წინადადებით მდივანი კითხულობს გამგეობისა და 23 ნოემბრის საზოგადო კრე-
ბაზე წარმოდგენილ წინადადებების ავტორთა შეერთებული კრების მიერ შემუშა-
ვებულ რეზოლიუციის ტექსტს ბიბლიოთეკების საქმეთა გაუმჯობესების შესახებ:

1. წ.-კ. გ. საზოგადოებას აქვს ორნაირი ბიბლიოთეკა: გამგეობის თაოსნობით
და საშუალებით დაარსებული და 2. კერძო თაოსნობით, ხოლო გამგეობის და-
ხმარებით გახსნილი.

2. გამგეობამ უნდა შეიმუშავოს და დაბეჭდოს ბიბლიოთეკა-სამკითხველო-
სათვის საჭირო წიგნების სია.

3. ადგილობრივი ინიციატივით ამა თუ იმ ადგილას დაარსებულ ბიბლიო-
თეკა-სამკითხველოს გამგეობამ უნდა შეძლებისამებრ გაუწიოს ყოველ-
გვარი დახმარება, როგორც ნებართვის აღებით, ავთენტურ სახელის მი-
ნიჭებით, ხელმძღვანელობით და ნივთიერი საშუალების აღმოჩენით.

4. გამგეობას ევალება, რაც შეიძლება გაათავსოს სტატისტიკური ცნო-
ბების წარმოების საქმე ბიბლიოთეკა-სამკითხველოების შესახებ.

ხსენებულ რეზოლიუციას კრება უცვლელად ღებულობს.

შემდეგ ამისა კრებას მოხსენდა ანგარიში წიგნთ-საცავ-მუზეუმის შესახებ.

თავმჯდომარემ აღნიშნა კრების საყურადღებოდ, რომ საანგარიშო წელს წიგნთ-
საცავს მრავალი შემოწირულება მოუვიდა, მაგრამ ყველა შემოწირულებათაგან
განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს კონსტ. დიმ. ყიფიანის შემოწირუ-
ლებას, რომელიც შეიცავს განსვენებული დიმიტრი ყიფიანის ქალაქების 10 შე-
კრას, რაც წარმოადგენს უდიდეს განძს მე-XIX საუკ. შესასწავლად.

ყველა შემომწირველთ და განსაკუთრებით კონსტ. დიმიტრის ძე ყიფიანსა
კრება მადლობა უცხადებს.

შ. ტეფეიშვილი აღნიშნავს, რომ ამ ხუთი-ოთხი წლის წინად იგი სარგებლობდა აღ. ორბელიანის ნაწერებით ნ. ბარათაშვილის და დ. კონქაძის შესახებ. იგი უფრო დაინტერესებული იყო პორნოგრაფიულის ნაწერებით დას როცა შარშან განაახლა ამავე საგანზე მუშაობა, საუბედუროდ რამდენიმე ფურცელი ხელთაწერებში ვეღარ იპოვა, ორატორი დარწმუნებულია, რომ ეს ფურცლები უეჭველად დაკარგულია და, რომ ასეთი არა სასიამოვნო მოვლენა არ განმეორდეს, ისტორიული განძი ხელიდან არ გამოგვეცალოს, მისი აზრით, საჭიროა გადაიდოს განსაზღვრული თანხა ზოგიერთი ხელთაწერების დასაბეჭდად და გამოსაცემად.

თავმჯდომარე აცხადებს, მომ მას არასოდეს არ შეუნიშნავს, რომ ასეთს მაგალითს ადგილი ჰქონდეს. თუმცა, მისი აზრით, შესაძლებელი კია, თუ მკითხველი იკადრებს, ქურდულად ამოხიოს ერთი-ორი ფურცელი და ჯიბეში ჩაიღოს.

თ. შერკვილაძე აღნიშნავს, რომ მას არა ერთხელ უნახავს ბაზარზე გამოტანილი სხვა და სხვა ხელთაწერები, თუმცა დაბეჯითებით არ შეუძლიან ამის თქმა, თუ ვის საკუთრებას შეადგენდა ეს ნაწერები.

თავმჯდომარე აღნიშნავს, რომ იგი 22 წელიწადზე მეტი იქნება, რაც წ.-კ. გამ. საზოგადოებაში მსახურობს და ამ ხნის განმავლობაში 5 ხელთაწერიც არ აღმოჩენილა დაკარგული.

რ. გაბაშვილის აზრით, რომ იმ ამაღლელებელ ფაქტებს, რომელიც აღნიშნა ბ-ნმა გელეიშვილმა, ამიერიდან ადგილი აღარ ჰქონდეს ჩვენს სიძველეთა სალაროში, საჭიროა ეს ორი დაწესებულება მუზეუმი და წ.-კ. გ. საზოგადოება განცალკევებულ იქნენ: მუზეუმი გადაეცეს ქართულ საისტორიო და საეტიმოგრაფიო საზოგადოებას, წ.-კ. გ. საზოგადოებამ კი აასრულოს პირდაპირი თავისი დანიშნულება ქართული წერა-კითხვის გავრცელებისა მდაბიო ხალხში.

ჰრ. ჯაფარიძის აზრით, რადგან ხელთაწერების დაბეჭდვას და გამოცემას საგრძნობელი თანხა სჭირდება, საკმარისია ჯერ-ჯერობით ხელთაწერები დაიკაზმოს, დაინუმროს და, როცა ვისმეს მიაქვს, დაბრუნებისას გადასინჯულ იქმნას.

თავმჯდომარეს შეუძლებლად და პრაქტიკულად მოუხერხებლად მიაჩნია ხელთაწერების ყოველთვის გადაფურცვლა და გადასინჯვა.

ირ. წამიშვილის შეკითხვაზე, რამდენი მოუნდება ღაახლოვებით ხელთაწერების დაბეჭდვას, თავმჯდომარე უპასუხებს არა ნაკლებ 50,000 მან.

ირ. წამიშვილის აზრით, თუკი საზოგადოებას შეუძლია 3,000 მანეთების გაღება უბრალო გამოუსადეგარის ნივთების შესაძენად, რატომ არ შეუძლიან ამ ძვირფასი განძის გამოსაცემად ყოველ წლიურად ნაწილ-ნაწილად გადასდოს საჭირო თანხა და თან და თანობით გამოსცეს.

თავმჯდომარე კიდევ განმარტავს, რომ ამაღლელებელი აქ არაფერია, მუზეუმში 2000 მეტი ხელთაწერია; რაც უნდა გააძლიეროთ კონტროლი, თუკი მკითხველი იკადრებს, მალულად ყოველთვის შეუძლია ფურცელი ამოხიოს და ჯიბეში ჩაიღოს. ნუ თუ იმის ბრალია ყველა ეს, რომ ივანე ან პეტრე ზის სათავეში, თქვენ ბრძანეთ რა ზომების მიღება საჭირო, რომ ასეთი ამბავი არ ხდებოდეს.

დ. ხართიშვილი აღნიშნავს, რომ ნუ თუ ამადღეღებელი არაა ის შემთხვევა, რომ შარშან 1 ოქტომბრის საბურთეთი და 8 ოქტომბრის ფული დაიკარგა და გამგეობამ კი შესაფერი ზომები არ მიიღო ქუროდის აღმოსაჩენად; მარტო ის კი არაა დამნაშავე, ვისაც ნივთი აბარია, არამედ ისინიც, ვინც ვალდებულნი არიან კანტროლი გაუწიონ და ჯეროვანი თვალ-ყური ადევნონ იმ პირის მოქმედებას, რომელსაც ესა თუ ის საქმე აქვს ჩაბარებული. ორატორის აზრით რომ წიგნთ-საცავი და მუზეუმი შესაფერს მდგომარეობაში ჩადგეს, საზოგადო კრებამ უნდა გამოიტანოს შემდეგი დადგენილება: კრებას საჭიროდ მიაჩნია შესდგეს ამის შესაფერი პროგრამა და განსაზღვრული გეგმით ხორციელდებოდეს; ხოლო ამაზე გაწეულ შრომამ რომ მეტი ნაყოფი გამოიღოს, საქმის განხორციელებას გამგეობა იწყებს ჩვენი აწმყოს შესწავლით, ხოლო რომ უკვე შეძენილი ნივთები უზრუნველყოფილი იქნას დაკარგვისაგან, ამისათვის საზოგადო კრებას საჭიროდ მიაჩნია მათი დაწვრილებითი ცნობაში მოყვანა. თვისებათა აღწერით, მოხდეს რაც შეიძლება დაჩქარებით.

ზოგიერთი წევრები თხოულობენ კამათის შეწყვეტას.

რ. გაბაშვილი იმეორებს წინად გამოთქმულ აზრს მუზეუმის საისტორიო საენოგრაფიო საზოგადოების ხელში გადაცემის შესახებ და დასძენს, რომ თუ ოქტომბრის ფულების დაკარგვას ადგილი ჰქონდა, ამის უმთავრეს მიზეზად უნდა ჩაითვალოს ის გარემოება, რომ გამგეობას საკმაო მოცალეობა არა აქვს ნამდვილი პატრონობა გაუწიოს მუზეუმს და დაიცვას იგი გაქურდვისაგან.

ი. რუხაძე ეკითხება გამგეობას, მუზეუმისათვის შენობის ასაგებად მიღებულია თუ არა რაიმე რეალური ზომები.

თავმჯდომარე განმარტავს, რომ სამუზეუმო შენობის ასაგებად ფული ნაწილ-ნაწილად შემოდის, საკმაო თანხა ჯერ არ არის შედგენილი, ადგილი კი შეძენილია, და, როცა თანხა შესდგება, გამგეობაც საქმეს რეალურ მსვლელობას მისცემს.

გრ. გორდუზიანის აზრით, იმის გამოსაკვლევად თუ რაზე უნდა მოსახერხებელი, ხელსაყრელი და საქმისთვის საუბრეობესო და შესაძლებელია მუზეუმის სხვის ხელში გადაცემა, და აგრეთვე უვარი ზომები უნდა მივიღოთ მუზეუმში უფრო მეტი წესრიგის შემოსაღებად, საჭიროა განსაკუთრებული კომისიის არჩევა.

თავმჯდომარე კითხვას გამორკვეულად სთვლის. და ეკითხება კრებას, ამტკიცებს თუ არა ანგარიშს წიგნთ-საცავ მუზეუმის შესახებ. კრება ანგარიშს ამტკიცებს.

კ. ბაქრაძეს წინადადება შემოაქვს გაიხსნას კამათი მუზეუმის საისტორიო-ენოგრაფიული საზოგადოების ხელში გადაცემის შესახებ.

(დასასრული იქნება)

Открыта подписка на 1915 годъ

ШКОЛА И ЖИЗНЬ

(5-й г. изданія)

ЕДИНСТВЕННАЯ ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ
ГАЗЕТА СЪ ЕЖЕМЪСЯЧНЫМИ ПРИЛОЖЕНИЯМИ.

Подъ общей редакціей Г. А. ФАЛЬБОРКА.

Пятый годъ изданія застааетъ насъ въ тяжелый моментъ небывалой въ исторіи войны. Педагогическая печать, не можетъ не откликаться на вопросы, волнующіе сейчасъ всякаго. Но у нея остаются и свои особыя задачи: война, глубоко затрагивающая жизньъ школы, не должна заслонить собой интересовъ народнаго образованія, народной культуры. Война въ корнѣ потрясаетъ весь жизненный укладъ, но наша святая обязанность уберечь школу отъ грозящей ей опасности. Въ этомъ газета видитъ свою очередную задачу.

Имѣя возможность въ *приложеніяхъ* дополнять матеріалъ, помещаемый въ газетѣ, Редакція ставитъ себѣ цѣлью выяснить ту глубокую связь, какая должна существовать между педагогической наукой и правильно понимаемыми идеями національности и государства. Обращаясь къ Платону и Аристотелю, впервые выразившимъ эти идеи, „Школа и Жизнь“ даетъ переводы обоихъ этихъ классиковъ. Редакцію перевода и статьи о *Платонѣ и Аристотелѣ* взялъ на себя профессоръ петроградскаго университета *Θ. Ф. Зѣлинскій*. Другому важному вопросу о началѣ воспитанія, о вольѣдствіи на ребенка въ тотъ періодъ, когда закладывается личность человѣка, отводится книга *Вилліама Стерна „Психологія ранняго дѣтства“* съ добавленіями *Л. Г. Оршанскаго*—настолярная книга для матерей и воспитателей.

Въ числѣ другихъ приложеній газета удѣляетъ особое вниманіе вопросу о профессиональномъ объединеніи учителей. Для воспитанія здоровыхъ поколѣній нужны учителя, оплоченные совнаніемъ своей отвѣтственности, умѣющие отстаивать свои права. Въ сборникѣ, посвященномъ учительскимъ профессиональнымъ организаціямъ на Западѣ и въ Россіи, будетъ помещены статьи: *Дюнео, В. А. Золотарева, П. Мижурева, Г. А. Фальборка, И. И. Шрейдера* и др. Кромѣ того будетъ даны въ числѣ приложеній: книга итальянской писательницы *Паулы Ломброзо „Жизнь ребенка“* и др. Всего по примѣру прошлыхъ лѣтъ будетъ дано не менѣе 80 печатныхъ листовъ.

Въ составѣ сотрудниковъ газета, по прежнему, насчитываетъ многихъ преподавателей, нашей, средней и высшей школы, членовъ родительскихъ комитетовъ, дѣятелей земскихъ и городскихъ самоуправленій членовъ Г. Думы и Гос. Совѣта.

Дѣятельности *земствъ и городовъ* въ области нар. образованія, жизни школы всѣхъ типовъ и ступеней отводится, помимо статей, мѣсто въ хроникѣ и въ многочисленныхъ *сообщеніяхъ съ мѣстъ*.

Въ отдѣлѣ *библіографіи* специалистами по отдѣльнымъ вопросамъ даются два раза въ мѣсяцъ рецензіи педагогическихъ, учебныхъ и дѣтскихъ книгъ.

Ведется систематически отдѣлъ *законод. постановленій, официальныхъ распоряженій и сен. разъясненій*. Ежемѣсячно дается полный списокъ вновь утвержденныхъ посвѣт. обществъ и организацій.

Подписная цѣна (съ прилож.):

	на годъ	на 6 м.	на 3 м.
Съ доставкой и пересылкой	6 р.	3 р.	2 р.

Для учащихъ при годовой подпискѣ допускается разсрочка: при подписѣ—2 р., въ 1 февраля, 1 марта и 1 апрѣля и въ 1 мая по 1 рублю.

Подписка, кромѣ Главной Конторы принимается во всѣхъ почт.-тел. конт. и солидн. книжныхъ магазиннахъ. Лицамъ, желающимъ познакомиться съ газетой, *пробныя №№* высылаются *бесплатно*.

Адресъ Главной Конторы: Петроградъ Лиговская ул. д. № 87.

სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი

„განათლება“

316/4

მიიღება ხელის მოწერა 1915 წლისათვის..

(წელიწადი მერვე)

1915 წელში ჟურნალი „განათლება“ ჩვეულებრივად გამოვა ყოველ-თვის შუა რიცხვებში გარდა ზაფხულის ორის თვისა. ჟურნალში იბეჭ-დება წერილები, როგორც სწავლა-აღზრდის შესახებ, აგრეთვე მეც-ნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა-კაზმულ მწერლობიდან; აქვს თვიური ჟურნალის ყველა განყოფილება, გამოვა ჩვეულებრივზე უკეთ დასურათებული. ჟურნალში მონაწილეობას იღებენ ყველა ჩვენი საუკეთესო მეცნიერები, მწერლები, პედაგოგები და პოეტები.

წლიური ფასი ჟურნალისა არის **ოთხი მანეთი** (4 მან.). მხოლოდ სოფლის მასწავლებლებს და სასოფლო სამკითხველოებს ჟურნალი დაეთმობთ წლიურად **სამ მანეთად**, საზღვარ გარეთ 6 მან. 1915 წლის წლიური ხელის მომწერლები მიიღებენ საჩუქრად: „მრავალჯამიერ“ მუსიკა ანდრია ყარაშვილისა, მამაკაცთა და ქალთათვის გუნდისათვის. **პეტალოცის, ჭერბერტ სპენსერის, რუსსონისა და კომენსკის სურათებს**, რომელთა მაგიერ 1914 წლის ხელის მომწერლებმა მიიღეს ალბომი ი. გედევანიშვილის პიესის „სინათლისა“ და „ზატარა მურია“ სიტყვები აკაკისა, ნოტებზე დალაგებული ანდრია ყარაშვილის მიერ.

ჟურნალში არის **სადაც განყოფილება**, სადაც იბეჭდება ყოველ-გვარი ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა და მისი განყოფილებათა მოქმედების შესახებ.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში** ქართულ გიმნაზიაში, „ნაკადულის“ რედაქციაში, წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში **ივანე ავალიშვილთან** და წიგნის მაღაზია „**Новая рѣчь**“ კიკნაძესთან. ქუთაისში ისიდორე კვიციანიძესთან, ბათუმში ტრ. ინსარიძესთან და წიგნის მაღაზია „განთიღში“, **სამტრედიის** წ-ქ. საზოგადოების კიოსკში **მ. კობალეიშვილთან**, ამ სამ ადგილას იყიდება ცალკე ნომრებიც, თითო 40 კ. სხვა ადგილებში უნდა მიმართონ პირდაპირ აგენტს.

რედაქცია სთხოვს ხელის მომწერლებს დროზე დაიყვანონ ჟურნალი.

რედაქცია ყოველგვარ ღონისძიებას სმარობს ჟურნალის თანდათან გასაუმჯობესებლად.

მისამართი: Тифлисъ, Дворянская Грузинская Гимназія. Л. Г. Боцвадзе.

რედაქტორ-გამომცემელი **ლ. გ. ბოცვაძე**.